

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ ANABİLİM DALI

**AENEAS KÜLTÜR ROTASI'NIN KÜLTÜR ROTASI DEĞERLENDİRME
MODELİNE GÖRE TURİST REHBERLERİ TARAFINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ECE ÖZGE PAMUK

BALIKESİR, 2026

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ ANABİLİM DALI

AENEAS KÜLTÜR ROTASI'NIN KÜLTÜR ROTASI DEĞERLENDİRME
MODELİNE GÖRE TURİST REHBERLERİ TARAFINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ECE ÖZGE PAMUK

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ÖZLEM KÖROĞLU

BALIKESİR, 2026

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Turizm Rehberliği Anabilim Dalı'nda 202212559004 numaralı Ece Özge PAMUK'un hazırladığı "Aeneas Kùltür Rotası'nın Kùltür Rotası Değerlendirme Modeline Göre Turist Rehberleri Tarafından Değerlendirilmesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öđretim ve Sınav Yönetmeliđi uyarınca 29/01/2026 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĐU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan/(Danışman) Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU

İmza

Üye Dr. Öğretim Üyesi Hasret ULUSOY MUTLU

İmza

Üye Dr. Öğretim Üyesi Onur AKGÜL

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.
- Yükseköğretim Kurulu tarafından 2024 yılında yayınlanan “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber” ve Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Çalışmalarda Üretken Yapay Zekâ Kullanımı: Etik İlkeler ve Uygulama Rehberi hakkında bilgi sahibiyim. Üretken yapay zekânın kullanılmasına sorumluluklarımı kabul ettiğimi beyan ederim.

25/02/2026

İmza

Ece Özge
PAMUK

ÖNSÖZ

Aeneas Kültür Rotası, farklı kültürleri ve tarihi mirasları bir araya getiren önemli bir uluslararası kültür yolu niteliği taşımaktadır. Türkiye’den başlayıp Akdeniz boyunca uzanan bu rota, sahip olduğu mitolojik geçmiş, kültürel birikim ve doğal peyzaj değerleriyle dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Aeneas Kültür Rotası turist rehberlerinin bakış açısı ele alınarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında turist rehberlerine Kültür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM) uygulanmış; rotanın bilinirliği, algılanan önemi ve sürdürülebilir turizme sağlayabileceği katkılara yönelik görüşleri analiz edilmiştir.

Öncelikle, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi, tecrübe ve yol göstericiliğiyle her konuda gelişimime katkı sağlayan, tez konumun belirlenmesinden çalışmamın tamamlanmasına kadar her aşamada desteğini, sabrını ve ilgisini esirgemeyen, öğrencisi olmaktan onur duyduğum çok değerli hocam Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU’na en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, eğitim hayatım boyunca kendimi bir parçası olarak hissettiğim Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi (BTİOYO) ailesinin değerleri hocalarına, akademik gelişimime sundukları katkılar ve destekleri için şükranlarımı sunarım.

Son olarak bu süreçte her zaman yanımda olan sabır, sevgi ve anlayışlarıyla beni destekleyen başta Emre Rıfat KAYGUSUZ olmak üzere aileme ve sevdiklerime sonsuz teşekkür ederim.

BALIKESİR, 2026

ECE ÖZGE PAMUK

ÖZET

AENEAS KÜLTÜR ROTASI'NIN KÜLTÜR ROTASI DEĞERLENDİRME MODELİNE GÖRE TURİST REHBERLERİ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

PAMUK, Ece Özge

Yüksek Lisans Turizm Rehberliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU

2026, 132 sayfa

Kültür rotaları; geçmişte askerî, dinsel ya da ticari amaçlarla kullanılan güzergâhların, tarihî alanların, antik yerleşimlerin ve tarih boyunca önemli kişilerle ilişkilendirilen yolların bir araya getirilmesiyle oluşan yapılardır. Bu rotalar, kültürel ve doğal mirasın korunmasına, görünür kılınmasına ve turizm faaliyetleri aracılığıyla sürdürülebilir şekilde değerlendirilmesine katkı sunan bütüncül bir çerçeve niteliği taşımaktadır. Günümüzde kültür turizmi kapsamında giderek daha fazla önem kazanan bu rotalar, destinasyonların çeşitlendirilmesi ve kültürel mirasın sürdürülebilir biçimde kullanılması açısından etkili bir araç hâline gelmiştir. Bu kapsamda mitolojik bir anlatı etrafında şekillenen ve farklı ülkeleri kapsayan Aeneas Kültür Rotası, sahip olduğu tarihsel, kültürel ve simgesel değerler açısından önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Avrupa Konseyi tarafından sertifikalandırılan 49 kültür rotası arasında yer alan Aeneas Kültür Rotası, Troyalı kahraman Aeneas'ın mitolojik yolculuğu doğrultusunda şekillenen; Türkiye'nin yanı sıra Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Tunus sınırları içerisinde bulunan limanlar ve arkeolojik alanları kapsayan çok uluslu bir kültür rotasıdır.

Bu çalışmada, Troya'dan başlayarak Akdeniz coğrafyasına yayılan Aeneas Kültür Rotası ele alınmış; rotanın taşıdığı değer ve geliştirilme potansiyeli turist rehberlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veriler, Aeneas Kültür Rotası ile ilişkili güzergâhlarda görev yapan ve Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası'na (ÇARO) üye olan turist

rehberlerine uygulanan Kùltür Rotası Değerlendirme Modelinin (CREM) anketi aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, rotanın bilinirliği, önemi ve turizme sağlayabileceği katkılar analiz edilmiştir.

Çalışmanın temel amacı, Aeneas Kùltür Rotası'nın kùltürel mirasın korunması ve turizm yoluyla değerlendirilmesi sürecine katkı sağlayacak biçimde mevcut durumunu ortaya koymak ve rotanın geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunmaktır. Bu doğrultuda, Aeneas Kùltür Rotası'nın sürdürülebilir bir kùltür rotası olarak planlanmasına ve ulusal ve uluslararası ölçekte daha görünür hâle gelmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Araştırmanın sonucunda Aeneas Kùltür Rotası, bilimsel, kùltürel, tarihî ve ekonomik açıdan güçlü bir potansiyele sahip olup, rotanın benzersiz teması, tarihî bağlamı ve kùltürel derinliği turist rehberleri tarafından yüksek düzeyde önemsenmiştir. Bununla birlikte, turizme özgü değerler, koruma ve muhafaza süreçleri mevcut potansiyelin gerisinde kalmakta, ziyaretçi deneyimi, ulaşılabilirlik, tanıtım, altyapı ve hizmet kalitesi gibi alanlarda geliştirilmesi gereken önemli eksiklikler bulunmaktadır. Analizler, rotanın ana değerlerinin yüksek olmasına rağmen turizme özgü boyutların bu potansiyeli destekleyecek seviyeye henüz ulaşmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, rotanın stratejik planlama, altyapı geliştirme, yönetim ve turistik ürün çeşitlendirme gibi alanlarda yapılacak hedefli müdahalelerle hem ulusal hem de uluslararası ölçekte daha görünür, sürdürülebilir ve işlevsel bir kùltür rotası hâline getirilebileceğini göstermektedir. Çalışma, Aeneas Kùltür Rotası'nın mevcut durumunu sistematik bir biçimde ortaya koymakta ve rotanın geliştirilmesine yönelik gelecekteki araştırmalar, yönetim planları ve stratejik yönelimler için kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kùltür Rotası, Aeneas Kùltür Rotası, Kùltür Rotası Değerlendirme Modeli, Turist Rehberi.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE AENEAS CULTURAL ROUTE BY TOURIST GUIDES ACCORDING TO THE CULTURAL ROUTE EVALUATION MODEL

PAMUK, Ece Özge

Master Thesis, Department of Tourism Guidance

Advisor: Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU

2026, 132 Pages

Cultural routes have emerged as holistic structures that contribute to the protection, promotion, and tourism-based utilization of cultural and natural heritage by bringing together historical sites, ancient cities, and routes historically used for military, religious, and commercial purposes, as well as paths associated with significant historical and mythical figures. Gaining increasing importance within the scope of cultural tourism, these routes have become an effective tool for destination diversification and the sustainable use of cultural heritage. In this context, the Aeneas Cultural Route, shaped around a mythological narrative and extending across multiple countries, possesses significant historical, cultural, and symbolic value. As one of the 49 cultural routes certified by the Council of Europe, the Aeneas Cultural Route follows the mythological journey of the Trojan hero Aeneas and encompasses ports and archaeological sites located in Türkiye, as well as in Albania, Italy, Greece, and Tunisia.

This study examines the Aeneas Cultural Route, which extends from Troy across the Mediterranean region, and evaluates the values it embodies and its development potential based on the perspectives of tourist guides. A quantitative research method was adopted, and data were collected through the Cultural Route Evaluation Model (CREM) questionnaire administered to tourist guides working along routes associated with the Aeneas Cultural Route and who are members of the Çanakkale Regional Chamber of Tourist Guides (ÇARO). In line with the findings

obtained, the route's level of recognition, significance, and potential contributions to tourism were analyzed.

The main objective of the study is to assess the current status of the Aeneas Cultural Route in a manner that contributes to the conservation of cultural heritage and its utilization through tourism, and to propose concrete recommendations for its further development. Accordingly, the study aims to support the planning of the Aeneas Cultural Route as a sustainable cultural route and to enhance its visibility at both national and international levels.

The findings indicate that the Aeneas Cultural Route has strong scientific, cultural, historical, and economic potential, and that its unique theme, historical context, and cultural depth are highly valued by tourist guides. However, tourism-specific values, as well as conservation and preservation processes, remain below the route's potential, revealing significant shortcomings in areas such as visitor experience, accessibility, promotion, infrastructure, and service quality. The analyses demonstrate that although the route's core values are high, tourism-related dimensions have not yet reached a level sufficient to support this potential. This suggests that, through targeted interventions in strategic planning, infrastructure development, management, and tourism product diversification, the Aeneas Cultural Route can be transformed into a more visible, sustainable, and functional cultural route at both national and international scales. Overall, the study conducts a systematic review of the present condition of the Aeneas Cultural Route and develops a comprehensive basis to support subsequent studies, management initiatives and strategic decisions related to its enhancement.

Keywords: Cultural Route, Aeneas Cultural Route, Cultural Route Evaluation Model, Tourist Guide.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	5
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	5
2.1.1. Kültür Rotası Kavramı	5
2.1.1.1. Kültür Rotasının Tanımı ve Tarihçesi	5
2.1.1.2. Kültür Rotalarının Sınıflandırılması	10
2.1.1.3. Kültür Rotasının Önemi.....	12
2.1.1.4. Dünyadaki Kültür Rotaları	12
2.1.1.4.1. Santiago de Compostela Hac Rotaları	13
2.1.1.4.2. The Hansa.....	13
2.1.1.4.3. Viking Rotası	13
2.1.1.4.4. Via Francigena Kültür Rotası.....	14
2.1.1.4.5. El legato Andalusi Rotası.....	14
2.1.1.4.6. Fenikeliler Rotası	15

2.1.1.4.7. Pireneler (Pyrenean) Demir Rotası.....	15
2.1.1.4.8. Avrupa Mozart Yolları	15
2.1.1.4.9. Avrupa Yahudi Mirası Rotası.....	16
2.1.1.4.10. Tourslu Aziz Martin Rotası (Aziz Martin of Tours)	16
2.1.1.4.11. Avrupa Cluniac Yerleşimleri Rotası (Cluniac Sites in Europe)	17
2.1.1.4.12. Via Regia Rotası	17
2.1.1.4.13. Transromanica Rotası.....	18
2.1.1.4.14. İter Vitis Kültür Rotası	18
2.1.1.4.15. Avrupa Mezarlıkları Rotası.....	18
2.1.1.4.16. Tarih Öncesi Kaya Resimleri Yolları	19
2.1.1.4.17. Avrupa Tarihi Termal Kasabaları Rotası.....	19
2.1.1.4.18. Aziz Olav Yolları	20
2.1.1.4.19. Avrupa Seramik Rotası	20
2.1.1.4.20. Avrupa Megalitik Kültür Rotası.....	21
2.1.1.4.21. Huguenot ve Waldensian İzi Yolu (Huguenot and Waldensian)	21
2.1.1.4.22. ATRIUM- 20. Yüzyıl Avrupa Kırsal Hafızasında Totaliter Rejime Ait Mimari Eserler Yolu	22
2.1.1.4.23. Réseau Art Nouveanu Network.....	22
2.1.1.4.24. Via Hasburg	23
2.1.1.4.25. Roma İmparatorları ve Danube Şarap Rotası	23
2.1.1.4.26. İmparator V. Charles Rotası	23
2.1.1.4.27. Napolyon Destinasyonu Kültür Rotası.....	24
2.1.1.4.28. Robert Louis Stevenson'ın İzinden Kültür Rotası.....	24
2.1.1.4.29. Grande Bölgesi'nin Tahkimli Kentleri (Fortified Towns of the Grande Region).....	24
2.1.1.4.30. Empresyonizm Rotaları.....	25
2.1.1.4.31. Avrupa Endüstriyel Mirası Rotası.....	25
2.1.1.4.32. Demir Perde Yolu.....	26
2.1.1.4.33. Corbusier Mekanları: Mimari Gezintiler.....	26
2.1.1.4.34. Avrupa Özgürlük Rotası.....	27
2.1.1.4.35. Avrupa Tarihi Bahçeleri Rotası.....	27
2.1.1.4.36. Aeneas Rotası	27
2.1.1.4.37. Alvar Aalto Rotası- 20. Yüzyıl Mimarisi ve Tasarımı	28

2.1.1.4.38. Aziz Cyril ve Methodius Rotası	28
2.1.1.4.39. Avrupa Rotası d' Artagnan	28
2.1.1.4.40. Demir Çağı Tuna Rotası.....	29
2.1.1.4.41. Tarihi Kafeler Rotası	29
2.1.1.4.42. Avrupa Masal Rotası	29
2.1.1.4.43. Kadın Yazarlar Rotası	30
2.1.1.4.44. Yaylacılık Yolları	30
2.1.1.4.45. Leonarda Da Vinci Rotası	30
2.1.1.4.46. Avrupa Tarihi Eczaneler Rotası	31
2.1.1.4.47. Romea Strata Kültür Rotası.....	31
2.1.1.4.48. Aziz Francis Yolu Kültür Rotası	32
2.1.1.4.49. Pirene Özgürlük Yolları Kültür Rotası (The Freedom Trails of the Pyrenees)	33
2.1.1.5. Türkiye'deki Kültür Rotaları	34
2.1.1.5.1. Kültür Rotaları Derneği.....	35
2.1.1.5.1.1. Kültür Rotalarının Planlanması ve Düzenlenmesi.....	35
2.1.1.5.1.2. Ağrı Dağı.....	36
2.1.1.5.1.3. Aziz Paul Yolu	37
2.1.1.5.1.4. Evliya Çelebi Yolu	37
2.1.1.5.1.5. Efes-Mimas Yolu	37
2.1.1.5.1.6. Fethiye Alternatif Rotalar.....	38
2.1.1.5.1.7. Frig Yolu	38
2.1.1.5.1.8. Gastronomi Yolu	38
2.1.1.5.1.9. Hitit Yolu	39
2.1.1.5.1.10. Hoşgörü Yolu.....	39
2.1.1.5.1.11. Hz. İbrahim Yolu.....	39
2.1.1.5.1.12. Idyma Yolu.....	40
2.1.1.5.1.13. İki Deniz Arası	40
2.1.1.5.1.14. İstiklal Yolu.....	40
2.1.1.5.1.15. Kaçkarlar	40
2.1.1.5.1.16. Karia Yolu	41
2.1.1.5.1.17. Küre Dağları	41
2.1.1.5.1.18. Likya Yolu	41
2.1.1.5.1.19. Mysia Yolları	42

2.1.1.5.1.20. Sarıkamış Parkurları	42
2.1.1.5.1.21. Sufi Yolu	42
2.1.1.5.1.22. Sultanlar Yolu	43
2.1.1.5.1.23. Trakya Rotaları.....	43
2.1.1.5.1.24. Via Egnatia Yolu	43
2.1.1.5.1.25. Yenice Ormanları	44
2.1.2. Aeneas Kültür Rotası	44
2.1.2.1. Aeneas Kimdir?	44
2.1.2.2. Aeneas Destanı	45
2.1.2.3. Aeneas'ın Troya'dan İtalya'ya Yolculuğu.....	45
2.1.2.4. Aeneas'ın Troya'dan İtalya'ya Yolculuğu Sırasında Uğradığı Şehir ve Limanlar	51
2.1.2.5. Troya Savaşı ve Troya Kenti	53
2.1.2.5.1. Truva Kenti'nin Tarihçesi	53
2.1.2.5.2. Troya Kenti Kazı Çalışmaları.....	57
2.1.2.6. Antandros Kenti	60
2.1.2.6.1. Antandros Kenti'nin Tarihçesi	62
2.1.2.6.2. Antandros Kentinin Kazı Çalışmaları.....	64
2.1.2.7. İda Dağı	65
2.1.2.8. Ainos (Eneade/ Enez) Kenti.....	66
2.1.2.9. Delos Adası.....	67
2.1.2.10. Crete (Girit) Adası: Pergamum.....	68
2.1.2.11. Strophades Adaları	68
2.1.2.12. Nikopolis/ Actium Kenti	69
2.1.2.13. Butrint (Buthrotum) Kenti	70
2.1.2.14. Castro Kenti.....	71
2.1.2.15. Cyclopum	72
2.1.2.16. Carthage.....	72
2.1.2.17. Drepanum (Trapani)	73
2.1.2.18. Cumae.....	73
2.1.2.19. Gaeta (Caiete).....	74
2.1.2.20. Lavinium	75
2.1.2.21. Roma	76
2.1.3. Kültür Rotalarının Tanıtımında Turist Rehberlerinin Rolü ve Önemi	78

2.2. İlgili Çalışmalar.....	83
3. YÖNTEM	88
3.1. Araştırmanın Yöntemi	88
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	90
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	90
3.4. Veri Toplama Süreci.....	91
3.5. Verilerin Analizi	91
3.6. Veri Analizinin Güvenilirliği ve Geçerliliği	92
4. BULGULAR VE YORUMLAR	93
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	93
4.2. Kültür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM) Toplam ve Alt Değerlerin Güvenirlilik Analizi Bulguları.....	96
4.3. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerlerine İlişkin Bulgular.....	97
4.4. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Rotaya Özgü Değerler.....	99
4.5. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Ekonomik Önemi.....	100
4.6. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Koruma ve Muhafaza Değerleri ...	102
4.7. Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Fonksiyonel Değeri	104
4.8. Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Turistik Ürün Ek Değerleri	105
4.9. Aeneas Kültür Rotasının Ana ve Alt Değerlerinin Genel Değerlendirmeleri	108
4.10. Aeneas Kültür Rotasının Potansiyel ve Mevcut Konumu Matrisi	110
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
5.1. Sonuç	112
5.2. Öneriler.....	115
KAYNAKÇA	119
EKLER.....	129
EK-1 Anket Formu.....	129
EK-2. Anket İzin Yazısı.....	134
EK-3. Etik Kurul Belgesi.....	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Aeneas'ın Yol Güzergahı	52
Şekil 2. Aeneas Kültür Rotasının Potansiyeli ve Mevcut Konum Matrisi	111

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Kùltür Rotaları Sınıflandırılması.....	11
Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	95
Tablo 3. Kùltür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM) Toplam ve Alt Değerlerin Güvenirlik Analizi Bulguları	97
Tablo 4. Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerleri / Bilimsel Değerler	98
Tablo 5. Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerleri / Rotaya Özgü Değerler	100
Tablo 6. Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerleri / Ekonomik Önemi.....	102
Tablo 7. Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerleri / Koruma ve Muhafaza Değerleri	103
Tablo 8. Aeneas Kùltür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Fonksiyonel Değeri.	105
Tablo 9. Aeneas Kùltür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Turistik Ürün Ek Değerleri.....	107
Tablo 10. Aeneas Kùltür Rotasının Ana ve Alt Değerlerinin Genel Değerlendirmeleri	109

KISALTMALAR LİSTESİ

- COE:** Avrupa Konseyi
- CREM:** Kùltür Rotası Değerlendirme Modeli
- ÇARO:** Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası
- ÇEKÛL:** Çevre ve Kùltür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
- ICOMOS:** Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
- MÖ:** Milattan Önce
- MS:** Milattan Sonra
- TUREB:** Turist Rehberleri Odaları Birliği
- UNESCO:** Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kùltür Örgütü
- UNIC:** Seramik Alanında Yenilikçiliği Teşvik Eden Kentsel Ağ
- WWF:** Dünya Doğayı Koruma Vakfı

1. GİRİŞ

Kültür rotaları, kültürel mirasın korunması, tanıtılması ve sürdürülebilir turizm anlayışının geliştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan bu rotalar, ziyaretçilere tarihsel, kültürel ve doğal unsurları bir arada sunarak anlamlı deneyimler yaşatmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin kültürel mirasının önemli parçalarından biri olan Aeneas Kültür Rotası, antik dönemin izlerini günümüze taşıyan ve uluslararası alanda tanınırlık kazanan bir turizm güzergâhıdır.

Bu çalışma, Aeneas Kültür Rotası'nın Kültür Rotası Değerlendirme Modeli çerçevesinde turist rehberleri tarafından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Turist rehberleri, kültür rotalarının tanıtımında ve ziyaretçilerin deneyimlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayan profesyonellerdir. Bu nedenle, onların bakış açısıyla yapılan değerlendirmeler, rotanın güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerinin belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

Tez kapsamında, Aeneas Kültür Rotası'nın tarihi ve kültürel önemi ele alınarak, Kültür Rotası Değerlendirme Modeli doğrultusunda çeşitli kriterler çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmanın, bundan sonra yapılacak olan araştırmalara katkı sunması ve gelecekte benzer projelerin geliştirilmesine rehberlik etmesi beklenmektedir.

1.1 Araştırmanın Konusu

Doğal alanlarda, belirli bir zaman aralığında bir yerden başka bir yere ulaşmak üzere yapılan tempolu yürüyüş etkinlikleri, zaman içinde çeşitlenerek gelişmiş ve bunun sonucunda "rota" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu rotaların üzerinde antik kentler, antik yollar ve daha önce önemli kişiler tarafından geçilen güzergahlar olunca

rotaların ismine “kültür rotaları” denilmiştir (Tanrısever, 2019, s.65). Bu oluşturulan kültür rotalarından biri de Aeneas Kültür Rotası’dır. Bu kültür rotası, 2021 yılında Avrupa Konseyi tarafından tescillenmiştir. Aeneas Kültür Rotası, Türkiye’den başlayan ve Avrupa Konseyi tescilli ilk ve tek rotadır (<http-1>). Yapılan bu çalışmada, Aeneas Kültür Rotası’nın bilinirliğini yükseltmek ve rotanın gelişimine katkı sağlamak amacıyla turist rehberlerinin Aeneas Kültür Rotası hakkındaki görüşleri değerlendirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Aeneas Kültür Rotası’nın turist rehberleri tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmada, rehberlerin rotaya yönelik bilgi düzeyleri, algıları ve rotanın geliştirilmesine ilişkin önerileri incelenmiştir. Ayrıca elde edilen bulgular aracılığıyla, rotanın tanıtımına ve turizm potansiyelinin güçlendirilmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Aeneas Kültür Rotası, tarihsel, mitolojik ve kültürel açıdan yüksek bir değer taşımaya rağmen, bugüne kadar Kültürel Rota Değerlendirme Modeli (CREM) temel alınarak bütüncül bir çerçevede analiz edilmemiştir. Bu durum, rotanın ulusal ve uluslararası ölçekteki potansiyelinin tam olarak ortaya konulmamasına, yönetim, tanıtım ve sürdürülebilirlik açısından geliştirilebilir yönlerinin görünür kılınmamasına neden olmaktadır. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurarak Aeneas Kültür Rotası’nı ilk kez CREM yaklaşımıyla sistematik biçimde değerlendirmesi bakımından alanyazına önemli bir katkı sunmaktadır. Ayrıca turist rehberlerinin rotaya ilişkin bilgi düzeyleri, algıları ve geliştirme önerilerini ortaya koyarak, destinasyon yönetimi, rota planlaması ve tanıtım stratejilerine yönelik uygulanabilir sonuçlar üretmektedir. Bu yönüyle çalışma, hem bilimsel bilgi birikimine katkı sağlamakta hem de Aeneas Kültür Rotası’nın kültürel miras temelli turizmde daha etkili bir şekilde konumlandırılmasına yönelik yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Aeneas Kültür Rotası’nın değerlendirilmesi, bölgesel kalkınma ve yerel ekonomi açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır. Rota; Çanakkale, Balıkesir ve çevre bölgelerde kültürel mirasa dayalı turizmin gelişmesini teşvik ederek

ekonomik çeşitlenmeye katkı sağlayabilir. Çalışmada ortaya konulan bulgular, rotanın yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımını artırma, küçük ölçekli işletmelerin gelir kaynaklarını çeşitlendirme ve bölgenin turistik çekiciliğini güçlendirme potansiyelini desteklemektedir. Böylece rota, yalnızca kültürel bir değer olarak değil, aynı zamanda yerel ekonomik kalkınmanın destekleyicisi olarak stratejik bir turizm ürünü niteliği kazanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, bölgeye yönelik sürdürülebilir, kapsayıcı ve katma değer yaratan turizm politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada, Aeneas Kültür Rotası'nın turist rehberleri tarafından değerlendirilmesine yönelik yürütülen çalışma kapsamında bazı temel varsayımlar kabul edilmiştir. İlk olarak, araştırmaya katılan turist rehberlerinin Aeneas Kültür Rotası hakkında asgari düzeyde bilgi sahibi oldukları ve kültürel miras temelli rotaları değerlendirebilecek mesleki yeterliliğe sahip oldukları varsayılmaktadır. Bu doğrultuda rehberlerin, Kültürel Rota Değerlendirme Modeli (CREM) çerçevesinde doğru, tutarlı ve uzmanlığa dayalı görüş bildirdikleri kabul edilmiştir. Ayrıca anket formunda yer alan soruların rehberlerin algılarını, bilgi düzeylerini ve değerlendirmelerini doğru şekilde yansıttığı; katılımcıların sorulara dürüst, objektif ve içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan CREM modelinin Aeneas Kültür Rotası'nın analiz edilmesi için uygun bir metodolojik çerçeve sunduğu ve elde edilen bulguların rotanın tanıtımı, geliştirilmesi ve turizm potansiyelinin ortaya çıkarılmasına yönelik geçerli bilgiler ürettiği kabul edilmektedir. Bununla birlikte, araştırma örneklemini oluşturan turist rehberlerinin genel rehber kitlesini temsil edebilecek nitelikte olduğu ve elde edilen verilerin güncel turizm koşullarını yansıttığı varsayılmıştır. Bu temel varsayımlar çerçevesinde araştırmanın sonuçlarının hem alanyazına hem de uygulamaya katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma belirli sınırlılıklar çerçevesinde yürütülmüştür. Öncelikle çalışma, Aeneas Kültür Rotası'nın turist rehberleri tarafından değerlendirilmesine odaklanmış olup, rota kapsamında yalnızca Türkiye sınırları içerisinde yer alan rota temel

alınmıştır. Aeneas'ın Akdeniz coğrafyasına yayılan çok daha geniş güzergahı dikkate alındığında, araştırma sonuçlarının yalnızca Türkiye ayağındaki uygulamalar, miras unsurları ve turizm potansiyeli ile sınırlı olduğu belirtilmelidir. Bu durum, rotanın uluslararası bütünlüğünün değerlendirilmesi açısından kapsamı daralmakta ve bulguların yalnızca bölgesel bağlamda yorumlanmasını gerekli kılmaktadır.

Ayrıca araştırma verileri, Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası (ÇARO) üyesi olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden turist rehberlerinden elde edilmiştir. Bu nedenle örneklemin, Türkiye'de faaliyet gösteren tüm rehberleri tam anlamıyla temsil etme gücü sınırlı olmaktadır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölüm, araştırmanın kuramsal temellerini oluşturmaktadır. Öncelikle kültür rotası, kültür rotasının tarihçesi ve kültür rotasına ilişkin genel tanımlamalara yer verilmiştir. Daha sonrasında kültür rotaları ele alınarak sınıflandırılmış, dünyadaki örnekleri ile Türkiye’deki örnekleri incelenmiştir. Kuramsal çerçevenin devamında Aeneas Kültür Rotası üzerinde durulmuş, bu kapsamda Aeneas Destanı anlatılmıştır. Aeneas’ın Troya’dan İtalya’ya uzanan yolculuğuna değinilmiştir. Son olarak Troya ve Antandros antik kentlerinin geçmişi ile burada yürütülen arkeolojik çalışmalar hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Kültür Rotası Kavramı

Bu başlık kapsamında kültür rotası kavramı ve bu kavramın tarihsel arka planı incelenmiş; ilgili konular kapsamlı bir biçimde ortaya konulmuştur.

2.1.1.1. Kültür Rotasının Tanımı ve Tarihçesi

Doğada belli bir zaman diliminde bir noktadan başka bir noktaya gitmek için yapılan tempolu yürüyüşler zaman içerisinde çeşitlenmiş ve “rota” kavramını doğurmuştur. Bu rotaların üzerinde antik kentler, antik yollar ve daha önce de önemli kişiler tarafından geçilen güzergahlar olunca rotaların ismine “kültür rotaları” denilmiştir (Tanrısever, 2019, s.65). Avrupa Konseyi tarafından ortaya çıkarılan bu kavram farklı kuruluşlara göre de tanımlanmıştır;

ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), kültür rotalarını; farklı halkların kültürler arası çeşitliliğini ve kültürel mirasa sağladıkları katkıları görünür kılan, etkileşim odaklı ve dinamik bir temsil biçimi olarak ifade etmektedir. ICOMOS,

kültür rotalarının anıtları, tarihi ve doğal alanları barındıran, farklı deneyim yaklaşımlarını ortaya koyan, kendi zenginliği içerisinde rotanın kapsamında bulunabilecek diğer kültürel varlık türleriyle (anıtlar, kentler, endüstri mirası vb.) çakışmayan rotalar olduğunu ifade etmektedir (http-2).

ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı), kültür rotalarını; geçmişte askerî, dinsel, ticari ya da toplumsal amaçlarla kullanılan ulaşım yollarının, günümüzde daha çok turizm odaklı biçimde yeniden değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan ve kültürel ile doğal mirasın korunması ve tanıtımı açısından giderek daha işlevsel hale gelen güzergâhlardır.” şeklinde tanımlamaktadır (ÇEKÜL, 2015, s.12).

UNESCO (Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) kültür rotalarını, “ülkeler ve bölgeler arasındaki değişim ve çok boyutlu diyaloglardan gelen kültürel önemi rota boyunca zamansal ve mekânsal olarak görüldüğü ve somut elementlerden oluşan mirasın yolu/izi” şeklinde tanımlamaktadır (http-3).

Bir kültür rotası:

- “Günümüzde yaratılmış veya tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış,
- Üzerinde kültürel ve/veya doğal miras öğelerini taşıyan ve önemini bu miras sayesinde kazanan,
- Koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen,
- Yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridoru şeklinde tanımlanabilir”

(ÇEKÜL, 2015, s.12).

Bu kapsama göre kültür rotası bileşenleri aşağıda sıralanmaktadır (ÇEKÜL,2015, s.13):

- Tarihi Kentler: Geleneksel kent dokularıyla ve özgün kent kimlikleriyle öne çıkan kentsel alanlar,
- Kırsal yerleşimler: Kırsal bölgenin üretim merkezleri olan ve geleneksel yaşamı temsil eden köyler, kasabalar,
- Geleneksel yaşam: Yemek, müzik, inanç, dil, el sanatları gibi coğrafyaya

özgü yaşam öğeleri

- Antik yerleşimler: Bir kent, kutsal alan vb. olarak algılanabilen arkeolojik alanlar,
- Tekil tarihi yapılar: Kilise, kale, köprü değirmen, endüstri yapısı gibi kırsal arazide veya içerisinde bulunan tekil yapılar
- Doğal Çevre: Vadi, kanyon, zirve, kıyı, göl gibi farklılık sunan doğal oluşumlar,
- Yaban hayatı: Özel nitelikli flora ve fauna alanları (ÇEKÜL, 2015, s.13).

Rotaların ortak özellikleri ise şunlardır (Robert ve Eryurt, 2013'ten aktaran Tanrısever, 2019, 67):

- Belirli bir temaya dayanması (örneğin kültür, tarih, doğa, ekoloji, jeoloji ya da inanç gibi),
- Güzergâhın çeşitli işaretleme unsurlarıyla görünür hâle getirilmesi (yol işaretleri, başlangıç noktası tabelaları, haritalar vb.),
- Rota ile ilgili bilgilendirici dokümanların hazırlanmış olması (web sayfası, kılavuz kitap, GPS verileri ve benzeri materyaller).

Avrupa Konseyine göre Kültür Rotaları Programı'nın amacı;

“Avrupa'nın farklı ülkelerine ve kültürel miras unsurlarına ait değerlerin, ortak bir kültürel mirasın parçaları olduğunu görünür kılmak ve bu mirasın zaman ve mekân içinde izlenmesine imkân tanımaktır. Program, Avrupa Konseyi'nin insan hakları, kültürel demokrasi, kimlik ve kültürel çeşitlilik, diyalog ve karşılıklı etkileşim gibi temel ilkeleri doğrultusunda, kültürler arası paylaşım ve zenginleşmeyi desteklemeyi hedeflemektedir” (http-1).

Kültür rotaları sadece yürüyerek değil aynı zamanda bisiklet veya atlı olarak da gezilebilmektedir. Grande Randonne ismi verilen ve güvenli yol anlamı taşıyan bir işaretleme ile yapılmaktadır. Önemli olan ise bu işaretlemelerde doğaya en az şekilde zarar verilmesidir. Bu yüzden kayalık, taşlık, toprak zeminlere işaretleme yapılmaktadır. Yürüyüş yolları kırmızı- beyaz, bisiklet yolları ise kırmızı-sarı olarak işaretlenmektedir (Tanrısever, 2019, s.67).

Rotalar oluşturulurken belirli bir tema kapsamında somut ve somut olmayan

kültürel mirasın belirlenmesi, coğrafi yerlerin taranması ve işaretlenmesi gerekmektedir. Kültürel rotalar oluşturulurken belli başlı özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır (Tanrısever, 2019, s.69).

Ducassi, S. I. ve Rosa, M. (2005) tarafından oluşturulan sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

- Bölgesel kapsamına göre: Yerel, ulusal, bölgesel, kıta veya kıtalar arası,
- Kültürel içeriklerine göre: Belirli bir kültür bölgesi içinde veya kültürel değerlerin oluşumunda veya evriminde karşılıklı etkilenme sürecini paylaşan farklı coğrafi alanlar,
- Hedefleri veya işlevlerine göre: Sosyal, ekonomik, politik veya kültürel,
- Zamansal kullanım sürelerine göre: Sosyoekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerin etkisi ile artık kullanılmayanlar,
- Yapısal konfigürasyona göre: Doğrusal, dairesel, haçvari, radyal veya ağ,
- Coğrafi konumlarına göre: Kara, su karma veya diğer fiziksel ortamlar.

Dünyada kültür rotası kavramı ilk defa, Avrupa’da doğmuştur. 1954 yılında Paris’te Avrupa Konseyi tarafından “Avrupa Devam Ediyor” (*Europe continues/ L’Europe continue*) çalışma grubu öncülüğünde kültür rotaları konuşulmaya başlanmış, 1985 yılında bu kavram Grenada’da geliştirilmiştir (Tanrısever, 2019, s.71). 1987 yılında Avrupa Konseyi, Avrupa Kültür Rotaları Programını kurmuş ve bu program kapsamında İspanya’da bulunan “*Santiago de Compostela Hac Yolu*” ilk Avrupa Kültür Rotası olarak ilan edilmiş ve ilerleyen yıllarda genişletilerek Avrupa Göç Yolları ağı oluşturulmuştur (ÇEKÜL, 2015, s.14).

Avrupa Konseyi’nin Avrupa Kültür Rotaları Programını kurma amacı ise Avrupa’daki değişik ülke ve ülke miraslarının ortak bir kültüre sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirirken Avrupa Konseyinin temel şartları olan; insan hakları, kültürel kimlik kazanılması, demokrasi, kültürel çeşitlilik ve diyalog; zaman ve mekânı aşan karşılıklı alışveriş ve zenginleşme amaçları gözetilmiştir (Baştemur, 2013, s.6). Diğer temel amaçlar ise şunlardır;

- Avrupa’da yer alan farklı ülkeler ile bu ülkelere ait miras değerlerinin, ortak bir kültürel mirasın bileşenleri olarak ele alınabileceğini göstermek.
- Zaman ve mekânda seyahat etmek,

- Avrupa vatandaşlığının farkındalığını artırmak,
- Avrupa tarihinin daha derinlemesine anlaşılması yoluyla kültürler arası diyalogun güçlendirilmesini desteklemek,
- Kültürel ve doğal mirasın korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamak,
- Bu mirasın sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilmesini teşvik etmek (Tanrısever, 2019, s. 71; COE, 2024).

Avrupa Kültür Rotası Programı'nın her yıl önem kazanmasına zemin hazırlayan süreç şu şekildedir;

- 1954- Paris'te imzalanan, "Avrupa Kültür Sözleşmesi" ile, Avrupa Kültürünün devam ettirilmesi (Türkiye 1957'de imzalamıştır),
- 1987- İspanya'da "*Santiago de Compostela Rotası*"-nın ilk kültür rotası olarak kabul edilmesi,
- 1994- Madrid'de UNESCO ve ICOMOS'un düzenlediği ilk konferansla rotaların kültürel miras kapsamında ele alınmaya başlanması,
- 1997- Avrupa Konseyi tarafından "Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü"nin kurulması,
- 1998- ICOMOS bünyesinde "Kültürel Rotalar Uluslararası Komitesi"nin oluşturulması,
- 2000- Floransa'da imzalanan "Avrupa Peyzaj Sözleşmesi" ile Avrupa'daki peyzajların korunması ve planlanmasına yönelik çerçevenin güçlendirilmesi,
- 2005- UNESCO'nun kültür rotalarını dört miras kategorisinden biri olarak tanımlaması,
- 2005- Faro'da imzalanan "Toplum İçin Kültür Varlıklarının Değerine İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi" ile kültürel miras-insan hakları ilişkisinin vurgulanması,
- 2012- Programın 25. yılı kapsamında "Colmar Deklarasyonu"nun yayımlanması (Tanrısever, 2019 s.71-72; ÇEKÜL, 2015, s. 14-15).

1987 yılında belirlenen ilk rota olan "Santiago de Compostela Hac Rotası", sonraki kültür rotalarına örnek olmuştur (Nillson ve Mekonnen, 2016, s. 21). Hala en çok yürünen rotalardan biridir. İlk rota örnek alınarak rotaların;

- Tarihi olan bir rotayı ya da yeni tasarlanmış olan bir rotayı takip etmesi,
- Bilimsel araştırma, tarihi mirası koruma, geliştirme ve zenginleştirme, genç Avrupalılar arasında kültürel ve eğitimsel açıdan değişim, modern kültürel

ve artistik uygulamalar, kültür ve sürdürülebilir turizm gibi uzun vadede çok taraflı iş birliği projelerinde artış sağlanması,

- Bir ve daha fazla bağımsız, organize edilmiş birlik ve federasyon şeklinde olan ağlar tarafından yönetilmesi beklenmektedir (Baştemur, 2009, s.55-59).

Rotaların kültürel miras olarak görülmesinin ardından kurulan Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsünün programdaki rolü; *“Proje başvurularını değerlendirmek, iş birliği yapan organizasyonların çalışmaları ve bu alandaki faaliyetleri izlemek, bilgileri yaymak ve belgeleri arşivlemektir”* (Tanrısever, 2019, s. 72).

2.1.1.2. Kültür Rotalarının Sınıflandırılması

Tablo 1’de, kültür rotalarının tarihsel işlevlerinden günümüzdeki kullanım biçimlerine uzanan dönüşümünü tematik bir sınıflandırma üzerinden ortaya koymaktadır. Bu çerçevede kültür rotaları, temel olarak A ve B teması olmak üzere iki ana grupta ele alınmaktadır. A teması, tarihsel süreçte belirli bir amaca hizmet eden ve geçmişte aktif olarak kullanılan rotaları ifade ederken; B teması, kültürel miras ve peyzaj değerlerinin korunması, tanıtılması ve turizm yoluyla değerlendirilmesi amacıyla günümüzde yeniden kurgulanan rotaları kapsamaktadır. Bu ayrım, kültür rotalarının yalnızca tarihsel bir olgu olmadığını, aynı zamanda çağdaş ihtiyaçlara göre yeniden anlam kazanan dinamik yapılar olduğunu göstermektedir. A teması altında yer alan rotalar, ticaret, hac, göç ve askerî amaçlarla kullanılan güzergâhlar ile tarihsel süreçte önemli rol oynamış kişilerin izlediği yolları içermektedir. Bu rotalar, belirli bir dönemde işlevsel bir gereklilikten doğmuş olup, tarihsel hareketlilik, nüfus değişimleri ve kültürel etkileşimlerin somut ve soyut izlerini taşımaktadır. Bu yönüyle A teması, kültür rotalarının tarihsel kökenlerini ve özgün kullanım amaçlarını ortaya koymaktadır. B teması ise kültür rotalarının günümüzde kazandığı yeni işlevleri yansıtmaktadır. Bu çerçevede rotalar, tarihsel, kültürel ve doğal miras öğeleriyle ilişkilendirilerek turizm odaklı bir perspektif doğrultusunda yeniden değerlendirilmektedir (Tanrısever, 2019, s. 70).

Tablo 1. Kültür Rotaları Sınıflandırılması

	A Teması		B Teması		
Tipler	Tarihin belirli bir döneminde özel bir amaç için kullanılmış rotalar		Kültürel mirasın ve peyzajın kullanılması ve turizm faaliyetlerinin tanıtımına, sürdürülebilir kalkınma sağlamasına, doğal ve kültürel mirasın yönelik günümüzde tanımlanan rotalar		
	A.1	A.2.	B.1	B.2.	B.3
	-Ticaret rotaları -Hac rotaları -Göç rotaları -Asker	-Tarihi önemli bir rol oynayan kişilerin rotası	-Tarihi rotalar	-Tarihi ve doğal rotalar	-Doğal rotalar
Genel Özellikler	-Tarihin belirli bir döneminde kullanılmış -Rota kullanımı için iyi tanımlanmış bir amacının olduğu kendi dinamik ve tarihi işlevselliğe sahip olması -Hem somut hem de soyut öğelerin var olması	-Keşifler ve işgaller gibi öze bir amaç için yapılan seyahatlerin sadece fiziksel yolları -Tarihin bir dönemi boyunca hareketliliği olmayan nüfus ve kültürel değişimler	-Günümüze uyarlanmış tarihsel ve kültürel mirasla tanımlanan/gerçek ya da ideal bağ ile ilişkili tematik materyal -Tarihin bir döneminde düzenli kullanılmamış rota	-Günümüze uyarlanmış tematik olarak gerçek veya ideal bağ ile ilişkili coğrafyanın hem tarihsel hem de doğal öğeleriyle tanımlanan -Hem tarihsel hem de doğal öğelerin gözlemlenmesi, ayrıca doğa yürüyüşü dağcılık vb. açık hava sporlarının yapılması	-Doğa yürüyüşü, dağcılık, bisiklet binme, binicilik, kano sporu vb. hava sporlarının yapılması

Kaynak: Tanrısever C., (2019). “Kültür Rotası Gruplarına Yönelik Uzmanlaşma”, *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma*, s.70., Güzel Ö., Köroğlu Ö., Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bu kapsamda; yalnızca tarihsel niteliklere dayalı rotalar, tarihsel ve doğal özellikleri birlikte barındıran rotalar ile tamamen doğal unsurlara odaklanan rotalar olmak üzere farklı gruplar altında sınıflandırılmaktadır. B teması, kültür rotalarının yalnızca geçmişi temsil eden yollar olmaktan çıkarak, doğa yürüyüşü, bisiklet, dağcılık ve açık hava etkinlikleri gibi faaliyetlerle bütünleştiğini ve deneyim odaklı bir turizm ürünü hâline geldiğini göstermektedir. Bu durum, kültür rotalarının sürdürülebilir kalkınma, yerel kalkınma ve mirasın korunması açısından çok boyutlu bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu tablo, kültür rotalarının tarihsel işlevlerinden beslenen ancak günümüz turizm anlayışı doğrultusunda yeniden tanımlanan yapılar olduğunu; kültürel, doğal ve tematik unsurların bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının kültür rotalarının çağdaş anlamını oluşturduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır (Tanrısever, 2019, s. 70).

2.1.1.3. Kültür Rotasının nemi

Kültür rotaları, zengin kültürlerarası çeşitliliği ve kültürel mirasa olan katkılarını ifade etmektedir. Bu rotalar, geçmişte askeri, dini, ticari ve sosyal amaçlarla kullanılan ulaşım güzergahlarından günümüzde daha çok turistik amaçlarla geliştirilen güzergahları içermektedir. Bu rotalar, kültürel ve doğal mirasın korunması ve paylaşılması için önemlidir (COE, 2024).

Kültür rotaları, insanların tarih, kültür ve doğayla etkileşimini artırmakta ve bu deneyimleri paylaşabilir bir değer haline getirmektedir. Kültürün korunması ve toplumsallaşma sürecindeki önemi göz önünde bulundurulduğunda, kültür rotaları bu değerleri yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak için kritik bir rol oynamaktadır (ztrk vd., 2020, s.146). Bununla birlikte kültür rotaları, deniz-kum-güneş turizmine dayalı klasik turizm anlayışının aksine, turizm faaliyetlerini mevsimsellikten bağımsız hâle getirerek yıl geneline yaymakta ve bu yönüyle turizmin sürdürülebilirliğine önemli katkılar sunmaktadır. Turistik arzın eitlendirilmesini destekleyerek yeni turizm segmentlerinin oluşmasını sağlamakta, destinasyonların rekabet gücünü ve markalaşma sürecini güçlendirmektedir. Kültürler arası etkileşim ve diyalogun geliştirilmesi, tarihî ve kültürel mirasın korunması, kitle turizminin olumsuz etkilerinin azaltılması, yerel el sanatlarının canlandırılması ve yöresel mimariye sahip konutlarda pansiyonculuk gibi uygulamaların teşvik edilmesi yoluyla bölgesel kalkınmaya ve ülke ekonomisine katkı sağlanmaktadır (Uğur, 2008, s. 120). Ayrıca kültür rotaları, yalnızca turistik bir ürün olarak değil; kültürel mirasın korunması, yerel kimliğin güçlendirilmesi ve kültürler arası etkileşimin artırılması açısından da stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Kültür rotalarının sunduğu bu çok boyutlu katkılar, onları sürdürülebilir turizm politikaları ve kültürel miras yönetimi açısından vazgeçilmez bir unsur hâline getirmektedir (Lin vd., 2024, s. 2416).

2.1.1.4. Dünyadaki Kültür Rotaları

Dünyada birçok kültür rotası bulunmaktadır. Bu rotalar, zengin kültürel mirası korumak, paylaşmak ve insanların tarih, kültür ve doğayla etkileşimini artırmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu rotaları belirleyen Avrupa Konseyinin birden fazla görevi bulunmaktadır. Bunlar kültür rotaları program politikalarının yönünü belirlemek, yeni temalar ve rotalar tanımlamak, ağları onaylamak ve Avrupa

Konseyinin Kültür rotası ya da Avrupa Konseyinin ana kültür rotası kararını vermek gibi görevlerdir. Şu an 47+13 ye ülke (konsey yesi ve olmayan) ve 49 rota mevcuttur (COE, 2025).

2.1.1.4.1. Santiago de Compostela Hac Rotaları

Avrupa Konseyi tarafından yürütülen Avrupa Kültür Rotaları Programı çerçevesinde Santiago de Compostela Rotası, 1987 yılında programın ilk rneği olarak tanımlanmış; 2004 yılında ise Avrupa'nın başlıca kültür rotalarından biri olarak resmî sertifika almıştır. Rota, kökenleri 11. yüzyıla kadar uzanan tarihsel bir güzergâh niteliği taşımaktadır. Rota, Roma ve Kudüs'ten seyahat eden hacılar için önemli olması sebebiyle projeye uygunluğu gözetilip içeriği inanç olarak belirlenmiş ve kültür rotası olarak seçilmiştir. Rotanın genel merkezi Fransa'nın Le Puy en valey şehridir ve Belçika, İtalya, Litvanya, Hollanda, Polonya, Portekiz ve İspanya gibi ülkeleri kapsamaktadır (<http-4>).

2.1.1.4.2. The Hansa

“The Hansa” olarak bilinen bu rota, 13. yüzyılda Alman tüccarların ve balıkçıların Hansa Birliği oluşturup bu birliğin kullandığı bir denizcilik ve ticaret rotasıdır. Başta Baltık Denizi olmak üzere Kuzey Avrupa sahillerinde bulunan 225 kasabayı da içinde bulundurmaktadır. Birlik, 17. yüzyıla kadar ekonomi, siyaset ve ticaret üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. 1991 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın içeriği ticaret olarak belirlenmiştir. Rotanın genel merkezi Almanya'nın Lübeck şehridir, rotanın geçtiği ülkeler ise Letonya, Hollanda, Polonya, Rusya, İsveç, Birleşik Krallık, Finlandiya, Litvanya ve Norveç'i kapsamaktadır (Graf ve Popesku, 2016, s. 27).

2.1.1.4.3. Viking Rotası

Viking Çağı, 8. ve 11. yüzyıllar arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu süreçte Vikingler; gemi yapımı, deniz rotalarını belirleme ve denizcilik konularındaki üstün becerileri sayesinde Kuzey ve Batı Avrupa'ya, Kuzey Atlantik'e, Akdeniz'e ve Rusya ile Ukrayna'nın iç kesimlerine kadar uzanan nehirlerle yelken açmışlardır. Viking

Kültür Rotası, Avrupa ve ötesine yayılan bu ortak Viking mirasını temsil eden tarihi alanlar, anlatılar ve farklı miras unsurlarıyla çok geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Vikingler, Hedeby (Almanya), Birka (İsveç), Jorvik (Birleşik Krallık), Dublin (İrlanda) ve Kiev (Ukrayna) gibi kentlerde önemli ticaret merkezleri kurmuş ve gittikleri her yerde kalıcı bir kültürel miras bırakmışlardır. Söz konusu rota, 1993 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın içeriği ise deniz ve ticaret olarak belirlenmiştir. Rotanın genel merkezi İsveç'in Höllviken şehridir. Rotanın geçtiği ülkeler ise Almanya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, İzlanda, İrlanda, İtalya, Letonya, Hollanda, Norveç, Polonya, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık'tır ([http-5](#)).

2.1.1.4.4. Via Francigena Kültür Rotası

M.S. 990 yılında Canterbury Başpiskoposu Sigeric, Papa XV. John ile görüşerek Pallium'u almak üzere Roma'ya doğru yola çıkmıştır. Seyahati boyunca yolculuğunun 79 farklı aşamasını günlüğüne kaydetmiştir. Bu kayıtlar sayesinde, daha sonraki gezginlerin de yararlanabileceği şekilde Canterbury ile Roma arasında dönemin en kısa rotası belirlenmiştir. Bu kültür rotası 1994 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın genel merkezi İtalya'nın Fidenza şehridir. Rota; Fransa, İsviçre, Birleşik Krallık ve Vatikan'ı kapsamaktadır. Rotanın içeriği ise inanç olarak belirlenmiştir ([http-6](#)).

2.1.1.4.5. El legato Andalusi Rotası

Araplar ve Berberiler, 8. yüzyılda İber Yarımadası'na (Avrupa Kıtası'nın Akdeniz'e ulaşan üç yarımadasından biridir) gelerek Romalılar ve Vizigotlarla birlikte Endülüs'ü kurmuşlardır. Orta Çağ'daki bu Müslüman uygarlık, İspanya ve Portekiz'i elinde tutmuş ve 15. yüzyılın sonlarında ise yıkılmıştır. Bu rotanın içeriği mimari miras, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak belirlenmiş ve rota, 1997 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın genel merkezi İspanya'nın Granada şehridir. Rota; Mısır, İtalya, Ürdün, Lübnan ve Portekiz'i kapsamaktadır ([http-7](#)).

2.1.1.4.6. Fenikeliler Rotası

Fenikeliler; Suriye, Lübnan ve Kuzey İsrail kıyıları boyunca uzanan bölgede yer alan bağımsız şehir devletlerinden oluşan bir topluluktur. Fenike kıyıları, deniz ve kara ticaretinin kesiştiği bir alan olması nedeniyle Bronz Çağı'nın en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Güçlü gemilere sahip olmalarıyla bilinen Fenikeliler, önemli bir denizci topluluk olarak öne çıkmaktadır. M.Ö. 1500–332 yılları arasında deniz ticareti ve imalat faaliyetlerinde etkin bir rol üstlenmişlerdir (Üçler, 2022, s. 47). Fenikeliler Rotası ise, M.Ö. 12. yüzyıldan itibaren Fenikeliler tarafından kullanılan ana deniz rotalarından oluşmaktadır. Bu rota, Akdeniz'de kültürel etkileşim ve ticaret açısından büyük bir önem taşımaktadır. Rota boyunca denizci ve tüccar olan Fenikeliler ile diğer Akdeniz uygarlıkları arasında ortak bir kültürün geliştiği kabul edilmektedir (Graf ve Popesku, 2016, s. 28). Fenikeliler Rotası'nın içeriği deniz, somut ve somut olmayan miras olarak belirlenmiş ve 2003 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir (Tanrısever, 2019, s. 73). Bu rotanın geçtiği ülkeler ise birden fazladır. Rota; Arnavutluk, Belçika, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, İspanya, İtalya, Lübnan, Malta, Portekiz, Tunus, Slovenya, Ukrayna ve Yunanistan'dan geçmektedir (http-8).

2.1.1.4.7. Pireneler (Pyrenean) Demir Rotası

Pyrenean (Pireneler) Güneybatı Avrupa'da Fransa ile İspanya sınırını oluşturan bir dağ dizisi bölgesidir. Bu bölge demir kaynakları bakımından oldukça zengindir ve yüzyıllar öncesine uzanan köklü bir demir döküm geleneğine sahiptir. Söz konusu gelenek, zaman içerisinde bölgeye önemli bir ekonomik canlılık kazandırmıştır. Ormancılık, madencilik ve işleme atölyeleri ise bu dağ silsilesinin hem kentsel hem de kırsal dokusunun biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Graf ve Popesku, 2016, s. 29). Pyrenean Demir Rotasının içeriği mimar ve sanat olarak belirlenmiş olup 2003 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Pyrenean Demir Rotasının geçtiği ülkeler Andorra, Fransa ve İspanya'dır (http-9).

2.1.1.4.8. Avrupa Mozart Yolları

Wolfgang Amadeus Mozart, müzik tarihinin ve Batı kültürünün en etkili isimlerinden biridir. Hayatının çoğunda öğrenim amacıyla Avrupa'nın farklı yerlerine

seyahat etmiş, gittiği yerlerdeki tarzlardan etkilenmiştir. 10 yıldan fazla süren bir Avrupa turu yapmıştır ve 35 yaşında ölmüştür. Müzik alanında ve ötesinden bilinen ilk Avrupalı kimliktir (Graf ve Popesku, 2016, s. 28).

Mozart Kültür Rotası, Mozart'ın 1762–1791 yılları arasındaki seyahatleri sırasında kaleme aldığı mektuplar ve diğer özgün belgeler temel alınarak belgelendirilmiş ve bu doğrultuda oluşturulmuş bir rotadır. Söz konusu rota, bir yandan kültürlerarası diyalogun gelişmesine katkı sağlarken, diğer yandan müzik tarihinin en önemli isimlerinden biri etrafında şekillenen kültürel mirasın korunmasına hizmet etmektedir. Avrupa Mozart Yolları Kültür Rotası, 2004 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiş olup içeriği mimari ve sanat olarak belirlenmiştir. Mozart Kültür Rotasının genel merkezi Avusturya'nın Salzburg şehri olup geçtiği ülkeler ise Belçika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Yunanistan, İtalya, İsviçre, Ukrayna, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri şeklindedir ([http-10](#)).

2.1.1.4.9. Avrupa Yahudi Mirası Rotası

Avrupa'nın her yerinde Yahudi kültür mirasını görmek mümkündür. Avrupa Kültür Rotası, Yahudi kültürünün bütün unsurlarını içinde barındırmaktadır. 2004 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın içerisinde Yahudi mahalleleri, eski sinagoglar, mezarlıklar, müzeler ve kütüphaneler bulunmaktadır ([http-11](#)).

Rotanın genel merkezi Lüksemburg'dur. Avrupa Yahudi Mirası Rotası, büyük bölümü Avrupa kıtasında yer alan toplam 19 ülkeden geçmektedir. Rota; Almanya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Ermenistan, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, İtalya, İspanya, İsrail, Lüksemburg, Litvanya, Moldova Cumhuriyeti, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan gibi ülkeleri kapsamaktadır ([http-11](#)).

2.1.1.4.10. Tourslu Aziz Martin Rotası (Aziz Martin of Tours)

Tourslu Aziz Martin, Hıristiyan azizlerinin en ünlülerinden biridir. Fransız Katolik Kilisesi'nde önemli bir figürdür. Rahip olarak görev yapmıştır. Aziz Martin dini öğretiyi yayma ve yoksullara yardım konusunda büyük bir etki yaratmıştır. Tourslu

Aziz Martin Rotası, 2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından “Kültür Rotası” olarak tescillenmiştir. Rota onun doğduğu yer olan Szombathely’den başlamakta ve psikoposluk yaptığı Fransa Tours’a doğru devam etmektedir. Rota; Macaristan, Slovenya, İtalya, Hırvatistan, Slovakya, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Belçika ve Fransa olmak üzere 10 ülkeden geçmektedir. Bu rotanın merkezi, Réseau Européen des Centres Culturels Saint Martin’dır (Avrupa Saint Martin Kültür Merkezleri Ağı). Macaristan’da birçok Saint Martin hacı ve anma parkuru bulunmaktadır ([http-12](#)).

2.1.1.4.11. Avrupa Cluniac Yerleşimleri Rotası (Cluniac Sites in Europe)

10. yüzyılda Aquitaine Dükü I. William tarafından Fransa’nın Burgundy bölgesindeki Cluny’de, Benediktin Tarikatına bağlı bir manastır kurulmuştur. Zamanla Cluny, Orta Çağ boyunca Avrupa uygarlığının başlıca merkezlerinden biri haline gelmiştir. Cluny 1800’den fazla yeni tarikat yerleşmelerinin oluşmasına ve gelişmesine ön ayak olmuştur. Cluny Manastırı’nın Avrupa üzerindeki dini, ekonomik, sosyal, siyasal etkileri olmuştur. Avrupa Cluniac Yerleşimleri Rotası, 2005 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Avrupa Cluniac Yerleşimleri Rotası’nın genel merkezi Cluny Fransa’dır. Bu kültür rotası, Fransa, Almanya, İspanya, Portekiz, Polonya, İsviçre, Birleşik Krallık ve İtalya olmak üzere sekiz ülkeden geçmektedir. Rotanın içeriği, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak belirlenmiştir ([http-13](#)).

2.1.1.4.12. Via Regia Rotası

“Kral Yolu” olarak da bilinen Via Regia, Orta Çağ’ın erken dönemlerinin en önemli yol ağlarından biridir ve Doğu ile Batı Avrupa’yı birbirine bağlayan tarihsel bir güzergâh niteliği taşımaktadır. Zaman içerisinde işlevi değişime uğramış olsa da bölgeler arası ticaret açısından ekonomik önemini koruyarak sonraki dönemlerde de varlığını sürdürmüştür. Via Regia Rotası, Avrupa tarihinin ve kültürel mirasının anlaşılmasına katkı sağlayan bir yapıya sahiptir ve 2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. İçeriği, somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarını kapsamaktadır. Rotanın merkezi Almanya’nın Erfurt kentinde bulunmakta olup; Almanya, Belarus, Fransa, Polonya ve Ukrayna üzerinden geçmektedir ([http-14](#)).

2.1.1.4.13. Transromanica Rotası

Orta Çağ Avrupalıları seyahat etmedeki zorluklara rağmen seyahat etmekten vazgeçmemişlerdir. Orta Çağ gezginleri karada ve denizde seyahat etmişlerdir. Bu hareketlilikten dolayı şehir yaşamının merkezi olan katedrallerin yapısında ortak değerler birikimi oluşturulmaya başlanmıştır ve bu değerler birikimi “Transromanica” mimari üslubu ortaya çıkmıştır. Üslubun içeriği ise eski gelenekleri yerel hikayeler ve efsaneler ile oluşturulan bir üsluptur. Transromanica Rotası, 2007 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir ([http-15](#)).

Transromanica Kültür Rotası'nın içeriği somut kültürel miras olarak belirlenmiştir. Kültür rotası 10 ülkeden geçmektedir. Geçtiği ülkeler ise Almanya, Avusturya, Fransa, Hırvatistan, İtalya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Sloky ve İspanya şeklindedir. Transromanica Rotası'nın genel merkezi Almanya Magdeburg'da bulunmaktadır (CEO, 2024, s.25).

2.1.1.4.14. Iter Vitis Kültür Rotası

Iter Vitis, Bağ ve Şarap Kültür Rotasıdır. Üzümcülük ve şarap yapımı, M.Ö. 6000'lerden itibaren başlamıştır ve o zamandan beri oluşan kültür, bugün Akdeniz ve Avrupa'daki bağcılık ve şarap kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Bağcılık, asma ve şarap kültürü, Akdeniz ve Avrupa'da maddi ve manevi kültürde önemli bir yerdedir. Iter Vitis Kültür Rotası, 2009 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın temel içeriğini viniturizm (şarap turizmi) oluşturmaktadır ve genel merkezi Sicilya'dadır. Iter Vitis Rotası; Ermenistan, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, Gürcistan, Yunanistan, İsrail, İtalya, Karadağ, Kuzey Makedonya, Lüksemburg, Moldova Cumhuriyeti, Portekiz, Romanya, Slovenya, İspanya, Tunus, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık ve Lübnan olmak üzere toplam yirmi üç ülkeden geçmektedir ([http-16](#)).

2.1.1.4.15. Avrupa Mezarlıkları Rotası

Avrupa Mezarlıkları Rotası, yirmi bir Avrupa ülkesinden geçmektedir. Avrupa'da tarihi ve sanatsal önemi olan mezarlıklardan oluşmaktadır. Mezarlıklarda bulunan heykeller, kabartmalarıyla somut kültürel miras değeri oldukça yüksek bir

rotadır. Söz konusu rota, 2010 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın merkezi, Slovenya'nın Maribor kentinde bulunmaktadır. Avrupa Mezarlıkları Rotası; Avusturya, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık olmak üzere çok sayıda ülkede yer alan mezarlık mirası alanlarını kapsamaktadır ([http-17](#)).

2.1.1.4.16. Tarih Öncesi Kaya Resimleri Yolları

Avrupa, 900'den fazla kaya resimleri alanı ile dünyadaki en bilinen ve önemli bölgelerden biridir. Avrupa'daki kaya resimleri dünyadaki kaya resimlerinin %40'ından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. Kaya resimleri Avrupalıların ilk sanatı olarak kabul görmektedir. Bu önemli değerler, Avrupa'da yaşayan ilk toplulukların sanatını genel kamuoyuna gösteren kültür ve turizm destinasyonları ağının tamamıdır. Tarih Öncesi Kaya Resimleri Yollarının oluşumu ise 2004 ve 2007 yılları arasında geliştirilen "Red Europea Primos Pobladores Arte Rupestre Prehistorica- European Network First Settlers and Prehistoric Rock Art" adlı proje ile başlamıştır. 2010 yılında da Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir ([http-18](#)). Tarih Öncesi Kaya Resimleri Yolları'nın genel merkezi, İspanya da bulunan Santander şehridir. Tarih Öncesi Kaya Resimleri Yolları'nın içeriği, tarih öncesi sanat olarak belirlenmiştir ve rota, 10 ülkeden geçmektedir. Kaya resimleri özellikle Norveç, İsveç, İtalya, Portekiz, Gürcistan, Azerbaycan, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde yoğun olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra Ermenistan ve Finlandiya'da da örneklerine rastlanmaktadır (Graf ve Popesku, 2016, s. 31).

2.1.1.4.17. Avrupa Tarihi Termal Kasabaları Rotası

Termalizm olarak adlandırılan sıcak suların terapi amaçlı kullanılması anlamına gelen bu tedavi yöntemi, antik dönemden bugüne gelen süreçte Avrupa'da oldukça önemlidir. Avrupa Tarihi Termal Kasabaları Rotası içerisinde bulunan kasabalar ve şehirler, Roma İmparatorluğu döneminden kalma kaplıca harabeleri ve spalarıyla ünlüdür. 18. ve 19. yüzyılda bu şehirler, teknoloji ve ulaşım sistemlerinin gelişmesiyle çok daha büyük üne sahip olmuşlardır. Bunlardan bazıları; Avusturya'nın

Baden şehri, Çek Cumhuriyeti'nde bulunan Frantiskovy Lazne, Almanya'da bulunan Bad Ems şehri, İtalya'nın Montecatini şehri ve Birleşik Krallık'ta bulunan Bath şehridir (http-19).

Bu termal kasabaların ünlenmelerindeki en büyük etki ziyaret eden kişilerin soylulardan ve siyasilerden oluşup ziyaretlerinde birbirleriyle etkileşimde bulunmalarındır. Bu etkileşim sayesinde zamanla kültürel etkileşim oluşturmuşlardır. Avrupa Tarihi Termal Kasabaları Rotası, 2010 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotasının içeriği, sağlık olarak belirlenmiş olup, rota, on yedi ülkeden geçmektedir. Bu ülkeler başta genel merkezi olan Spa şehrinin bulunduğu Belçika olmak üzere Avusturya, Birleşik Krallık, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye ve Ukrayna şeklindedir (http-19).

2.1.1.4.18. Aziz Olav Yolları

Olav II Haraldsson, 1015 ve 1028 yılları arasında Norveç Kralı olmuştur. 1030 yılında Stiklestad Savaşı'nda vefat ettikten sonra "Aziz" ilan edilmesi kralın efsaneleşmesini sağlamıştır. Vefatından sonra yüzyıllar boyunca hacılar, Saint Olav'ın mezarının bulunduğu Norveç'in Trondheim şehrindeki Nidaros Katedrali'ne giden yolları İskandinavya boyunca yürümüşlerdir. Aziz Olav efsanesi sayesinde Avrupa kıtasının pek çok yerinden hacılar, Aziz Olav'ın mezarına doğru yola çıkmaları sayesinde güçlü kültürel ve dini etkileşimler yaratmıştır. Aziz Olav Yolları, 2010 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın teması inanç turizmi olup genel merkezi Norveç'in Trondheim kentinde bulunmaktadır. Aziz Olav Yolları; Norveç, Finlandiya, Danimarka, İsveç ve Estonya olmak üzere beş ülkeden geçmektedir (http-20).

2.1.1.4.19. Avrupa Seramik Rotası

Avrupa Seramik Rotası, 2012 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiş bir rotadır. Avrupa Seramik Rotası'nın amacı seramik üretimiyle beraber oluşan kültürel mirası, seramik kültürünün korunmasına ve sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır. 2011 yılında UNIC (Urban Network for Innovation in

Ceramics) adlı bir derneğin bir Avrupa projesi olarak oluşturulan rota, zamanla geliştirilerek bir kültür rotası haline getirilmiştir. İlk oluşturulduğunda 5 ülkeden geçen Avrupa Seramik Rotası, şu an 15 ülkeden geçmektedir. Rotanın kapsadığı ülkeler; Avusturya, Azerbaycan, Hırvatistan, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Malta, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Slovakya ve Türkiye'dir. Avrupa Seramik Rotası'nın merkezi İtalya'nın Faenza kentinde bulunmaktadır ve rotanın teması seramik mirası olarak belirlenmiştir (http-21).

2.1.1.4.20. Avrupa Megalitik Kültür Rotası

Bir yapı veya anıt oluşturmak amacıyla kullanılan büyük taş anlamına gelen megalit, tarih öncesi topluluklar tarafından mezarlar, kutsal yerler ve anıtlar inşa etmek için kullanılmıştır. 2004 yılında Alman tarihçi Klaus de Laak'ın başlattığı Megalitik Rotalar adıyla bir proje olarak hayata geçirilmiştir. Projenin ilk rotası, 15 Mayıs 2009 yılında açılmıştır. Proje başta sadece Almanya'da sürdürülürken 2011 yılında yapılan uluslararası toplantıda Hollanda, Danimarka ve İsveç'de bu projeye dahil olmuştur. 2013 yılında ise Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak Avrupa Megalitik Kültür Rotası adıyla tescillenmiştir. Rotanın içeriği ise megalitik miras olarak belirlenmiştir. Avrupa Megalitik Kültür Rotası on ülkeden geçmektedir Bunlar; Almanya, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, İtalya, İspanya, İsveç, Portekiz ve Türkiye'dir (http-22).

2.1.1.4.21. Huguenot ve Waldensian İzi Yolu (Huguenot and Waldensian)

Huguent ve Waldensian Yolu'nun hikayesi, 1685 yılında Fransız Kralı XIV. Louis'in 1598 yılında Kral IV. Henri tarafından çıkarılan ülkedeki Protestan halkın haklarının korunmasını sağlayan Nantes Fermanı'nı kaldırmasıyla ortaya çıkan olaylara dayanmaktadır. Nantes Fermanı kaldırıldıktan sonra Huguenot olarak bilinen Fransız yerlisi olan Protestan halk yaşadıkları zorluklardan dolayı bölgeyi terk etmişlerdir. Huguenot topluluğu, Avrupa'daki ve dünyadaki diğer Protestan topraklarının bulunduğu Almanya, İsviçre ve Cenevre'ye göç etmişlerdir (http-23). Bu göç güzergâhı boyunca birçok kültürel ve tarihi mekân bulunmaktadır. Güzergâh Fransa Le Poet-Laval bölgesinden başlayarak İtalya Piedmont kentine oradan ise Almanya Baden-Württemberg ve Hessa, Bad Karlshafen'e kadar uzanmaktadır. Huguenot and Waldensian Yolu, 2013 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak

tescillenmiştir. Rotanın Genel Merkezi, Fransa Dieulefit şehrinde bulunmaktadır. Rota Fransa, Almanya, İtalya, İsviçre olmak üzere 4 ülkeden geçmektedir. Huguenot and Waldensian Yolu'nun içeriği ise kültür ve tarih olarak belirlenmiştir (CEO, 2024, s. 33).

2.1.1.4.22. ATRIUM- 20. Yüzyıl Avrupa Kırsal Hafızasında Totaliter Rejime Ait Mimari Eserler Yolu

Yirminci yüzyılın ortalarında Avrupa'da yoğun olarak kabul edilmiş olan totaliter rejimlerinin (tüm yetkilerin merkezileştirilmesi) kentteki yapıların üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Şehirler, totaliter dönemden kalma mimari veya kentsel tasarım örneklerini içermektedir. ATRIUM- 20. Yüzyıl Avrupa Hafızasında Totaliter Rejime Ait Mimari Eserler Yolu, 2014 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Genel Merkezi, İtalya'nın Forli şehrinde bulunmaktadır. Bu Kültür Rotası; Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, İtalya, Romanya ve Sırbistan olmak üzere 6 ülkeden geçmektedir. Rotanın içeriği ise mimari olarak belirlenmiştir (http- 24).

2.1.1.4.23. Réseau Art Nouveau Network

Art Nouveau sanat akımı, 19. yüzyılın sonlarına doğru Belçika'nın Brüksel şehrinde ortaya çıkmıştır. Akımın anlamı ise zarif dekoratif süslemelerle çiçek figürlerinin ağırlıklı kullanılmasıdır. Bu akım Avrupa'ya hızlı bir şekilde yayılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise gözden kaybolmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru tekrar değer görmüştür ancak uzun sürmemiştir. 1999 yılında ise Brüksel Bölgesi Tarihi Yerler ve Anıtlar Departmanı tarafından bir proje ile Avrupa'daki Art Nouveau sanatına sahip olan şehirlerle görüşülüp bu proje için bir kurum oluşturulmuştur. Projenin amacı bu kültürel mirasın önemini göstermek ve Avrupa'daki yerini bilinçlendirmeye çalışmaktır. 2014 yılında ise bu proje resmi olarak Réseau Art Nouveau Network Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın genel merkezi Belçika'nın Brüksel şehridir. Belçika dışında rota Avusturya, Küba, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Letonya, Norveç, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, İspanya ve İsviçre'den geçmektedir. Réseau Art Network Rotasının içeriği sanat olarak belirlenmiştir (http-25).

2.1.1.4.24. Via Hasburg

Hasburg Hanedanlığı Avrupa'nın en etkili hanedanlıklarından biri olmuştur ve 996'dan 1815'e kadar hanedan üyeleri Avrupa'nın coğrafyasının şekillenmesine yardımcı olmuştur. Hasburg hanedanlığı bölünmüş olan bütün halkları yeniden bir araya getirerek kalıcı bağlar oluşturmuştur. Bu kültür rotası içerisinde manastırlar, saraylar, kaleler, kiliseler gibi eserlerde bulunmaktadır. Fransa'dan Avusturya'ya kadar farklı kültür ve milletleri kapsayan 1000 km'lik bir sınırı kapsamaktadır (http-26). 2014 yılında merkezi Fransa'nın Colmar şehri olmak üzere belirlenerek Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Kültür rotası 7 ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeler; Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Macaristan, Almanya, Karadağ ve İsviçre'dir (CEO, 2024, s. 36).

2.1.1.4.25. Roma İmparatorları ve Danube Şarap Rotası

Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde şarap tüketimi bölgedeki yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Danube Şarap Rotası, Roma döneminde şarabın tanıtıldığı ve şarap üretim geleneğini sürdürdüğü bölgelerin tamamını içermektedir. Roma İmparatorluğu ve Danube Şarap Rotası içerisinde 23 destinasyon ve 12 şarap bölgesi ağından oluşmaktadır. 2015 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Bu kültür rotası, 10 ülkeden geçmektedir. Roma İmparatorları ve Danube Şarap Rotası'nın genel merkezi Sırbistan'ın Belgrad şehridir. Roma İmparatorları ve Danube Şarap Rotası'nın geçtiği ülkeler ise; Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Slovenya'dır (http-27).

2.1.1.4.26. İmparator V. Charles Rotası

İmparator V. Charles 16. yüzyılın önemli Avrupa hükümdarlarından biridir. İmparator V. Charles, kendi devletindeki farklı bölge ve ülkelerdeki İspanyol kolonilerini aynı kurallar ve değerler altında birleştirerek bir Avrupa kültürü oluşturmuştur. Avrupa kıtasında yaptığı seyahatleri farklı bölgelerdeki uluslar için birliğin sembolü olarak anılmaktadır (http-28). İmparator V. Charles Rotası, 2015 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir ve toplam on

iki ülkeden geçmektedir. Rotasının genel merkezi İspanya'nın Cuacos De Yuste şehrindeydir. İmparator V. Charles Rotasının geçtiği ülkeler ise Cezayir, Fas, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Meksika, Hollanda, Panama, Portekiz, İspanya ve Tunus'tur (http-28).

2.1.1.4.27. Napolyon Destinasyonu Kültür Rotası

19. yüzyılda Fransa'yı yönetirken Avrupa'yı ve küresel meseleleri etkileyen önemli bir rol oynayan siyasi bir lider olan Napolyon'un mirasına sahip olan kasabaların bulunduğu bir kültür rotasıdır, 12 ülke ve 50 şehri kapsamaktadır. 2015 yılında Napolyon Destinasyonu Kültür Rotası, Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın genel merkezi 2 şehirde bulunmaktadır. Bu iki merkez, Fransa'da bulunmaktadır biri Autun şehri diğer ise Korsiko Adası'dır. Napolyon Destinasyonu'nun kapsadığı ülkeler; Fransa, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Almanya, Yunanistan, İtalya, Karadağ, Polonya, Portekiz, İspanya ve Birleşik Krallık'tır (http- 29).

2.1.1.4.28. Robert Louis Stevenson'ın İzinden Kültür Rotası

19. yüzyılda yaşayan İskoçya doğumlu ünlü yazar ve şair olan Robert Louis Stevenson solunum rahatsızlığına çözüm bulmak için seyahat etmiştir. Bu seyahatleri sonucunda Pasifik Adaları'na ulaştığında sömürge altındaki Okyanusya toplumlarına yeni bir bakış açısı geliştiren romanlar ve kısa hikayeler yazmıştır. Bu kültür rotasının amacı, Avrupa edebiyat mirasının varlığını ortaya koymak ve Avrupa vatandaşlığı kavramını teşvik etmektedir. Robert Louis Stevenson İzinden Kültür Rotası, 2015 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rota üç ülkeden geçmektedir: Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık. Robert Louis Stevenson İzinden Kültür Rotasının Genel Merkezi Fransa'nın Fontainbleau şehridir (http-30).

2.1.1.4.29. Grande Bölgesi'nin Tahkimli Kentleri (Fortified Towns of the Grande Region)

Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Almanya arasındaki bölge, uzun süre askeri mücadelelerin yaşandığı bir bölgedir. "Grand Region" (Büyük Bölge) olarak

adlandırılan alan kültürel ve ekonomik alışverişin bir örneğidir. Bu rotanın özelliği, Orta Çağ ve yirminci yüzyıla kadar yapılan kaleler bulunmaktadır. Bu kültür rotası 2016 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Genel merkezi Fransa'nın Longwy şehrinde bulunan rotanın geçtiği ülkeler ise Fransa, Almanya ve Lüksemburg şeklindedir (COE, 2024, s.41).

2.1.1.4.30. Empresyonizm Rotaları

19. yüzyılda ortaya çıkan Empresyonist akım, Claude Monet, Frans Bunke ve Ivan Gohar gibi ressamlar aracılığıyla Avrupa'da yayılmıştır. Empresyonistlere göre, dış dünya daima dönüşüm içindedir. Önemli olan bu değişimleri insanların nasıl algıladığıdır (http-31). Bu sanat akımı doğrultusunda, 19. ve 20. yüzyıllardan günümüze ulaşan empresyonist sanatla ilişkili mekânları bir araya getiren bu ağ, 2018 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Empresyonizm Rotaları on üç ülkeden geçmektedir. Empresyonizm Rotalarının genel merkezi Fransa'nın Neuilly-sur- Seine şehridir. Empresyonizm Rotalarının geçtiği ülkeler ise Belçika, Hırvatistan, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Litvanya, Hollanda, Polonya, Slovenya ve İspanya'dır (http-32).

2.1.1.4.31. Avrupa Endüstriyel Mirası Rotası

18. yüzyılın ortalarında Sanayi Devriminin ortaya çıkmasıyla teknoloji Avrupa'ya hızlı bir şekilde yayılmıştır. Sanayileşme tarihi Avrupa için oldukça önemlidir. Sanayi Devriminden beri oluşan gelişmeler ve değişiklikler Avrupalıların yaşamlarını şekillendirmiştir. Sanayi Devrimi sayesinde birçok insan kentleşmeye başlayan sanayi bölgelerine göç etmiştir (http-33). Avrupa Endüstriyel Mirası Rotası, bu kentlerdeki sanayileşmenin temelleri olarak görülen sanayi tesislerini, modern müzelere çevrilmiş halleriyle beraber dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihini anlatmaktadır. Avrupa Endüstriyel Mirası Rotası, 2019 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rotanın teması endüstriyel miras olup genel merkezi Almanya'nın Meerbusch kentinde bulunmaktadır. Rota 28 ülkeden geçmektedir. Bunlar Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Lihyenştayn, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya,

Sırbistan, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna ve Birleşik Krallık şeklindedir (CEO, 2024, s.43).

2.1.1.4.32. Demir Perde Yolu

Demir Perde Rotası, bir bisiklet rotasıdır. Demir Perde Yolu, 20. yüzyıl Avrupa tarihini gösteren bir rotadır. Rotanın içerisinde birçok tarihi bina, anıt, milli parklar ve müzeler bulunmaktadır. Yapıların çoğu Soğuk Savaş döneminden kalma yapılardır (CEO, 2024, s.44). Siyasi tarih alanında çalışmalar yapan Prof. Dr. Oral Sander, Soğuk Savaş'ı; "İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ile SSCB arasında ortaya çıkan ve doğrudan askerî çatışmaya dönüşmeden yürütülen rekabet ve gerilim dönemi" olarak tanımlamaktadır (Sander, 2013, s.224). 10.000 km'den fazla süren bir rotadır. Demir Perde Yolu Avrupa Konseyi tarafından 2019 yılında tescillenmiştir. Demir Perde Yolu'nun genel merkezi Belçika'nın Brüksel şehri olup yol 14, ülkeden geçmektedir. Demir Perde Yolunun geçtiği ülkeler ise Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Polonya, Norveç, Sırbistan, Slovaçya, Slovenya ve Türkiye'dir. Demir Perde Yolunun içeriği ise tarih olarak belirlenmiştir (http-34).

2.1.1.4.33. Corbusier Mekanları: Mimari Gezintiler

İsviçre ve Fransız kökenli olan Mimar Le Corbusier Avrupa ve Avrupa dışındaki ülkeleri gezerek, gezdiği ülkelere mimari ve kentsel yapılardan ilham alarak yeni teknikler ortaya çıkarmıştır. Gezdiği ülkelerde gördüğü mimari öğelerden aldığı fikirlerle Avrupa'da "Modern Hareket" in öncüsü olmuştur. Rota, 2019 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rota Le Corbusier'in gezdiği ve mimari yapılar yaptığı ülkeleri içermektedir. Bu kültür rotası, 6 ülkeden geçmektedir, bunlar; Almanya, Belçika, Fransa, İsviçre, Arjantin ve Japonya'dır. Le Corbusier Destinations: Architectural Promenades Rotası'nın genel merkezi, Fransa'nın Romchamp şehridir. Le Corbusier Destinations: Architectural Promenades Rotası'nın içeriği mimari olarak belirlenmiştir (http-35).

2.1.1.4.34. Avrupa Özgürlük Rotası

Avrupa Özgürlük Rotası, Avrupa'nın Nazi işgalinden kurtulan bölgeleri birbirine bağlayan bir uluslararası rotadır. Rotanın içinde önemli tarihi yapılar ve eserler yer almaktadır. Rotanın genel merkezi Belçika'nın Brüksel şehridir. Avrupa Özgürlük Rotasının içeriği tarih olarak belirlenmiştir. Avrupa Özgürlük Rotası, on iki ülkeden geçmektedir. Rotanın kapsadığı ülkeler; Almanya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Yunanistan ve Polonya'dır (http-36).

2.1.1.4.35. Avrupa Tarihi Bahçeleri Rotası

Avrupa'daki bahçeciliğin önemi çok eskilere dayanmaktadır. Bahçelerin Avrupa kültürüne ve kimliğine etkisi olmuştur. Bu bahçeler genellikle kraliyet mülklerinde, burjuva villalarında, manastırlarda, büyük önem taşıyan yerlerde yapılmıştır. Aynı zamanda sanatçılara da ilham kaynağı olmuştur. Avrupa Tarihi Bahçeleri Rotası, 2020 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Avrupa Tarihi Bahçeleri Rotasının genel merkezi İspanya'nın Lloret Del Mar şehridir. Avrupa Tarihi Bahçeleri Rotası, 10 ülkeden geçmektedir. Bu ülkeler Belçika, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Polonya, Portekiz, İspanya ve Ukrayna'dır (http-37).

2.1.1.4.36. Aeneas Rotası

Aeneas Rotası, Türkiye'den başlayarak Aeneas efsanesi temelinde Avrupa ve Akdeniz'de yer alan beş ülkeyi birbirine bağlayan arkeolojik bir güzergâhtır. Efsaneye konu olan yolculuk, Truva ve Antandros arkeolojik alanlarından başlayıp İtalya'nın Roma kentine kadar uzanmaktadır. Aeneas Rotası, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiş olup 2021 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Aeneas Rotası, içerisinde bolca doğal ve arkeolojik alanı kapsamaktadır. Rotanın ilk genel merkezi Türkiye'nin Balıkesir ilinin Edremit ilçesi, diğer genel merkez ise İtalya'nın Roma şehridir. Aeneas Rotasının geçtiği ülkeler ise Türkiye, Arnavutluk, Yunanistan, İtalya ve Tunus'tur (http-38).

2.1.1.4.37. Alvar Aalto Rotası- 20. Yüzyıl Mimarisi ve Tasarımı

20. yüzyılın önemli modern mimari tasarımın öncüsü olarak kabul edilen mimar Alvar Aalto'nun Avrupa ve Amerika olmak üzere pek çok eseri bulunmaktadır. Rota, 2021 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Alvar Aalto Rotası, 5 ülkeden geçmektedir. Bunlar; Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa ve Almanya şeklindedir. Alvar Aalto Rotasının genel merkezi, Finlandiya'nın Helsinki şehridir. Alvar Aalto Rotası boyunca kendisine ait olan modern mimari tasarımıyla yapılmış binalar ve yapılar bulunmaktadır ([http-39](#)).

2.1.1.4.38. Aziz Cyril ve Methodius Rotası

Aziz Cyril ve Methodius, Doğu ve Batı Hristiyanlığı arasındaki kültürel diyalogun sembollerindedir. Slav ülkelerinde Hristiyanlığı tanıtmada ve kültürü geliştirmede önemli bir yeri olmuştur. Aziz Cyril ve Methodius Rotası azizlerin güzergahları göz önünde bulundurularak hazırlanmış ve 2021 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Aziz Cyril ve Methodius Rotasının içerisinde Azizlerin heykellerini, mimari eserleri ve doğal güzellikleri barındırmaktadır. Aziz Cyril ve Methodius Rotası, 9 ülkeden geçmektedir. Bu ülkeler; Bulgaristan, Çekya, Yunanistan, Macaristan, Makedonya, Slovakya, Hırvatistan, İtalya ve Slovenya'dır. Aziz Cyril ve Methodius Rotasının genel merkezi, Çekya'nın Zlin şehridir ([http-40](#)).

2.1.1.4.39. Avrupa Rotası d' Artagnan

1667 yılında Kral Louis XIV'ün At Muhafızları I. Silahşör Bölüğü'nün teğmeni olarak atanan Charles de Batz Castlemore Artagnan'ın destanını anlatan yürüyerek, at ve bisiklet ile de tamamlanabilen bir kültür rotasıdır. Avrupa Rotası d'Artagnan Kültür Rotası Avrupa Konseyi tarafından 2021 yılında kültür rotası olarak tescillenmiştir. Avrupa Rotası d'Artagnan Kültür Rotasının Fransa'da iki adet genel merkezi bulunmaktadır. İlk genel merkez Auch merkezlidir, diğeri ise Saint Martin d- Ary merkezlidir. Avrupa Rotası, d'Artagnan Kültür Rotası 6 ülkeden geçmektedir. Bunlar; Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda ve İspanya'dır ([http-41](#)).

2.1.1.4.40. Demir Çağı Tuna Rotası

Arkeolojik miras, modern anlayışla hem doğal hem kültürel mirası bir araya getirmektedir ve bu nedenle insanların çevreleriyle olan sonsuz ilişkilerini yansıtmının en iyi yolunu temsil etmektedir. M.Ö. son bin yılın büyük bir kısmı (M.Ö. 800-0) Demir Çağı olarak kabul edilmektedir. Bu dönem önemli teknolojik ve sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Tuna Bölgesi olarak adlandırılan bölge içerisinde Almanya, Avusturya, Slovakya, Macaristan, Hırvatistan, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Moldova ve Ukrayna olmak üzere 10 ülke bulunmaktadır (http-42) Bu bölge içerisinde çok fazla höyük ve arkeolojik alan bulunmaktadır. Rota, 2021 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rota; Avusturya, Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Almanya, Macaristan, Romanya ve Slovenya olmak üzere 8 ülkeden geçmektedir. Demir Çağı Tuna Rotasının genel merkezi, Hırvatistan'ın Zagreb şehridir (http-43).

2.1.1.4.41. Tarihi Kafeler Rotası

On sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar, kahve tüketimindeki artış Avrupa'nın kasaba ve şehirlerindeki kafelerin genişlemesine yol açmıştır. Kafeler hızla politik alışverişlerin önemli merkezleri haline gelmiştir. Her biri açıldığı zamanın mimarisini, sanatını, tasarımını yansıtmaktadır. Tarihi Kafeler Rotası, 2022 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Tarihi Kafeler Rotasının genel merkezi İtalya'nın Castelvetro şehridir. Tarihi Kafeler Rotası, on beş ülkeden geçmektedir. Bu ülkeler; Almanya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Malta, Portekiz, Romanya, Slovakya, İspanya, İsviçre ve Türkiye'dir (http-44).

2.1.1.4.42. Avrupa Masal Rotası

Avrupa Masal Rotası, çocukların ve yetişkinlerin kendi kültürlerini daha iyi tanımalarını sağlayabilen bir rotadır. Avrupa Masal Rotası, hayali ve gerçek yerler arasında bir yolculuktur. Ziyaretçiler rota ile bağlantılı olan Avrupa masal destinasyonlarında bulunan eğlence parklarını da ziyaret edebilmektedir. Rota, 2022 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Avrupa Masal Rotası

Hırvatistan, Kıbrıs, Almanya, Yunanistan, İtalya, İrlanda, Litvanya ve İsviçre olmak üzere 8 ülkeden geçmektedir (http-45).

2.1.1.4.43. Kadın Yazarlar Rotası

Kadın Yazarlar Rotası, 19. ve 20. yüzyıldaki kadın yazarların yaşamlarını ve yaratıcılıklarını ortaya koymaktadır. Bu dönem Avrupa kültüründe kadın yazarların kültürel ve sosyal hayata daha fazla girmeye başladığı dönemdir. Rota, kadın yazarların görünürlüğünü, önemini ve katkısını anlatmaktadır. Rota boyunca müzeleri, anıt mezarları, anıt mekanları ve kadın yazarlara adanmış mekanları görmek mümkündür. Rota, 2022 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Kadın Yazarlar Rotası, 7 ülkeden geçmektedir. Bu ülkeler; Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Polonya, Portekiz, Sırbistan ve Slovenya'dır. Kadın Yazarlar Rotasının genel merkezi İtalya'nın Castelvetrona şehridir (http-46).

2.1.1.4.44. Yaylacılık Yolları

Göçebelik, Avrupa kültürünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hem somut hem de soyut olmayan bir mirasın ortaya çıkmasına neden olmuştur. İyi bir şekilde kurulan göçebelik rotaları, Avrupa'dan geçen ve Orta Doğu gibi daha uzak bölgelere kadar uzanan birbiriyle bağlantılı bir rota ağı oluşturmaktadır. Yaylacılık Yolları Rotası, içerisinde arkeolojik alanlar ve küçük köyler gibi alanları kapsamaktadır. Yaylacılık Yolları Kültür Rotası, 2023 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Yaylacılık Yolları Kültür Rotası, on bir ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeler; Arnavutluk, Avusturya, Fransa, Yunanistan, Guatemala, İtalya, Meksika, Portekiz, Romanya, İspanya ve İsveç'tir (http-47).

2.1.1.4.45. Leonarda Da Vinci Rotası

Leonarda Da Vinci dünyada sanat ve bilimde kalıcı bir iz bırakan, İtalyan Rönesansı'nın önemli bir simgesidir. 1452 yılında Toskana özerk bölgesinde bulunan Vinci şehrinde doğmuştur. On beş yaşında İtalya'nın Floransa şehrine taşınmış ve daha sonrasında burada resim üzerine çalışmaya başlamıştır. Zamanla kendini geliştirmiş ve eserler üretmiştir. Yaptığı çalışmalar sayesinde ünlenmiş ve dönemin Fransa Kralı

I.Francis'in daveti üzerine Fransa'ya yerleşmiştir. Hayatının bazı dönemlerinde Floransa, Milano, Roma ve Venedik gibi İtalya'nın bazı şehirlerinde yaşamıştır. Leonarda Da Vinci Rotası, Leonardo'nun hayatını geçirdiği ve onun için önemli anlarını barındıran şehirlerden geçmektedir. Leonarda Da Vinci Rotası, 2024 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Leonarda Da Vinci Rotasının geçtiği ülkeler Fransa, İtalya, Slovenya ve Türkiye'dir ([http-48](#)).

2.1.1.4.46. Avrupa Tarihi Eczaneler Rotası

15. yüzyıldan itibaren Avrupa'da manastırlarda, hastanelerde, kasabalarda tarihi şifacılar ve eczaneler bulunmuştur. Eczanelerin bulunduğu yapılarda pek çok tıbbi bahçeler ve şifalı otlar bulunmaktadır. Avrupa Tarihi Eczaneler Rotası içerisinde pek çok tarihi mekân antik şişeler, tarif kitapları ve tıbbi aletler koleksiyonu bulundurmaktadır. Rota, 2024 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Avrupa Tarihi Eczaneler Rotası Bosna Hersek, Hırvatistan, İtalya, Portekiz, Romanya, İspanya ve İsviçre'yi kapsamaktadır ([http-49](#)).

2.1.1.4.47. Romea Strata Kültür Rotası

Romea Strata, Kuzeydoğu ve Orta Avrupa'dan başlayarak İtalya'nın merkezine uzanan tarihî bir yol ağını ifade eden uluslararası bir kültür rotasıdır. 2025 yılında Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rota, tarih boyunca ticaret, hac ve diplomatik amaçlarla kullanılan güzergâhların bütünleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Romea Strata; Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya ve İtalya üzerinden ilerleyen çok katmanlı bir güzergâh yapısına sahiptir. Baltık Denizi kıyılarından başlayan rota, Orta Avrupa'nın iç bölgelerinden geçerek Roma'ya ulaşır. Bu yönüyle, farklı coğrafyaları ve tarihsel dönemleri birbirine bağlayan en uzun kültür rotalarından biridir. Tarihsel olarak Romea Strata, tüccarlar, hacılar, seyyahlar, diplomatlar ve askerler tarafından yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Orta Çağ'dan itibaren Roma'ya yönelen hac hareketlerinin temel yollarından biri olan güzergâh, daha sonra Santiago de Compostela ve Kudüs gibi merkezlere giden hacıların da başlıca geçiş noktaları arasında yer almıştır. Birinci elden seyahat kayıtları, rotanın tarihsel kullanımına dair önemli bilgiler sunar. Örneğin 1575 yılında Litvanya Büyük Düküğü'nden Jurgis Radvilas, Roma'ya yaptığı

yolculuğu güzergâh üzerindeki kasabaları ayrıntılı şekilde betimleyerek kaydetmiştir (http-50).

Günümüzde Romea Strata; kırsal topluluklar, tarihî yerleşimler, dini yapılar ve kültürel miras noktalarını birbirine bağlayan bütüncül bir güzergâh şeklinde düzenlenmiştir. Rota; yaya ve bisiklet kullanıcılarının kullanımına uygun olup doğal peyzajlar, orman alanları, ovalar, dağ geçitleri ve geleneksel köyleri içine alan geniş bir çeşitlilik sunmaktadır. Bu yapısıyla hem kültürel hem doğal mirasın birlikte deneyimlenmesine olanak tanır. Romea Strata projesi, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda geliştirilmekte olup yerel yönetimler, kültürel kurumlar ve topluluklarla iş birliği içerisinde yürütülmektedir. Eğitim programları, kültürel etkinlikler ve yerel katılım modelleri aracılığıyla rota, yalnızca tarihî bir yol değil, güncel toplumsal etkileşimlerin sürdürülmesine katkı sağlayan bir kültür ağı niteliği taşımaktadır. Rota, Avrupa Konseyi tarafından belirlenen kültür rotası kriterlerini karşılamakta; kültürlerarası diyalog, ortak mirasın görünür kılınması ve Avrupa kimliğinin desteklenmesi gibi temel değerleri yansıtmaktadır. Bu doğrultuda Romea Strata, Avrupa'nın uzun süreli kültürel ilişkilerini belgeleyen önemli bir uluslararası güzergâh olarak kabul edilmektedir (http-50).

2.1.1.4.48. Aziz Francis Yolu Kültür Rotası

Aziz Francis Yolu (The Ways of St. Francis), Assisili Aziz Francis'in (1182–1226) yaşamı, öğretileri ve Fransisken geleneği etrafında şekillenen uluslararası bir kültür rotası olup 2025 yılında Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Rota; Hırvatistan, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İsrail, İtalya, Malta, Filistin, Portekiz, San Marino, Slovakya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi geniş bir coğrafyada yer alan ülkelerdeki Fransisken mirasını birbirine bağlayan çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Aziz Francis Yolu, Fransisken geleneğinin üç temel unsurunu bir araya getirmektedir: Fransiskenler tarafından kurulan veya Fransisken düşüncesiyle şekillenen Avrupa üniversitelerinden oluşan akademik ağ; manastırlar, kiliseler, arşivler, kütüphaneler ve sanat eserleri gibi dini ve seküler kültürel miras alanları ve özellikle 1990'lardan itibaren Orta İtalya ve Fransa'da geliştirilen yürüyüş yolları ağı. Aziz Francis'in barış, tevazu, yoksulluk, sadelik, topluluk bilinci ve doğaya özen gibi temel değerleri, bu güzergâh boyunca yer

alan tüm miras unsurlarına yansımaktadır. Fransisken hareketi tarihsel olarak Avrupa'nın yanı sıra Suriye, Kuzey Afrika, Hindistan ve Çin gibi çeşitli bölgelere de yayılmış; manevi derinliği sosyal hizmetle birleştiren yaklaşımıyla geniş bir kültürel etki alanı oluşturmuştur. Bu nedenle Aziz Francis Yolu, kültürlerarası diyalog, barış, dayanışma ve ortak iyilik gibi Avrupa Konseyi değerleriyle uyum gösteren, tarihsel ve manevi mirası bütüncül biçimde sunan uluslararası bir kültür rotası niteliği taşımaktadır (http-51).

2.1.1.4.49. Pirene Özgürlük Yolları Kültür Rotası (The Freedom Trails of the Pyrenees)

Pirene Özgürlük Yolları, İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal altındaki Fransa'dan kaçmak için Pirene Dağları'nı aşan yaklaşık 55.000 kişinin izlediği tarihî güzergâhları konu alan uluslararası bir kültür rotasıdır. Rota, Nazi ve Faşist zulmünden kaçan siviller, Direniş hareketine katılmak isteyen gençler, Yahudiler, sürgündeki aydınlar ve Müttefik askerleri gibi farklı grupların kullandığı kaçış yollarını belgelemektedir. 2025 yılında Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kültür Rotası olarak tescillenmiştir. Bugün rota; Andorra, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Portekiz, Romanya, İspanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde yer alan tarihî mekânlar, anma noktaları ve arşivlerle desteklenen geniş bir hafıza ağına sahiptir. Bu yollar, Avrupa tarihinin uzun süre göz ardı edilen ancak insan haklarına bağlılık ve totalitarizme karşı toplumsal direniş açısından kritik önem taşıyan bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Rota, yalnızca kaçış yollarını değil; aynı zamanda yerel ailelerin, sınır ötesi dayanışma ağlarının, kaçakçıların ve kırsal toplulukların savaş sırasında oynadığı hayati rolleri de ortaya koymaktadır. Arşivler, kişisel tanıklıklar ve akademik çalışmalar tarafından desteklenen bu kolektif hafıza, Pirene Özgürlük Yolları'nın yaşayan ve paylaşılan bir Avrupa mirası olarak konumlanmasını sağlamaktadır (http-52).

Günümüzde rota, Pirene Dağları boyunca uzanan ve İspanya ile Portekiz'e kadar genişleyen işaretli patikalardan oluşmaktadır. Saint-Girons, Luchon, Bask Bölgesi, Vielha ve Val d'Aran gibi noktalar, tarihî geçişlerin yeniden izlenebildiği başlıca güzergâhlardır. Rota kapsamında oluşturulan on iki ana yürüyüş yolu, bu geçişleri gerçekleştiren kişi veya grupların isimlerini taşımaktadır. Josette güzergâhı

genç bir direniş savaşıını, Walter Benjamin güzergâhı İspanya'ya ulaştıktan kısa süre sonra yaşamını yitiren Alman filozofu anmakta; Comète-Batzan güzergâhı ise Belçika'dan kaçan Müttefik hava kuvvetleri mensuplarının izlediği yolu temsil etmektedir. Bazı yolların Kuzey Afrika, Amerika ve Orta Doğu'ya uzanan bağlantıları, savaş dönemi kaçışlarının küresel boyutunu göstermektedir. Günümüzde Pirene Özgürlük Yolları, müzeler, belediyeler, araştırmacılar, sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları arasında güçlü bir iş birliği ağı oluşturarak hem tarihsel hafızanın korunmasına hem de ortak miras bilincinin geliştirilmesine katkı sunan uluslararası bir kültür rotası niteliği taşımaktadır (http-52).

2.1.1.5. Türkiye'deki Kültür Rotaları

Türkiye'deki kültür rotalarının başlangıcı, 1999'da Garanti Bankasının gerçekleştirdiği bir yarışmada birinci olan İngiliz gezgin Kate Clow'un hazırladığı proje olan Likya Yolu'na dayanmaktadır (Üstündağ ve Özer, 2021, s. 432). Likya Yolu'nun geçtiği ve Likya adı verilen bölge şu an Antalya ve Fethiye körfezleri arasındaki Akdeniz'e uzanan yarımadadır. Oluşturulan ilk kültür rotası olan Likya Yolu, halen daha yürüyüşçülerin en çok tercih ettiği rotalardan biri durumundadır (http-53). Daha sonrasında yine Kate Clow'un öncülüğünü üstlendiği Aziz Paul Yolu'da ikinci kültür rotası olmuştur (Tanrısever, 2019, s.75).

Türkiye'deki kültür rotaları oluşturulurken bazı temel amaçlar belirlenmiştir. Bazıları şunlardır:

- Kırsal alanların özgün değerlerinin yeniden canlandırılması ve tanıtılması,
- Yerel paydaşlar arasında yatay iş birliğini destekleyen platformların oluşturulması,
- Doğal ve kültürel mirasın bütüncül bir yaklaşımla korunması, yorumlanması ve ziyaretçilere sunulması,
- Sahil şeridi, hassas arkeolojik alanlar ve tarihî kent merkezleri gibi turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı bölgelerdeki baskının azaltılması (Tanrısever, 2019, s. 75).

2.1.1.5.1. Kültür Rotaları Derneği

Türkiye Kültür Rotaları Derneği, Türkiye'nin mevcut kültür rotalarını korumak, yeni rota oluşunlarının tanıtımını yapmak ve bunların gelişimi için en iyi standartlarını oluşturmak adına 2012 yılında kurulmuştur. Kültür rotası, dernek tüzüğünde belirtildiği üzere "bir kültür rotası, tarihi, kültürel veya doğal bir temayı içeren sürdürülebilir tek bir rota halinde ya da rotaların birleşimi" olarak tanımlanmaktadır. Dernek yeleri, Türkiye'nin binlerce yıllık tarihini, yaban hayatını, doğasını, antik yolları kapsayan kırsal kesimleri birleştirerek uzun mesafe kültür rotaları ve günübirlik parkurlar açmak için çalışmalar yapmaktadır. Kültür Rotaları Derneği'nin pek çok amacı bulunmaktadır. Kültür Rotaları Derneği'nin amaçları şu şekildedir ([http-54](http://54));

- Rotalar için standartlar belirlenmekte ve bakım-onarım çalışmaları yapmaktadır.
- Tarihi sit alanları ile kültürel değere sahip eski yol ağlarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla çeşitli koruma çalışmaları gerçekleştirmektedir.
- Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü (EICR) ile Dünya Yürüyüş Yolları Ağı (World Trails Network) gibi oluşunlar, kültür rotalarını daha geniş coğrafyalara yaymayı hedeflemektedir.

2.1.1.5.1.1. Kültür Rotalarının Planlanması ve Düzenlenmesi

Kültür rotaları, temel olarak tek bir anıt, tarihi bir mekân veya doğal bir peyzajdan daha geniş ve kapsamlı bir fiziksel yapıyı ifade etmektedir. Bu bağlamda, kültür rotalarının bölgesel ölçekte bir bütünlüğü ortaya koyduğu söylenebilmektedir. Rota planlama amaçları aşağıdaki gibidir (Karataş, 2015, s.24):

- Doğal ve kültürel mirası bütüncül şekilde korumak, değerlendirmek ve sunmak,
- Yerel toplumda koruma bilincini artırmak ve farkındalık oluşturmak,
- Hizmet sektöründe küçük ölçekli yatırım alanları yaratarak bölgesel kalkınmayı desteklemek,

- Geleneksel üretim ve yerel mimari gibi değerlerin ekonomik potansiyelini ortaya çıkaracak projeler geliştirmek.

Bu planlama amaçları doğrultusunda Türkiye’de kültür rotalarının geliştirilmesi hem kamu kurumlarının (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi) hem de sivil toplumun ortak katkısıyla yürütülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’nin sivil toplum yapılarının en önemlilerinden biri olan “Türkiye Kültür Rotaları Derneği”, mevcut rotaların korunması, yeni rotaların oluşturulması, tanıtılması ve sürdürülebilir standartlara kavuşulması amacıyla 2012 yılında kurulmuştur. Dernek rota oluşum süreçlerinde yerel halkın aktif katılımını teşvik etmekte; konaklama, ev pansiyonculuğu ve çeşitli hizmetler aracılığıyla yerel halkın ekonomik fayda elde etmesini hedeflemektedir. Böylece kültür rotaları hem mirasın korunmasına hem de kırsal alanlarda sosyo-ekonomik canlılığın artırılmasına katkı sağlayan araçlar haline gelmektedir. Türkiye Kültür Rotaları Derneği, ilgili kamu kurumlarıyla iş birliği içinde tarihi sit alanlarını ve geleneksel yolların korunması için çalışmalar yürütmekte; gerektiğinde çevresel koruma kampanyalarına destek olmaktadır. Rotaların sürdürülebilir şekilde kullanılabilmesi için belirli standartlar oluşturulmakta ve rota işaretlemelerinde uluslararası kabul gören Grand Randonnée (GR) sistemine uyulmaktadır. Türkiye Kültür Rotaları Derneği, Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü (EICR) ve Dünya Yürüyüş Yolları Ağı (World Trails Network) gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak Türkiye’deki rotaların küresel ağlara dahil olmasına katkı sunmaktadır. Dernek aynı zamanda Türkiye’yi Avrupa ve Orta Doğu’ya bağlayan sınır ötesi Akdeniz rotaları projelerinde de aktif rol oynamaktadır (http-54).

2.1.1.5.1.2. Ağrı Dağı

Türkiye’nin ve Avrupa’nın en yüksek zirvesi olan Ağrı Dağı, Türkiye’nin doğusunda Ağrı ilinde bulunmaktadır. Yüksekliği ise 3000 metreyi geçen zirvelerle çevrilidir. Ağrı Dağı, Türkiye’nin en büyük kütleli buzuluna sahip olan sönmüş bir volkandır. 2004 yılında bölge milli park ilan edilmiştir. Bölge küçük göller, çok sayıda kuş ve yabani çiçek çeşitlerine sahiptir. Ağrı Dağı bölgesi, ülkenin en yüksek dört zirvesini barındırmaktadır: Büyük Ağrı (5137 m), Süphan Dağı (4058 m), Küçük Ağrı (3896 m) ve Tendürek Dağı (3533 m) (http-54).

Ağrı Dağı rotaları içerisinde dört büyük zirve dışında Balık ve Küp glleri, Urartu Krallığına ait eserler son olarak da Osmanlı'nın Anadolu'da bulunan ve sağlam kalan tek saray yapısı olan İşhak Paşa Sarayı bulunmaktadır ([http-54](#)).

2.1.1.5.1.3. Aziz Paul Yolu

Aziz Paul, Hıristiyanlık tarihinin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmektedir.  Kutsal Görev Gezisi ile Hıristiyanlığın Anadolu ve Avrupa'da yayılmasına katkıda bulunmuştur. Aziz Paul Yolu ise, Antalya'nın Aksu ilçesindeki Perge Antik Kenti'nden başlayıp, Isparta'nın Yalvaç ilçesinin kuzeydoğusundaki Eğirdir Gölü'ne kadar uzanan yaklaşık 500 km'lik ve yürüyerek 27 gün süren bir rotadır. Bu rota, 2008 yılında İngiliz Kate Clow tarafından oluşturulmuş olup turizmi kırsal alana taşımayı amaçlamıştır (Körpe, 2011, s. 52).

2.1.1.5.1.4. Evliya Çelebi Yolu

Evliya Çelebi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşamış ve 40 yıldan fazla bir süre boyunca Osmanlı topraklarını gezen bir gezgindir. Evliya Çelebi Yolu Türkiye'nin ilk at binme rotasıdır. Bu yol, Evliya'nın doğumunun 400. yılı olan ve aynı zamanda UNESCO'nun da Evliya elebi yılı olarak ilan ettiği 2011 yılında açılmıştır. Rotanın oluşturulurken baz alınan kaynak ise Evliya elebi'nin 11 ciltten oluşan "*Seyahatname*" adlı eseridir. Rota, İzmit Körfezi'nden Kütahya'nın Simav ilçesine kadar devam eden bir rotadır. Evliya Çelebi Yolu 650 km uzunluğundadır ve rotayı katetmek takribi 25 gün sürmektedir ([http-55](#)).

2.1.1.5.1.5. Efes-Mimas Yolu

Efes-Mimas Yolu, yerleşimi sekiz bin yıl öncesine dayanan İzmir yarımadasında, tarihin izini süren rotaların ortak adıdır. Yürüyüş ve bisiklet yolları da bulunan bu rota, 773 km'den ve 49 parkurdan oluşmaktadır. Efes- Mimas Yolu İzmir'in Selçuk ilçesinde bulunan antik adıyla Efes kentinde bulunan Artemis Tapınağı nnden başlamakta; mitolojik ismi Mimas olan İzmir'in Karaburun ilçesinde sona ermektedir. Antik dünyanın en güçlü İonya Uygarlığının 12 kentinden 6 tanesi bu güzergâh içerisindedir. Bu kentler; Ephesus (Efes-Selçuk), Kolophon (Değirmendere-

Menderes), Lebedos (Ürkmez-Seferihisar), Teos (Sığacık-Seferihisar), Klazomenai (İskele-Urla) ve Erythrai'dir (Ildırı-Çeşme) (http-56).

2.1.1.5.1.6. Fethiye Alternatif Rotalar

Eski Likya şehri Telmessos olan Muğla'nın ilçesi olan Fethiye'den Likya Yolu için 79 km bir alternatif güzergâh geçmektedir. Bu alternatif güzergâhları, toplam 320 km uzunlukta olup, Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası'nın sponsorluğunda oluşturulmuştur (http-54).

2.1.1.5.1.7. Frig Yolu

Frig Yolu adını Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir ilinin tamamını, Kütahya, Konya, Isparta ve Burdur illerinin bir kısmını içeren M.Ö. 1200-700 yılları arasında varlığını sürdüren Frig Uygarlığından almaktadır. Frig Yolu, Frig Uygarlığının önemli merkezlerinden ve şehirlerinden olan Gordion (Yassihöyük), Midas (Yazılıkaya) ve Pessinus (Ballıhisar) şehirlerini bağlayan antik yollardan oluşmaktadır. Frig Yolu boyunca bölgede birçok anıt mezarı görmek mümkündür. Frig Yolu, 2012 yılında açılmıştır. 506 km ve rota, 60 köyden geçmektedir. Ziyaretçiler için yolun daha kolay takip edilebilmesi için uluslararası standartlarda kırmızı-beyaz olarak işaretlenmiş ve tabelalar konmuştur (http-54).

2.1.1.5.1.8. Gastronomi Yolu

Gastronomi Yolu, Kırşehir'deki Hirfanlı Barajından başlamakta ve Kırıkkale, Ankara, Çankırı, Çorum, Sinop ve Samsun'dan geçmektedir. Kızılırmak Havzası Çorum Gastronomi ve Yürüyüş Rotası, 190 km'lik 25 parkurdan oluşmaktadır. Güzergâh genellikle köy ve orman yollarından geçmektedir. Gastronomik motivasyonla gelen ziyaretçilerin yiyebileceği pek çok yemek çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Çatal aşısı, madımak, keşkek, gül burma, karaçuval ve cızlak gibi yemeklerdir (http-57).

2.1.1.5.1.9. Hitit Yolu

Anadolu'nun kadim uygarlıklarından biri olan Hitit Uygarlığı, M.Ö. 1650 ile M.Ö. 1200 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Hitit Uygarlığı dili, dini, yasaları ve şehirciliği ile iz bırakan uygarlıklardan biridir (Altunok, 2019, s. 149). Hitit Uygarlığının üç önemli kenti bulunmaktadır. Bunlardan biri başkent Hattuşa (Çorum, Boğazköy), diğerleri ise Alishar ve Alacahöyük şeklindedir. UNESCO tarafından 1986 yılında Boğazköy Alacahöyük Milli Parkı tescillenmiştir ve bu milli park Hitit Yolunun önemli bir kısmıdır. 2010 yılında açılan rotanın içerisinde birden fazla yürüyüş ve bisiklet parkuru bulunmaktadır. 236 km'lik işaretlenmiş 17 yürüyüş parkuru, alternatif güzergahlarla beraber 385 km'ye ulaşmaktadır (http-58).

2.1.1.5.1.10. Hoşgörü Yolu

Hoşgörü Yolu'nun kaynağı Roma İmparatoru Galerius'un dünyada bilinen ilk hoşgörü fermanı olan ve 30 Nisan 311 yılında yayınlanan Hıristiyanlara ibadet etme özgürlüğünün verildiği "Hoşgörü Fermanı"dır. Hoşgörü Yolu Kocaeli'nin İzmit ilçesi eski adıyla Nikomedia'dan Bursa'nın İznik ilçesi eski adıyla Nikaia arasındaki ilişkiyi kurmayı amaçlamıştır. Zamanın başkenti ve Meropolis ünvanı olan tek şehir olması sebebiyle güzergahın başlangıç noktası Nikomedia'dır. 1745 yılında Fransız gezgin Charles de Peyssonel bu yolu kullanmıştır. Hıristiyanlıkta yeri oldukça önemli olan bu rotanın uzunluğu 126 kilometredir. Güzergâh boyunca bolca kırsal alan ve doğayla iç içe olmak mümkündür (http-59).

2.1.1.5.1.11. Hz. İbrahim Yolu

Hız. İbrahim'in mirası olan misafirperverlik ve dostluğun yaşatılması amacıyla oluşturulan bu rota, Hz. İbrahim'in doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği düşünülen Şanlıurfa şehri sınırları içerisinde yer almaktadır. Şanlıurfa bin yılı aşkın bir süredir hac yeri ve kutsal bir şehir olarak kabul görmektedir. Bu inanca ait cami, bahçe ve havuzlardan oluşan bir yapı kompleksi bulunmaktadır. Buradan sonra ise yürüyerek bir gün süren Harran ilçesine gitmek mümkündür. Hz. İbrahim Yolu 170 km uzunluğundadır (http-54).

2.1.1.5.1.12. İdyma Yolu

İdyma Yolu, adını Muğla'nın Akyaka ilçesinden almaktadır. Rota 150 km uzunluktadır ve 10 parkurdan oluşmaktadır. Rota Ula ve Gerit Kanyonlarını, Damla Deresinin İdyma ve çevresini kapsamaktadır. 188 yılında Akyaka'nın da içinde olduğu bu alan, Türkiye'nin ilk "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilan edilmiştir. Bu ilan edilen alan içerisindeki Gökova Körfezi, zengin bir flora ve faunaya sahiptir ([http-54](http://54)).

2.1.1.5.1.13. İki Deniz Arası

İki Deniz Arası rotası İstanbul'da bulunan bir rotadır. 4 parçadan oluşan ve her biri 15 km'lik olan parkurların toplamı 60 km'dir. Rota ziyaretçilerine eski ve yeni İstanbul'u görme şansı tanımaktadır. Karadeniz ve Marmara denizleri arasında toplam dört günden oluşan bir yürüyüş rotasıdır. Rota boyunca şehirdeki sanayileşme ve atık alanlarını görülmektedir. Rota, İstanbul'un en eski yerleşimi olan Yarımburgaz Mağarası ve tarihi yerlerden geçmektedir ([http-60](http://60)).

2.1.1.5.1.14. İstiklal Yolu

Millî mücadele zamanında İstanbul'dan Anadolu'ya götürülen cephaneye ve insan kaynağının ulaştırılmasında önemli bir yeri olan İnebolu, Kastamonu, Ilgaz, Çankırı, Kalecik ve Ankara güzergahı İstiklal Yolu olarak adlandırılmıştır. İstiklal Yolu tamamen toprak bir yoldan oluşmaktadır. İstiklal Yolu, 105 km'den oluşmaktadır ve yol boyunca tarihi mekanları ve doğal güzellikler görmek mümkündür. Güzergâh boyunca görülebilecek yerlerden bazıları ise Ersizler Kanyonu, Karacehennem Boğazı ve Doğanlar Kalesi'dir ([http-61](http://61)).

2.1.1.5.1.15. Kaçkarlar

Kaçkar Yaylası ve Kaçkar Dağları, Rize şehri ve Artvin'in ilçesi olan Yusufeli arasında kalan bir alandır. Kafkasların bir uzantısı olan Kaçkarlar, pek çok kavim tarafından yerleşim yeri olarak benimsenmiştir. Bu yüzden çok fazla taş işçiliği örneği görülmektedir. Kaçkarlar, flora ve fauna olarak zengin bir yapıya sahiptir. Yeşillik alanları, buzul göller ve keskin bazalt zirveleri bulunmaktadır. Kaçkarlar'da 8 adet

parkur bulunmaktadır ve her parkur işaretlenmiş ve tabelalandırılmıştır. En çok tercih edilen parkur ise 4000 metredeki Kaçkar Dağı'na tırmanışı içeren parkurdur ([http-62](#)).

2.1.1.5.1.16. Karia Yolu

M.Ö. 2 bin yılın sonlarından itibaren Karia olarak bilinen Büyük Menderes Nehri ile Dalaman Çayı arasında kalan bölgedir. Karia Yolu, Muğla ve Aydın illerini kapsayan Türkiye'nin en uzun mesafeli 820 km'lik trekking rotasıdır. Bölgenin en önemli merkezlerinden biri Bodrum'dur (Halikarnassos). Bunun sebebi ise antik dünyanın yedi harikasından biri olan Kral Mousolos'un mezarının orada bulunmasıdır. Karia Yolu Uluslararası standartlara göre işaretlenmiş ve levhalandırılmış bir rotadır ([http-63](#)).

2.1.1.5.1.17. Küre Dağları

Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) tarafından koruma altına alınan Küre Dağları, dünya genelinde acilen korunması gereken 100 sıcak noktadan biri ve Türkiye'deki 9 sıcak noktadan biri olarak belirlenmiştir. Küre Dağları Milli Parkı, Kastamonu ilinin Azdavay, Cide, Pınarbaşı ve Şenpazar ilçeleri ile Bartın ilinin Kurucasıle ve Ulus ilçeleri sınırları içinde yer almaktadır. Küre Dağları Milli Parkı içerisinde endemik bitkiler, derin vadi ve kanyonlar, yaban hayatı, şelaleler ve akarsuları barındıran bir alandır. Küre Dağları Milli Park Müdürlüğü tarafından hazırlanan ekoturizm projesi olarak oluşturulan yürüyüş parkurları 2010 yılında açılmıştır. 482 km boyunca işaretlenen güzergâh üzerindeki 36 parkur ve alternatif parkurlarla beraber toplam rota, 762 km'yi bulmaktadır ([http-64](#)).

2.1.1.5.1.18. Likya Yolu

Likya, Türkiye'nin güney kıyısından Akdeniz'e doğru uzanan Teke Yarımadası'nın tarihi adıdır. 'Işık Ülkesi' anlamına gelen Likya Uygarlığı, M.Ö. 15-14. yüzyıllardan M.Ö. 546 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Likya halkı, demokratik ve bağımsız bir yapıya sahip, gelişmiş bir sanat anlayışı olan, yüksek yaşam standartlarına sahip ve savaşçı bir toplum olarak yaşamlarını devam ettirmiştir ([http-65](#)). Likya Yolu, Fethiye'den Antalya'ya uzanan 760 km'lik ve yürüyerek

yaklaşık 29 gün süren işaretli bir yürüyüş rotasıdır. Rota, 1999 yılında İngiliz tarihçi Kate Clow tarafından araştırılmış ve tasarlanmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası olma özelliğini taşımaktadır (http-66).

2.1.1.5.1.19. Mysia Yolları

Mysia, Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan; kuzeyde Propontis (Marmara Denizi), batıda Ege Denizi ve Troas, doğuda Bitynia, güneydoğuda Frygia ve güneybatıda Aiolis ile çevrili bir antik bölgedir (Ful, 2008, s. 15). Mysia Yolları, 800 km uzunluğunda ve 50 farklı yürüyüş ile bisiklet parkurundan oluşmaktadır. Bursa'nın Nilüfer ilçesinden başlayarak Mustafakemalpaşa, Karacabey ve Mudanya ilçelerine uzanmaktadır. Mysia Yolları aynı zamanda Bithynia bölgesinde Osmanlıların ilk merkezi olan Ürünlü Mahallesi, Uluabat Kalesi ve Kapanca Antik Limanını kapsamaktadır (Nilüfer Belediyesi, 2022).

2.1.1.5.1.20. Sarıkamış Parkurları

Türkiye'nin en önemli kayak merkezlerinden biri olan Sarıkamış Kars ilinin ilçesidir. Sarıkamış doğasıyla ve yöresel yemekleriyle önemli bir merkezdir. Tarihi açıdan da büyük bir öneme sahip olan Sarıkamış şehri, yürüyüş severlerin bahar aylarında uğrak yerlerinden biridir. Sarıkamış Parkurları 21 adet parkuru kapsamaktadır. Rota içerisinde 428 km'lik araçla seyir rotası, 256 kilometrelik yürüyüş rotası ve 356 kilometrelik bisiklet rotası bulunmaktadır (Demirel, 2012, s.12).

2.1.1.5.1.21. Sufi Yolu

Sufi Yolu, Anadolu'da farklı zamanlarda yaşamış alim ve şairlere ait mekanları yeniden canlandırmayı amaçlamaktadır. 2014 yılında oluşturulan 801 km uzunlukta bir rotadır. Sufi Yolu uluslararası standartlarda işaretlenmiş yürüyüş ve bisiklet yoludur. İstanbul'dan Konya'ya kadar giden bir güzergâhtır ve yol üstünde farklı dinlere ait ibadethaneleri görmek mümkündür (http-67).

2.1.1.5.1.22. Sultanlar Yolu

Sultanlar Yolu, Kanuni Sultan Süleyman'ın I. ve II. Viyana Seferleri güzergahını takip eden bir rotadır. Sultan Yolu'nun başlangıcı Kanuni Sultan Süleyman'ın Viyana Seferi'nde otağını kurduğu Simmerg Köyü'dür. Rota buradan başlayarak Avusturya, Macaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Bulgaristan'dan geçtikten sonra Kanuni'nin türbesinin olduğu Süleymaniye Külliyesi ve Topkapı Sarayı'nda sonlanmaktadır. Sultanlar Yolu'nun Türkiye'deki kısmı 390 km iken tamamı ise 2100 km'dir (http-68).

2.1.1.5.1.23. Trakya Rotaları

Şarap turizmi, dünya genelinde giderek büyüyen ve talep gören bir turizm türü haline gelmiştir. Türkiye'nin en büyük iki bağ rotası olan Trakya Bağ Rotası ve Urla Bağ Yolu, bu turizme katılan yerli ve yabancı şarap severleri bölgelere çekmektedir (Akman ve Akdağ, 2024, s.17). Trakya Bağ Rotası, Türkiye'de oluşturulan ilk bağ rotasıdır. İlk dönemde 4 farklı rotada (Tekirdağ Bölgesi, Şarköy Bölgesi, Kırklareli Bölgesi, Gelibolu Bölgesi) faaliyet gösterirken beşinci bölge olan Edirne aralarına eklenmiştir. 2018 yılında ise tek rota haline dönüştürülmüştür (http-69). İzmir'in ilçelerinden biri olan Urla'da bulunan Türkiye'nin ikinci Urla Bağ Yolu, 2013 yılında oluşturulmuştur. Trakya Rotaları, Trakya Turizm Rotası ismi ile de anılmaktadır (Kasaroğlu vd., 2021, s. 186).

2.1.1.5.1.24. Via Egnatia Yolu

Egnatia yolu Arnavutluk kıyılarından başlamakta ve İstanbul'da bitmektedir. 2000 yıldan fazla bir süredir Egnatia Yolu, Doğuyu ve Batıyı birleştirmektedir. Arnavutluk, Makedonya, Yunanistan ve Türkiye'den geçmektedir. Türkiye'de Trakya Bölgesi'nden geçmekte ve bölgeden geçen kısmı 475 km'ye ulaşmaktadır. Yolun en iyi durumda olan kısmı, Arnavutluk kısmıdır. Bu rota, yol boyunca bölgelerin kültürel birliğinin hala gözle görülür bir örneği olmasından kaynaklı önemli bir yere sahiptir (http-70).

2.1.1.5.1.25. Yenice Ormanları

Yenice Ormanları Rotası, 2009 yılında Karabük Valiliği ve Yenice Kaymakamlığı iş birliği ile düzenlenip açılmıştır. 21 parkurdan oluşmakta ve alternatif güzergahlarla beraber rota, 396 km'yi bulmaktadır. Rotanın tamamı işaretlenmiştir. Parkurlar mesafelerine göre günübürlük, kısa ve uzun olarak ayrılmıştır. Parkurun en uzun kısmı, Kent Ormanı ile Arboretum arasındaki 77 km'lik güzergahtır. Yenice Ormanları Rotasının önemli yerlerinden bir tanesi de "Tabiat Koruma Alanları"dır. Bu alan içerisinde pek çok anıt ağaç bulunmaktadır (BAKKA, 2016, s.9).

2.1.2. Aeneas Kültür Rotası

Aeneas Kültür Rotası, Türkiye'den başlayan ve Avrupa Konseyi tarafından tescillenmiş ilk ve tek kültür rotasıdır. Rota, Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk, İtalya ve Tunus olmak üzere beş Avrupa ve Akdeniz ülkesini birbirine bağlamaktadır. Türkiye'nin Kuzey-Batı Ege kıyılarından başlayıp İtalya'nın Lavinium sahiline kadar uzanmaktadır. Homeros'un ünlü İlyada destanında anlattığı Troya Savaşı'nın geçtiği düşünülen ve on binlerce yıllık Batı Anadolu tarihini aydınlatan Troya Antik Kenti Aeneas Kültür Rotası'nın başlangıç noktasıdır (http-71). Aeneas, Troya kahramanlarından biridir. Troya bölgesinden Kaz Dağları'nı aşmakta ve Antandros'a ulaşmaktadır. Antandros'a geldiğinde ailesi ile Troya soyunun devamını sağlayabileceği bir coğrafya bulmak için denize açılmaktadır. Rota boyunca çeşitli limanlarda durulmakta ve yolun sonunda İtalya'nın Castro bölgesine ulaşarak burada Roma İmparatorluğu'nun temellerini atmaktadır (Saka, 2017, s.41).

2.1.2.1. Aeneas Kimdir?

Aeneas, tanrıça Aphrodite ile Troyalı prens Ankhises'in oğlu olarak, günümüz Çanakkale sınırları içinde yer alan Troya'da doğmuştur. Çocukluğu ve gençliği İda dağlarının eteklerinde geçmiştir. Troya savaşında Troya Kralı Priamos'un oğlu Prens Hektor'dan sonra gelen en büyük kahramandır. Aeneas'ın görevi Troya savaşından sonra Anadolu'dan çıkıp yeni yurt bulmak ve kurmak; Troya soyunu devam etmesini sağlamaktadır (Erhat, 2004, s.20). Aeneas, özellikle Augustus Dönemi'nde (M.Ö. 27- M.S. 14) Homeros'un İlyada destanında önemli bir konuma sahiptir (Akdeniz ve Şengül, 2023, s. 296).

2.1.2.2. Aeneas Destanı

Roma İmparatorluğu'nun önde gelen şairlerinden biri olan Publius Vergilius Maro tarafından kaleme alınan Aeneas Destanı, Troya kökenli kahraman Aeneas'ın efsanevi yolculuğunu konu almaktadır. M.Ö. 15 Ekim 70 – M.Ö. 21 Eylül 19 yılları arasında yaşamış olan Vergilius, Roma edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri kabul edilmekte olup, Roma İmparatorluğu'nun ulusal destanı niteliğindeki Aeneas'ın da yazarıdır. Ayrıca Eclogae (Çoban Şiirleri) ve Georgica adlı eserleriyle Latin edebiyatının temel isimleri arasında yer almaktadır. Vergilius, Orta Çağ edebiyatında da önemli bir figür olmuştur; Dante'nin İlahi Komedyası adlı eserinde, Dante'ye cehennem ve araf yolculuğunda rehberlik eden karakter olarak tasvir edilmiştir. Vergilius, Kuzey İtalya'da Mantua yakınlarındaki Andes adlı yerleşimde dünyaya gelmiştir. Vergilius ilk eğitimini Cremona'da tamamlamış, ardından Milano ve Roma'da öğrenimine devam etmiştir. Eğitim sürecinde Homeros ve Apollonios Rhodios gibi klasik yazarların eserlerinden etkilenmiştir. Hukuk ve devlet görevlerine yönelmiş olsa da, edebiyata yönelmiştir. Vergilius'un en erken eseri olan Eclogae, pastoral şiirin önemli örnekleri arasında yer almaktadır; Georgica ise tarımsal yaşamı konu alan didaktik bir eser olarak öne çıkmaktadır. On bir yıl boyunca üzerinde çalıştığı Aeneas, Troyalı kahraman Aeneas'ın yolculuğu üzerinden Roma'nın efsanevi kökenlerini anlatmakta ve Augustus döneminin ideallerini yansıtmaktadır. M.Ö. 19 yılında Aeneas'ı tamamlamak amacıyla Yunanistan'a seyahat eden Vergilius, yolculuk sırasında hastalanarak İtalya'ya dönmüş ve Brundisium'da hayatını kaybetmiştir. Ölümünden önce eserinin yakılmasını istemiş; ancak bu istek, Augustus'un emriyle yerine getirilmemiştir (Uzel, 2022, s.9). Eseri oluşturan on iki kitapta, Troyalı kahraman Aeneas'ın Troya Savaşı sonrasında babası, oğlu ve savaştan sağ kurtulanlarla birlikte şehirden ayrılışından başlayarak, Roma yakınlarına ulaşım yerleşmelerine kadar geçen süreçte yaşadıkları olaylar anlatılmaktadır (http-73).

2.1.2.3. Aeneas'ın Troya'dan İtalya'ya Yolculuğu

Troya günümüzde Çanakkale ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Hisarlık mevkindeki Tunç Çağından kalma kale ve kentle birlikte Troya Savaşı sonunda yakılan Kral Priamos'un kentidir. Kent bölgenin zenginlikleri, coğrafi konumu gibi özelliklere sahip olması sebebiyle tercih edilmiş ve oluşan doğal afet, yangın gibi

durumlar yaşanmasına rağmen bölge terk edilmemiş, üst üste yapılmış on bir katmanlı yerleşim yerine ev sahipliği yapmıştır (http-74). Troya katmanları şu şekildedir; Troya 0 dönemi kentin M.Ö. 3500’lerde Hisarlık Tepe’de kurulduğunu göstermektedir (Aslan, 2021, s.22). Troya I; M.Ö. 3000 ile 2550 arasındadır. Yapılan kazı çalışmalarında çok fazla deniz ürünü kalıntısı bulunmuştur bu da deniz ürünlerinin tüketiminin yüksek olduğunu ve deniz kıyısında yerleşim olduğunu göstermektedir. Troya I, 90 m çapında bir yerleşim yeridir. Troya II; M.Ö. 2550-2200 arasındadır, bu dönem kent 330 m uzunluğundaki surla çevrilmiş olup kent 900 metrekareye yayılmıştır. Troya III; M.Ö. 2200-2000 yılları arasında olup deniz ürünleri kalıntıları azalmıştır ve Anadolu coğrafyasını taşıyan ürünler ortaya çıkmaktadır. Troya III dönemi büyük bir yangınla son bulmuştur (http-75). Troya IV; M.Ö. 2050-1900 yılları arasındadır. Bu dönem yine bir yangınla son bulmuştur. Troya V-VI; M.Ö. 1900-1300 yılları arasındadır. Özellikle Troya VI dönemi, Homeros Troya’sı olarak adlandırılır, bu dönem kent deprem ve yangın sonucu yok olmuştur (http-76). Troya VII; M.Ö. 1300-1180 yılları arasındadır. Troya VII Troya Savaşı neticesinde yok olduğu düşünülmektedir. Troya VIII; M.Ö. 720-85 yılları arasındadır. Troya VIII dönemi Arkaik ve Helenistik Dönem Troya’sı olarak tanımlanmaktadır. Troya IX; M.Ö. 85 ve M.S. 500 yılları arasındadır. Bu dönem Roma Dönemine tarihlenmektedir (Özdem, 2012, s.211-212). Troya X ise M.S. 4. yüzyılın ortalarında rahiplik merkezi olarak işlev görmüştür. Yaşanan depremlerin ardından bölgede M.S. 12. yüzyıla kadar herhangi bir yerleşim görülmemiştir. 12. yüzyılda başlayan Bizans yerleşimi ise 13. yüzyıla kadar devam etmiştir. Yunan–Roma kutsal alanı ile eski kent yerleşiminin sınırında yer alan bölgede çok sayıda mezar yapısı tespit edilmiştir. Bu dönem sonrasında meydana gelen büyük siyasal değişimler sonucunda Troya, kültürel yaşam içindeki eski önemini giderek kaybetmiştir. M.S. 14. yüzyılın sonlarında Osmanlı fetihleriyle birlikte yerleşim tamamen terk edilmiştir. 17. yüzyıldan itibaren Avrupalıların Troya’ya olan ilgisi giderek artmış, bu ilgi Heinrich Schliemann’ın bölgede yürüttüğü kazı çalışmalarıyla zirveye ulaşmış ve sonraki dönemlerde de kesintisiz biçimde devam etmiştir (http-75). 2019 yılında gerçekleştirilen arkeolojik kazılar, farklı bölgelerde değişik dönemlere ait yerleşim kalıntılarını gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann döneminde tespit edilen, ancak tam olarak anlaşılmayan Troya-I dönemi öncesine ait buluntular dikkat çekicidir. Troya’nın kuruluşuna ışık tutan ve “Troya-0” olarak adlandırılan 11. yerleşim katmanına dair önemli izler ortaya çıkarılmıştır. Bu keşif, Troya’nın kuruluş

tarihini yaklaşık 600 yıl daha geriye taşımakta olup, Troya-0 dönemi ile kentin M.Ö. 3500'lerde Hisarlık Tepe'de kurulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bölgede süregelen yerleşim tarihi günümüzden yaklaşık 5.500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Troya-0 katmanında yanık izleri, çanak çömlekler ve ahşap hatıl kalıntıları tespit edilmiş olup, bu buluntular kenti kuran insanların yerleşik topluluklar olduğunu ortaya koymaktadır (Aslan, 2021, s.22).

Aeneas, Homeros'un İlyada adlı eserinde Ankhises'le Aphrodite'nin oğlu ve Troya Savaşı'nın kahramanlarından biri olarak geçmektedir (Homeros, 2023, s.554). Aeneas'ın soyu Dardanos'a dayanmaktadır. Dardanos, Yunan tanrısı olan Zeus ile yine bir Yunan tanrısı olan Atlas'ın kızı olan Elektra'nın oğludur. Günümüzde Yunanistan'a bağlı olan Samothrake (Semendirek) adasında yaşarken adayı su basması üzerine adadan ayrılmış ve karşı kıyı olan Anadolu'ya geçmiştir. Burada kral olan Teuker onu sevmiş ve benimseyip kızı Batiei ile evlendirmiştir. Kral Teuker tahtını Dardanos'a bırakmış ve kral öldükten sonra Dardanos kendi adıyla bilinen Dardanos kentini kurmuştur; böylece Dardanos Troya soyunun atası olmuştur (http- 77). Aeneas'ın babası Ankhises ve Troya Kralı Priamos kuzenlerdir ve Aeneas Dardanos'un beşinci kuşak torunudur. İlyada Destanı'nda Aeneas'tan çok fazla bahsedilmemekle beraber Latin şair Vergilius'a ait olan Aeneas adlı eserinde Aeneas'ın Troya'dan kaçışını, yeni bir yurt arayışını ve İtalya'ya ulaşarak Roma'nın temellerini atmasını konu almaktadır (Erhat, 2004, s.20). Vergilius, Aeneas'ı M.Ö. 1. yüzyılda yazmıştır ve bitirdikten sonra, Troya'yı görmek için denize açılır fakat hastalanır. Brundisium'a (İtalya'ya) döner ve orda hayatını kaybeder. Aeneas'ı bitiremediği için yakılmasını vasiyet eder fakat bu isteği gerçekleştirilmemiştir (Uzel, 2022, s.9).

Vergilius'un Aeneas adlı eserinin bölümleri aşağıdaki gibidir (Vergilius, 2022, s. 25-460);

Birinci Kitap: Troya savaşıdan sağ çıkan Aeneas, babası, oğlu ve sağ kalanlarla beraber yeni bir yurt arayışına çıkar. Bu arayışa karşı çıkan ve engellemeye çalışan Tanrıça Juno'dan (Hera) bahsedilir. Fırtınalara ve birçok engele rağmen Aeneas ve diğerleri büyük bir fırtına sonrası Kartaca'ya ulaşmışlardır. Kartaca'nın hem kurucusu hem de kraliçesi olan Dido onları iyimser bir şekilde kabul etmiştir. Son olarak da Tanrı Jüpiter (Zeus) Tanrıça Venüs'e (Afreddit) oğlunun güvenliği konusunda güvence vermesine rağmen Venüs bu duruma pek güvenmemiş ve Dido'nun Aeneas'a aşık olması için aşk ve arzunun tanrısı olarak bilinen Eros'u Dido'ya göndermiştir.

İkinci Kitap: Aeneas, Dido'ya Troya'nın hikayesini anlatmıştır ve Dido bu hikâyeden çok etkilenmiştir. Troyalıların tahta atı nasıl tanrının bir hediyesi olarak düşünüp şehre aldıklarını ve içerisindeki askerlerin halka saldırdığını anlatarak yıkımın başladığını anlatmıştır. Aeneas, annesi Tanrıça Venüs'ün (Afrodit) onu uyarması ve şehirden ayrılması için uyarınca Aeneas oğlu Askanius, babası Ankhises'i bularak kaçmaya başlamıştır.

Üçüncü Kitap: Aeneas, Troya kentinin yıkılışını anlatmaya devam eder. Frigya'da bulunan İda Dağı'nın eteklerindeki Antandros'ta toplanır önce sağ kalan halk, burada donanma kurmaya başlar. Babası Ankhises yelken açmalarının gerektiğini söyler ve böylece yola çıkarlar. İlk önce Trakya'ya gitmiş ve burada kendi adını verdiği "Aeneaslar" kentinin surlarını kurmuştur. Burada ölen Troyalı Polydorus'u görünce ona bir cenaze töreni düzenleyip, adına sunaklar kurup bir höyük yaparlar. Daha sonra ise kehanetteki yurdun burası olmadığını anlayıp buradan ayrılmışlardır. Buradan ayrıldıktan sonra Apollon'un kenti olan Gyra'sla (Papazlık) Mycon (Mikonos) arasında kalan adaya varırlar. Buraya vardıldıktan sonra Aeneas, Tanrı Apollon için yapılan bir tapınağa girip tanrılara dua edip nereye gitmesi gerektiğini sorduğu bir anda yer sarsılmaya başlar ve tanrılar kulaklarında kehaneti işitir. Babası Ankhises kehaneti duyduktan sonra yeni anayurtlarının Crete (Girit) olduğunu düşünmüştür. Crete Adasına vardıldıktan sonra yerleşmeye başlamıştır Aeneas ve Troyalılar fakat kısa zamanda salgın hastalık ortaya çıkmıştır. Tanrılar bir gece Aeneas'ın rüyasında ona görünmüştür ve anayurtlarının İtalya olduğunu söylemişlerdir. Bu rüyadan sonra Aeneas ve Troyalılar tekrar yola çıkmıştır. Yola çıktıklarında gördükleri bir adaya yanaşırlar ve burada Harpyialarla karşılaşırlar. Harpyialar; bir kadının yüzüne sahip olup aynı zamanda bir kuşun kanatlarına ve gövdesine sahip olan bir canlıdır. Harpyia, Aeneas'a İtalya'ya vardıklarında aç kalacaklarını söylemiştir. Bu adadan ayrılıp yolcularına devam eden Aeneas ve Troyalılar, Strophades'deki (Yunanistan) Actium'a ulaşmışlardır. Burada bir süre kalan Aeneas ve Troyalılar yola devam etmişlerdir, yolculuk sırasında babası Ankhises vefat etmiştir. Yolculuğun bir sonraki durağı ise Kartaca'dır.

Dördüncü Kitap: Eros tarafından Aeneas'a aşık edilen Dido aşkı Aeneas'a itiraf eder fakat aşkına bir karşılık bulamaz. Tanrıça Juno (Hera) Aeneas'ın İtalya'ya ulaşmasını ve Roma'yı kurmasını engellemek ister bu yüzden Dido'nun aşkı Venüs'e anlatıp Aeneas'la evlenmelerinin doğru olacağını söyler, Venüs bunu kabul

eder ve bir evlilik planı yaparlar. Ancak, Venüs Juno'nun amacını bilmektedir ve evlilik gerçekleşince oğlu Aeneas'a görevini hatırlatmak için haberci tanrı olan Merkür'ü (Hermes) daha fazla zaman kaybetmemesi gerektiğini hatırlatması için gönderir. Aeneas Dido'dan gizli bir şekilde Kartaca'dan ayrılma planı yapar. Bunu öğrenen Dido çok kızar ve Aeneas'ın gitmemesini ister fakat Aeneas fikrinden vazgeçmez. Aeneas hazırlıklarını yapar ve bir gece Kartaca'dan ayrılır. Ertesi gün Aeneas'ın gittiğini öğrenen Dido kendini öldürür.

Beşinci Kitap: Aeneas ve Troyalılar Sicilya'ya varmıştır. Aeneas babası Ankhises anısına oyunlar düzenler. Bu oyunlar oynanırken Juno Aeneas'ın yoluna devam etmesini engellemek için ulaşı olan İris'i Troyalı kadınlara gönderir ve kadınların gemileri yakmalarını ister. Kadınlar gemileri yakarlar fakat yağmur sayesinde dört gemi haricinde bütün gemiler yangından kurtulur. Bu hadiseden sonra Aeneas yola koyulur.

Altıncı Kitap: Aeneas ve Troyalılar Cumae kıyısına ulaşırlar. Kentteki Apollon heykelin yanına gider ve Sibyl (Apollon kâhini) ona İtalya'daki geleceği ve kehanetten bahseder. Sibyl Aeneas'ı yeraltına gönderir, orada babası Ankhises'le görüşen Aeneas babasından torunları ve oğulları hakkında bilgi sahibi olur. Burada kısa bir süre kaldıktan sonra Aeneas ve Troyalılar yeniden yola çıkarlar.

Yedinci Kitap: Aeneas'ın süt annesi yola çıkılmadan önce hayatını kaybetmiştir. Onun için bir cenaze töreni gerçekleştirilir. Yolculukları Latium'da son bulur. Latium'u Latinus adlı yaşlı bir kral yönetmektedir. Kralın Lavinia adlı bir kızı vardır ve kızını evlendirmek istemektedir. Lavinia'ya çok fazla talip vardır fakat bunlardan biri de Rutulilerin kralı olan güçlü Turnus'tur. Fakat Lavinia'nın evleneceği kişinin bir yabancı olduğu kehaneti bulunmaktadır. Kehanete dayanarak hareket eden Kral Latinus, kızı Lavinia'yı Aeneas ile evlendirmeye karar vermiştir. Kraliçe Amata'nın bu duruma karşı çıkması için Juno öç tanrıçalarından olan Allecto'yu kraliçeye gönderir. Allecto kraliçeyi etkiler ve kraliçe bu evliliğe karşı çıkar, kral Latinus'u ikna etmeye çalışır. Çabaları sonuçsuz kalan Kraliçe Amata delirir. Juno evliliği engellemeye çalışmaya devam eder ve Rutuli, Kral Turnus'a Kral Latinus'a karşı savaşmasını söyler. Böylece savaş başlar ve Turnus, Kral Latinus'un konağını kuşatır. Fakat Kral Latinus savaşmayı reddeder ve tarafsız kalmıştır.

Sekizinci Kitap: Aeneas, ittifak kurmak amacıyla Arkadya Kralı Evander'ın yanına gider ve Evander, ordularını Aeneas'ın hizmetine sunar. Bu esnada Venüs, oğlunun güvenliği konusunda kaygıya kapılır ve ateş ile zanaat tanrısı Vulcanus'a (Hephaistos) Aeneas için bir zırh yapmasını emreder. Kral Evander, Aeneas'a bir at hediye etmiştir. Aeneas'la beraber savaşa girecek olan oğlu Pallas içinde tanrılara oğlunun sağ kalması için dualar eder, tanrılara yalvarır.

Dokuzuncu Kitap: Juno (Hera) savaş alanını izler ve İris'i Turnus'a, Aeneas'ın asker topladığını söylemesi için gönderir. Aeneas savaş için müttefik ararken Turnus, Troyalıların olduğu kampta kargaşa çıkarır fakat Tanrıca Berecynthia (Kybele) buna engel olur. Troyalı Nisus ve Euryalus, Aeneas'a haber götürmek için düşman kampına sızar fakat yakalanır ve öldürülürler. Ertesi gün Turnus, Nisus ve Euryalus'un başlarını mızraklara geçirip Troyalılara meydan okur. Savaş kızışır; Turnus pek çok Troyalıyı öldürür fakat bir yerde sıkıştırılır ve kaçar.

Onuncu Kitap: Jüpiter (Zeus), Olympus'taki tanrıları toplayarak savaşın neden bu kadar şiddetli devam ettiğinin sorar. Venüs (Afrodit) Troyalıların zor durumda olduğunu, Turnus'un savaş tanrısı olan Mars'ın (Ares) yardımıyla savaşı tırmandırdığını ve Aeneas'ın yokluğunda savunma yapamadıklarını anlatır. Jüpiter'den yardım isterken, Juno'yu suçlar. Juno ise kendini savunur, suçlamayı reddeder. Juno, Troyalıların sebep olduğu sorunları hatırlatır. Bunun üzerine Jüpiter, tarafsız kalacağını bir kez daha dile getirir. Bu sırada, Aeneas Etrüsklerden yardım alarak geri döner, ancak Turnus korkusuzca savaşa devam eder. Kral Evander'ın oğlu Pallas Turnus tarafından öldürülür. Aeneas, Pallas'ın ölüm haberini alır ve Turnus'u aramaya başlar. Juno, Turnus'u bir hileyle savaştan uzaklaştırır, ancak Turnus bundan rahatsız olur ve savaşa geri dönmek ister, bu sırada Etrüsk Kralı Mezentius Jüpiter'in kışkırtmasıyla Aeneas'a karşı gelir ve savaşır. Mezentius'un oğlu Lausus, babasını korumak için can verir. Aeneas bu ölüme üzülür ancak, Mezentius'u öldürmekten vazgeçmez ve Mezentius'u öldürerek savaşı sonlandırır.

On birinci Kitap: Aeneas, savaşta ölen askerlere ve özellikle Pallas'ın ölümüne çok üzüntü duyar. Bu sebeple cenaze törenleri düzenlenir. Bu sırada Turnus'un tarafı ölümlerini gömmek için barış elçileri gönderir, Aeneas on iki günlük bir barış süresi verir. Ancak, Turnus'la olan çatışmasının devam edeceğini belirtir. Bu görüşme sonrasında Turnus'u destekleyen liderler arasında görüş ayrılıkları yaşanır ve bunun sonucunda Turnus Aeneas'la teke tek karşılaşmayı kabul eder.

Aeneas, ordusunu yeniden savaşa hazırlar. Turnus, Aeneas'ın ilerleyişini durdurmak için bir pusu kurar ve kadın savaşçı olan Camilla savaşımaya gönüllü olur. Camilla, birçok düşmanı alt eder ancak okçu Aunus tarafından öldürülür. Aunus, Camilla'nın ölümüne sinirlenen Tanrıça Diana (Artemis) tarafından öldürülür. Camilla'nın ölüm haberiyle Turnus ve askerleri sarsılır, Turnus Aeneas'la olan nihai savaşa hazırlanır. Gece olduğunda, iki ordu karşı karşıya gelir ve büyük çarpışma için beklemeye çekilir.

On ikinci Kitap: Turnus, kötüye giden yazgısını fark edince, öfkeyle kral Latinus'un yanına gider ve Aeneas'la teke tek dövüşmek istediğini söyler. Kral Latinus onu vazgeçirmeye çalışır fakat Turnus karalıdır. İki ordu bir antlaşma için toplanır. Aeneas, şartları açıklar; kazananın Lavinia'yı alacağını belirtir. Ancak Juno'nun müdahalesiyle Turnus'un kız kardeşi Lutherna, savaşı kızıştırarak antlaşmayı bozar. Bu kızışma sonucunda Turnus'un ordusu tekrardan saldırıya geçer.

Savaş yeniden alevlenir. Aeneas bir okla yaralanır, ancak annesi Venüs'ün yardımıyla iyileşir ve yeniden savaş alanına döner. Turnus, Juno ve Lutherna'nın destekleriyle savaşı bir sürdürse de Turnus'un ordusu güçten düşer. En sonunda Turnus halkını kurtarmak için Aeneas'la teke tek dövüşmeyi kabul eder. Bu karşılaşma sonucunda Turnus kaybeder ve diz çöker. Aeneas, Turnus'u bağışlamak üzereyken, üzerinde Pallas'ın kuşağını taşıdığını görür ve öfkeyle kılıcını Turnus'a savurur, bunun sonucunda Turnus ölür. Destan bu şekilde sonlanmış fakat bitmiş değildir. Vergilius onu sona erdiremeden hayatını kaybetmiştir.

2.1.2.4. Aeneas'ın Troya'dan İtalya'ya Yolculuğu Sırasında Uğradığı Şehir ve Limanlar

Aeneas Efsanesi, Troya'nın düşüşünün ardından Aeneas'ın önderliğinde hayatta kalan Troyalıların yeni bir anayurt arayışını konu almakta ve Akdeniz havzasını kapsayan çok aşamalı bir göç güzergâhı sunmaktadır. Troya'dan ayrılan Aeneas ve beraberindekiler, ilk olarak İda Dağı eteklerindeki Antandros'ta toplanarak donanma kurmuş; Trakya kıyılarında kısa süreli bir yerleşim girişiminde bulunmuş, ardından Ege adaları üzerinden Delos (Apollon kehaneti), Girit ve Strophades adalarına ulaşmıştır. Kehanetler doğrultusunda gerçek anayurtlarının İtalya olduğu bilgisine ulaşan Troyalılar, yolculuk sırasında Actium, Sicilya ve Kartaca gibi önemli

limanlara uğramışlardır. Özellikle Kartaca, Aeneas'ın yolculuğunda hem siyasi hem de mitolojik açıdan önemli bir durak olmuş; Kraliçe Dido ile yaşanan olaylar efsanenin dramatik boyutunu güçlendirmiştir. Yolculuğun ilerleyen aşamalarında Aeneas, İtalya kıyılarındaki Cumae'de Apollon kâhini Sibylla'dan kehanet almış ve Lavinium'a ulaşarak kaderini gerçekleştirmiştir. Lavinium'da başlayan savaşlar ve Turnus ile yapılan mücadeleler sonucunda Aeneas, Troya soyunun İtalya'da kök salmasını sağlamış; bu süreç, Roma'nın mitolojik köken anlatısının temelini oluşturmuştur. Böylece Aeneas Efsanesi, Troya'dan İtalya'ya uzanan çok merkezli bir kültürel ve coğrafi aktarımı temsil etmektedir (Vergilius, 2022, s. 25-460).

Şekil 1. Aeneas'ın Yol Güzergahı

Kaynak: <https://antandros.org/wp-content/uploads/2019/08/brochure-the-route-of-aeneas-tr.pdf> (Erişim Tarihi 04.08.2024).

2.1.2.5. Troya Savaşı ve Troya Kenti

Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Troas Bölgesi, adını Hellespontos'un girişinde bulunan Troya kentinden almakta olup, aynı zamanda İlion adıyla da anılmaktadır. Troya, Homeros'un İlyada ve Odeyssia destanlarına konu olmuş önemli bir kenttir. Homeros, Troya Savaşı'nın başlangıcı olarak Troya prensi Paris'in Spartalı Helena'yı kaçırmaması olarak belirtir. Bu kaçırmadan sonra Menelaos karısını geri almak için Mykenai Kralı olan ağabeyi Agamemnon'dan yardım ister ve böylece Akhalar Troya'yı kuşatır, bu kuşatma on yıl sürmüştür (Körpe, 2015, s.136). Troya'nın sahip olduğu ticari anlamdaki konumu Akhalar içinde oldukça cezbedici olup, saldırmak için önemli bir sebepleri olmuştur (Kaya, 2017, s.6). Savaş boyunca Troya prensi Hector, yarı tanrı olan Akhilleus gibi önemli karakterlerde hayatını kaybetmiş, Troyalılar savaşı kazandıklarını düşündükleri anda Akhaların yaptığı ahşap Troya atı numarası yüzünden savaşı kaybetmişlerdir. Homeros'un İlyada eserini okuyan araştırmacılardan olan Heinrich Schliemann, 1870 yılında meşhur Troya hazinelerini bulmak için Hisarlık Höyük (Troya) mevkiine gelip bir yıl sonrasında gerekli izinleri alıp kazılara başlamıştır. 1873 yılında ise Priamos Hazinesini bularak yurtdışına kaçırmıştır. Hazineyi Berlin Müzesine bağışlamıştır fakat 2. Dünya Savaşı sırasında Ruslar tarafından yağmalanması sonucunda şu an Rusya'da bulunan Puşkin Müzesinde sergilenmektedir (Dervişoğlu, 2018, s.15-16). Troya ve çevresindeki doğal alan, 1996 yılında Tarihi Milli Park ilan edilmiş; 1998 yılında ise UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir (Kutlu, 2007, s.4). Troya'da ele geçen buluntular ile arkeolojik ve kültürel mirasın sergilenmesi amacıyla Troya Müzesi 2018 yılında açılmıştır. Müzenin bu tarihte hizmete açılmasının temel nedeni, Troya'nın UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmesinin yirminci yıl dönümünün kutlanmak istenmesidir (Korkmaz, Savaşçı ve Aydın, 2019, s. 3158).

2.1.2.5.1. Truva Kenti'nin Tarihçesi

Farklı dillerde değişik yazım ve telaffuz biçimlerine sahip olan *Troia* adı, Türkçede yaygın olarak *Troya* şeklinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Fransızcadan dilimize geçmiş ve teknik açıdan yanlış bir kullanım olmasına rağmen Troie (Trau şeklinde telaffuz edilir) yazımına bağlı olarak *Truva* adı da yaygın biçimde benimsenmiştir. Homeros'un İlyada Destanı'nda ise aynı yerleşim için *Troia* hem de

İlios adlarının kullanıldığı görülmektedir. Mitolojik anlatılara göre Troya krallarının atası kabul edilen Dardanos, Tanrı Zeus'un oğludur ve günümüzde Çanakkale sınırları içerisinde yer alan Dardanos kentini kurmuştur. Dardanos'un oğlu Tros, Troya'ya adını veren figür olarak kabul edilmektedir. Tros'un oğlu ve Dardanos'un torunu olan İlios ise Simois ve Skamandros nehirlerinin birleştiği noktada bir kent kurmuş ve bu yerleşime babasının adını vermiştir. Söz konusu kent, binlerce yıl boyunca şairlere ve ozanlara ilham kaynağı olmuş, farklı kültürlerin etkileşim alanı niteliği taşımıştır (http-77).

Yunanca Τρωιάς şeklinde yazılan *Troya* sözcüğü, Τρώς (Tros) isminden türetilmiş olan Τρώϊος sıfatının dişil hâlidir ve Troya'nın efsanevi kurucusu Tros'a atıfta bulunmaktadır. *İlyada* Destanı'nda sıklıkla karşılaşılan "Kutsal İlios" nitelemesi dikkat çekicidir; eserde *Troia* adı 49 kez, *İlios* adı ise 106 kez geçmektedir *Troya* adı daha nadir kullanılsa da kent, kaynaklarda "sağlam surlarla çevrili", "güçlü kulelere sahip", "geniş caddeli" ve "rüzgârlı" bir yerleşim olarak betimlenmektedir. Ayrıca, kent için kullanılan her iki adın kökeninin Homeros'tan da önceki dönemlere uzandığı anlaşılmaktadır (http-78).

Troya, Çanakkale Boğazı'nın Asya kıyısında, Karamenderes (Skamandros) Nehri'nin Ege Denizi'ne ulaştığı delta alanına yakın bir konumda yer almaktadır. İçinde bulunduğu coğrafi çevre bakımından Troya, tarihöncesi dönem yerleşimleri arasında gerek boyutu gerekse sahip olduğu tarihsel önem nedeniyle dikkat çeken bir merkezdir. Troya Höyüğü, Karamenderes Nehri'nin oluşturduğu alüvyon ovasının yaklaşık 20–25 metre üzerinde yer alan bir plato üzerine kurulmuştur (Çanakkale İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2018; Sünnetçioğlu vd., 2019, s.21). Kuzeybatı Anadolu'da konumlanan ve çok katmanlı yerleşim yapısıyla öne çıkan Troya, Homeros destanlarında üstlendiği merkezi konumun yanı sıra; Erken Tunç Çağı'ndan başlayarak Bizans dönemine kadar uzanan uzun süreli yerleşim tarihi ve bu süreci yansıtan karmaşık stratigrafik tabakalanmasıyla da önemli bir arkeolojik merkez olarak bilinmektedir (Aslan ve Günata, 2014, s.82; Sünnetçioğlu vd., 2019, s.21).

Avrupa ve Asya kıtaları ile Ege ve Karadeniz arasında yer alan stratejik konumu nedeniyle Troya, binlerce yıl boyunca kesintili ya da sürekli yerleşime sahne olmuş; bu durum kentin çok sayıda yıkım, çatışma ve savaşa tanıklık etmesine neden olmuştur (Atalay, 2009, s.27).

Batı Anadolu'nun önde gelen yerleşimlerinden biri olan Troya, köprü niteliğindeki coğrafi konumu sayesinde tarih boyunca deniz ticaret ağları açısından stratejik bir merkez niteliği taşımıştır. M.Ö. 3500 yıllarından M.S. 500'lere kadar kesintili ya da sürekli biçimde yerleşim görmüş olan kentte, arkeolojik kazılar sonucunda on bir farklı yerleşim katmanı ve elliden fazla yapı evresi tespit edilmiştir. Troya 0 katmanı 2019 yılında bulunmuş diğer katmanlara ışık tutmaktadır (Aslan, 2021, s.22). Troya 0 evresine ait yerleşimde yanık izleri, çanak-çömlek parçaları ve ahşap hatıl izleri gibi kalıntılar tespit edilmiştir. Bu bulgular, Troya kentini inşa eden topluluğun yerel halkla bağlantılı olduğunu ve bölgedeki yerleşimin yerel bir gelişim sürecine dayandığını ortaya koymaktadır. Troya'nın erken evrelerini oluşturan Troya I–III dönemleri, alanyazında “Denizsel Troya Kültürü” olarak tanımlanmaktadır. Bu adlandırma, söz konusu dönemde Akdeniz Havzası'ndaki yerleşmelerin büyük ölçüde kıyı bölgelerinde yoğunlaşmasıyla ilişkilidir. Yaklaşık MÖ 3000–2200 yılları arasına tarihlenen bu evrelerde, kazılarda ele geçen yoğun deniz ürünü kalıntıları, beslenme alışkanlıklarında deniz kaynaklarının ağırlıklı olduğunu göstermektedir. Paleocoğrafik araştırmalar, Troya I–III dönemlerinde deniz seviyesinin günümüze kıyasla daha yüksek olduğunu ve yerleşmenin deniz kıyısında konumlandığını ortaya koymaktadır. Troya I evresinde kent, yaklaşık 90 metre çapında, küçük ölçekli bir yerleşim görünümündedir. Anakaya üzerine inşa edilen bu yerleşim evresinde tespit edilen yaklaşık 4 metre kalınlığındaki kültür dolgusu, alanın uzun süreli ve kesintisiz bir iskâna sahne olduğunu göstermektedir. Yerleşim, içe doğru hafif eğimli sur duvarlarıyla çevrelenmiştir. Surların ön bölümünde, insan bedeninin üst kısmını betimleyen kabartmalı bir stel ele geçirilmiş olup, söz konusu eser günümüzde Troya Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu dönemde, saray ve kült yapılarında kullanılan, açık ön girişli ve tek mekânlı uzun ev tipi olan “megaron” planlı yapılar dikkat çekmektedir. Bu yapı türü, Yunan-Roma tapınak mimarisinin erken örnekleri olarak değerlendirilmektedir. Heinrich Schliemann, Troya'daki ilk üç kazı sezonunda höyüğün ortasından geçen, yaklaşık 40 metre genişliğinde ve 17 metre derinliğinde kuzey–güney doğrultulu bir kazı hendeği açmıştır. “Arama kazısı” niteliği taşıyan bu çalışmalar sırasında ana kayaya kadar inilmiş; ancak bu süreçte üst tabakalara ait önemli mimari kalıntılar kısmen ya da tamamen tahrip edilmiştir. Yarmanın tabanında, Troya I'in erken evrelerine (yaklaşık M.Ö. 2920) tarihlenen duvar kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Anadolu'da yerleşim sayısının azaldığı ancak büyük merkezlerin ortaya çıktığı bu süreçte, Troya II evresi (M.Ö. 2550–2200) öne çıkmaktadır. Bu dönemde

kent, yaklaşık 9.000 m²'lik bir alana yayılmış ve güçlü savunma sistemleriyle çevrilmiştir. Yaklaşık 330 metre uzunluğundaki surlar, eğimli taş temeller üzerine kerpiçten inşa edilmiş olup yer yer 6 metre yüksekliğe ulaşmaktadır. Buluntular, Troya II'nin bir beylik ya da krallık merkezi olduğunu düşündürmektedir. Yerleşim, halkın yaşadığı aşağı şehir ile yönetici sınıfın ikamet ettiği yukarı şehir olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Deniz ticaretindeki etkin rol sayesinde ekonomik olarak zenginleşen kentin, olası saldırılara karşı surlarla çevrildiği anlaşılmaktadır. Bu evrede çömlekçi çarkı kullanılmaya başlanmış (IIB tabakası) ve “depas amphikypellon” olarak adlandırılan çift kulplu uzun kadehler dönemin karakteristik buluntuları arasında yer almıştır. Troya II evresinin büyük bir yangınla sona erdiği kabul edilmektedir. 1873 yılında Heinrich Schliemann tarafından ortaya çıkarılan ve “Priamos'un Hazinesi” olarak adlandırılan buluntuların da bu evreye tarihlendiği belirtilmektedir. Altın takılar, broşlar, küpeler, şişeler ve bileziklerden oluşan bu hazine, Troya'nın geniş ticaret ağlarını ve ileri düzeydeki metal işçiliğini ortaya koymaktadır. Günümüzde bu eserler Çanakkale, Moskova, St. Petersburg, Atina, Berlin, Philadelphia ve Pforzheim'daki müzelerde sergilenmektedir ([http-78](http://78)).

Troya III dönemi (MÖ 2200–2000), daha küçük ölçekli yapıların görüldüğü bir evredir. Deniz ticaretinde azalma gözlemlense de Mezopotamya kökenli ve “Suriye şişeleri” olarak adlandırılan kap formları, Suriye tüccarlarıyla sürdürülen ticari ilişkilerin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde tabakalanma hızlı bir geçişi yansıtmakta olup, Troya III evresi de büyük bir yangınla sona ermiştir. Troya IV–V dönemleri (MÖ 2000–1700), “Anadolu karakterli Troya Kültürü” olarak tanımlanmaktadır. Deniz ticaretinin azalmasına paralel olarak Anadolu ile kültürel etkileşim artmıştır. Kale yerleşmesi yaklaşık 18.000 m²'lik bir alana yayılmıştır. Bu dönemde düz damlı, bitişik nizamlı konutlar ve insan yüzlü bezemelere sahip kaplar yaygındır. Ekonomik gerilemenin izleri görülmekle birlikte, Ege ile ilişkilerin dönemin sonuna doğru yeniden canlandığı anlaşılmaktadır. Troya VI–VII dönemleri (MÖ 1700–1100), “Yüksek Troya Kültürü” olarak adlandırılmakta ve kentin altın çağı olarak kabul edilmektedir. Hitit kaynaklarında Wilusa adıyla anılan yerleşim, önemli bir yönetim ve ticaret merkezi konumundadır. Güçlü surlar, kuleler ve bastiyonlarla çevrili kale yaklaşık 20.000 m²'lik bir alanı kapsamaktadır. Troya VI evresinin büyük bir deprem sonucunda yıkıldığı düşünülmektedir. Troya VIIa evresi, yoğun yangın izleri ve çok sayıda ok ucu buluntusuyla, kentin bir yağma sonucu tahrip edildiğini

göstermektedir. Bu nedenle, Homeros'un *İlyada* Destanı'nda anlatılan Troya Savaşı ile ilişkilendirilen evre olarak değerlendirilmektedir. Troya VIIb evrelerinde ise Balkan kökenli kültürel etkiler belirginleşmektedir. Troya VIII evresinde, M.Ö. 700'lerde başlayan Grek yerleşimi, M.Ö. 85'e kadar devam etmiştir. "Kutsal İlion Kenti" olarak anılan bu yerleşim, Athena Tapınağı ve kutsal alanlarıyla politik ve dini bir merkez haline gelmiştir. M.Ö. 85 yılında Romalı komutan Fimbria tarafından tahrip edilen kent, Troya IX döneminde Roma İmparatoru Augustus'un emriyle yeniden yapılandırılmıştır. Troya IX evresinde (M.Ö. 85 – M.S. 500), Roma yerleşimi hâkimdir. Athena Tapınağı, odeon, hamam, bouleuterion ve agora gibi kamusal yapılar kentin mimari dokusunu oluşturmaktadır. M.S. 2. yüzyıla tarihlenen Hadrianus heykeli, imparatorun Troya'ya verdiği önemin göstergesi olarak değerlendirilmekte olup, kent M.S. 500'lerde meydana gelen depremlerle büyük ölçüde tahrip olmuştur. Troya X evresi, M.S. 4. yüzyılda kısa süreli bir rahiplik merkezi olarak varlık göstermiş; ardından Bizans döneminde 12. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar yeniden yerleşim görmüştür. Daha sonraki süreçte Troya, politik ve kültürel önemini yitirmiş; Osmanlı fetihleri sonrasında tamamen terk edilmiştir. 17. yüzyıldan itibaren özellikle Avrupalı araştırmacıların ilgisiyle yeniden gündeme gelen Troya, Heinrich Schliemann'ın çalışmalarıyla bilim dünyasında kalıcı bir yer edinmiştir (http-78).

2.1.2.5.2. Troya Kenti Kazı Çalışmaları

Troya'daki ilk kazı çalışmaları Heinrich Schliemann, Troya'daki ilk kazı çalışmalarına 1871 yılında başlamıştır. İlk dönem kazıları, 1873 yılında "Priamos Hazinesi" olarak adlandırılan buluntuların ortaya çıkarılmasının ardından Schliemann'ın söz konusu eserlerle birlikte Yunanistan'a gitmesiyle sona ermiştir. Bu ilk çalışmaların ardından kazılar 1878–1879, 1882–1883 ve 1888–1890 yılları arasında farklı dönemlerde sürdürülmüştür. 1888'de başlatılan son kazı evresinde Schliemann'a mimar ve arkeolog Wilhelm Dörpfeld eşlik etmiş; Schliemann'ın ölümünden sonra ise Troya Ören Yeri kazılarına Dörpfeld başkanlık etmiştir. Dörpfeld'in çalışmaları, Troya yerleşiminin stratigrafisinin daha sistematik bir biçimde anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Çocukluk döneminde okuduğu *Çocuklar için Dünya Tarihi* adlı eserin etkisiyle Homeros'un *İlyada* Destanı'na ilgi duyan ve ilerleyen yıllarda zengin bir tüccar olan Heinrich Schliemann, 1871 yılında Troya'yı bulma amacıyla Çanakkale'ye gelmiştir. Günümüzde Biga Yarımadası

olarak adlandırılan Troas Bölgesi'ni dolaşarak Troya Antik Kenti'nin izlerini sürmüş ve çalışmalarını Hisarlık Tepesi'nde yoğunlaştırmıştır. Schliemann'dan önce, 1863–1865 yılları arasında İngiliz Konsolosluğu'nda görev yapan koleksiyoncu Frank Calvert, bölgede sınırlı kapsamlı kazılar gerçekleştirmiştir. Ancak ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle çalışmalarını sürdürmemiştir. Calvert'in elde ettiği bulgular ve gözlemler, Schliemann ile paylaşılmış; bu bilgiler doğrultusunda Hisarlık Tepesi'nde daha geniş çaplı kazılar başlatılmıştır. Troya araştırmaları sırasında servetinin büyük bir bölümünü harcamış olan Schliemann, Hisarlık Tepesi'nde yürüttüğü kazılar sayesinde uluslararası düzeyde tanınmış ve bilim dünyasında önemli bir ün kazanmıştır. Kazı alanındaki çalışmalarına paralel olarak Troya çevresinde de araştırmalar gerçekleştiren Schliemann; Paşatepe, Beşik-Sivritepe ve diğer mezar tepeleri ile Hanaytepe ve Karaağaçtepe gibi yerleşim alanlarında kazılar yapmıştır. Troya'daki kazılar, dünya kamuoyunda arkeolojik araştırmalara yönelik büyük bir ilgi uyandırmış; Schliemann'ın bu süreçte edindiği deneyimler ise arkeoloji disiplininin gelişiminde öncü bir rol oynamıştır. Elde edilen bilimsel veriler, başta Batı Anadolu olmak üzere komşu bölgelerde gerçekleştirilen sonraki arkeolojik araştırmalara temel oluşturmuştur. Bununla birlikte, dönemin kazı anlayışının olumsuz sonuçları da bulunmaktadır. Bilimsel yöntemlerden yoksun ve büyük ölçüde hedef odaklı gerçekleştirilen kazılar sırasında, tarihsel açıdan önemli birçok bağlam geri dönülmez biçimde tahrip edilmiştir. Schliemann'ın, Homeros'un *İlyada* Destanı'nda geçen ve Poseidon ile Apollon'a atfedilen Pergamos surlarını (diğer adıyla “Tanrılar Duvarı”) ortaya çıkarmaya yönelik çalışmaları sırasında, önemsiz olarak değerlendirdiği buluntuları Hisarlık Tepesi'nden aşağıya attığı bilinmektedir (http-75).

Heinrich Schliemann, 1882 yılından itibaren mimarlık alanında uzman olan Wilhelm Dörpfeld ile Troya kazılarını yürütmüştür. Kazı metodolojisi konusunda deneyimli olan Dörpfeld, çalışmalara bilimsel bir yaklaşım kazandırmıştır. Schliemann'ın 1890 yılında vefat etmesinin ardından kazılar, eşi Sophia Schliemann'ın maddi desteği ve daha sonra Alman Devleti'nin katkılarıyla Wilhelm Dörpfeld başkanlığında sürdürülmüş; çalışmalar 1894 yılında sona ermiştir. Dörpfeld'in Troya kazılarına en önemli katkısı, Troya I–IX kültür katlarının sistematik biçimde belirlenmesi ve Troya Savaşı'nın gerçekleştiği yerleşim olarak değerlendirdiği Troya VI tabakasının ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca mimari kalıntıların düzenli biçimde belgelenmesi, kazıların bilimsel niteliğini artırmıştır. 1924 yılında

Beşik Koyu, Üvecik Tepe ve Beşik-Sivritepe’de küçük ölçekli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. 1932–1938 yılları arasında ise Troya’da yedi dönem süren kazılar, Cincinnati Üniversitesi’nden Carl William Blegen başkanlığında yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda Troya’da toplam 46 yapı evresi tespit edilmiş ve Troya VIIb kültür katı, Troya Savaşı ile ilişkilendirilmiştir (Atalay, 2009, s.36).

Almanya Tübingen Üniversitesi’nde görev yapan Manfred Osman Korfmann, Troya çevresindeki ilk çalışmalarına 1981 yılında Beşik Koyu’nda yürüttüğü yüzey araştırmalarıyla başlamıştır. 1982–1987 yılları arasında ise Beşik Koyu’nun kuzeyinde yer alan Yassitepe, Sivritepe ve Beşik Mezarlığı’nda Korfmann başkanlığında sistematik kazılar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, Troya’nın kıyı bağlantıları ve mezarlık alanları hakkında önemli veriler sağlamıştır. 1988 yılında, yaklaşık 50 yıllık bir aradan sonra, Korfmann başkanlığında Alman ve Amerikalı araştırmacılardan oluşan uluslararası bir ekip ile Troya’da yeniden bilimsel kazılara başlanmıştır. Kazılar, Bakanlar Kurulu kararıyla verilen resmi izin kapsamında her yıl yaz dönemlerinde sürdürülmüştür. Zamanla ekip büyümüş; yaklaşık 20 farklı ülkeden araştırmacı, çok sayıda öğrenci ve işçi kazı çalışmalarına katılmıştır. Bu uzun soluklu ve disiplinlerarası çalışmalar, uluslararası alanyazında “Troya Project” adıyla anılan kapsamlı bir araştırma projesine dönüşmüştür. Korfmann başkanlığındaki kazılar sonucunda Troya’nın yalnızca bir kale yerleşimi olmadığı, geniş bir aşağı kente sahip olduğu ortaya konulmuş; manyetik prospeksiyon ve jeofizik yöntemlerle Son Tunç Çağı’na tarihlenen savunma sistemleri, cadde düzeni ve yerleşim alanları belirlenmiştir. Ayrıca Troya’nın Tunç Çağı’ndaki ticari ve denizsel bağlantılarını ortaya koyan önemli arkeolojik bulgular elde edilmiştir. Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann’ın vefatının ardından kazı başkanlığı, projede uzun yıllar görev almış olan Ernst Pernicka’ya devredilmiştir. Pernicka başkanlığında 2006 yılından itibaren Troya kazıları, Bakanlar Kurulu izniyle kesintisiz biçimde sürdürülmüştür (Atalay, 2009, 38).

2012 yılında Tübingen Üniversitesi’nin kazılardan çekilmesinin ardından, 2013 yılından itibaren Troya kazıları ilk kez bir Türk bilim insanının başkanlığında devam etmiştir. Prof. Dr. Rüstem Aslan yönetimindeki çalışmalar, günümüzde de sürmekte olup kazı, koruma ve sunuma yönelik araştırmalar eş zamanlı olarak yürütülmektedir (http-75) Prof. Dr. Rüstem Aslan’ın 2019 yılındaki çalışmalarında önemli bir gelişme yaşanmış ve “Troya 0” katmanı ortaya çıkmıştır. Bu keşifle beraber

Troya'nın kuruluş yılı yaklaşık 600 yıl geriye gitmektedir ve kentin M.Ö. 3500'lerde Hisarlık Tepesi'nde kurulduğunu göstermektedir (Aslan, 2021, s.22).

Troya'nın tarihsel ve arkeolojik açıdan taşıdığı önem, mitolojik anlatılarla birlikte daha geniş bir anlam kazanmaktadır. Vergilius'un Aeneas'ında Troya, yalnızca yıkımın değil, aynı zamanda yeni bir yolculuğun da başlangıç noktasıdır. Bu yolculuk, Troya Savaşı'ndan sağ kurtulan Aeneas'ın kader doğrultusunda yeni bir yurt arayışıyla yola çıkmasını konu almakta; Aeneas'ın Troya'dan ayrılışının ardından ilk durak olarak Antandros öne çıkmaktadır (Vergilius, 2022, s.84-88).

2.1.2.6. Antandros Kenti

Vergilius'un *Aeneas* destanına göre, Troya Savaşı'ndan sağ kurtulan Aeneas ve beraberindekiler, İda Dağı'nın güney eteklerinde yer alan Antandros'a ulaşırlar. Troya'dan ayrılışın ardından Aeneas için Antandros, yalnızca geçici bir sığınak değil, aynı zamanda yeni bir yolculuğun hazırlık evresi olarak öne çıkmaktadır. Destanda, Aeneas ve yoldaşlarının burada gemiler inşa ettikleri ve uzun deniz yolculuğu öncesinde gerekli hazırlıkları tamamladıkları aktarılmaktadır. Bu bağlamda Antandros, Aeneas'ın Akdeniz'e açılmadan önce güç topladığı, yolculuğunu planladığı ve kaderinin bir sonraki aşamasına hazırlandığı ilk liman olarak değerlendirilmektedir. Efsanenin anlatı kurgusu içinde Antandros, Troya ile Aeneas'ın ulaşacağı yeni yurt arasındaki geçişi sağlayan mekânsal bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır (Vergilius, 2022, s.87-88).

İda Dağı'nın (Kaz Dağı) eteklerinde olan Antandros, Balıkesir iline bağlı olan Edremit ilçesindeki Altınoluk beldesinde yer alan antik liman şehridir. Yerleşim yerine 5 km uzaklıkta, İzmir-Çanakkale ana yolunun üzerinde yer almaktadır ve antik yerleşim yerine kuzeydeki 400 m bir ara yol ile erişilebilmektedir (Polat ve Çokoğullu, 2017, s.299-300). Antandros kentinin stratejik bir konuma sahip ve önemli bir kent olduğu antik yazarların çoğunun kentten bahsetmesinden anlaşılmaktadır (Polat ve Polat, 2021, s.28). Antandros'un kökeni antik kaynaklara göre çok farklı köklere dayanmaktadır. Herodot, Antandros'tan bir Pelasg (Kuzey ve Orta Yunanistan'da, Girit ve Ege adalarında yaşayan halk) yerleşimi olarak bahseder. Aeneas'ın yazarı olan Vergilius ise Phryg (Frigya) yerleşimi olarak aktarır. Stephanos Byzantions, Antandros'un Edonis ve Kimmeris gibi yan adlara sahip olduğunu düşünür, Aristoteles

ise şehrin Kimmerler tarafından bu yüzden işgal edildiğini ileri sürmüştür (Avan ve Dülgeroğlu, 2024, s. 62). Aeneas efsanesini kaleme alan Latin şair Vergilius'a göre Aeneas, Tanrı Jüpiter'den (Zeus) aldığı buyruk üzerine Antandros kıyılarında, tanrıça Kybele'ye kutsal sayılan İda Dağı'nın ağaçlarından kereste elde ettirerek yirmi gemiden oluşan bir filo inşa ettirmiştir (Vergilius, 2022, s.250). Bu ağaçların kullanılması filonun kaderini belirlemiştir. Tarihçi Thukydides'in Peloponnesos Savaşı sırasında Antandros'un stratejik konumundan dolayı sürekli el değiştirdiğini "Peleponnes Savaşlarının Tarihi" eserinde bahsetmiştir. Kent devamlı olarak Atinalılar, Spartalılar ve Persler arasında el değiştirmiş, en sonunda M.Ö. 334 yılında Büyük İskender iradesine girmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra farklı Hellenistik krallıkların boyunduruğu altına girmiş ve en sonunda Pergamon Krallığı toprakları içinde kalmıştır. Pergamon Krallığı'nın son kralı olan III.Attalos'un M.Ö. 133 yılındaki ölümünden sonra vasiyeti ile Pergamon Krallığı Roma'ya bırakılmıştır, Antandros'ta Roma toprağı haline gelmiştir. Hıristiyanlık döneminde ise bir Piskoposluk merkezine dönüşmüştür (Körpe, 2019, s.361). Antandros antik kenti'nin yerinin tespiti için yapılan çalışmalar 1842 yılına dayanmaktadır. H. Kiepert'in, Avcılar Köyü camii duvarında Antandros adının geçtiği yazıtı bulmasıyla kazılar başlar; 1888'e gelindiğinde Antandros isminin geçtiği ikinci bir yazıt bulması ve üzerinde ANT yazan sikkeleri görmesi ile doğru bir saptama yapmış olduğunu anlamıştır. 1881 yılında H. Schliemann, Dervent Tepe'de (Kaletaşı Tepesi) eni ve boyunun yaklaşık 1000 metre olduğunu düşündüğü bir antik yerleşimin varlığını tespit etmiştir. 1959 ve 1968 yıllarında J. M. Cook tarafından yürütülen çalışmalar ise yerleşmenin, Schliemann'ın öne sürdüğü gibi kentin doğu kesiminde değil, batı kesiminde konumlandığını ortaya koymuştur. 1989 yılında yapılan çalışmalarda bazı mezarlar bulunmuş, bunun sonucunda 1991 yılında Müze Kurtarma Kazıları başlamıştır (Açar, 2017, s.16). 2001 yılından itibaren Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Gürcan Polat başkanlığında oluşturulan bir ekip tarafından kazı çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır (Üney, 2009, s.10). 2001 yılından itibaren yapılan kazılar sonrası bir villa çıkarılmıştır. Bu villa geniş bir yamaç üzerinde olup, bir sıra odaya sahip ve odalar ana oda etrafında şekillenmiştir. Villanın içerisinde zengin mozaikler, mermer döşemeler ve renkli freskler bulunmaktadır. Villanın bu odalar haricinde gelişmiş bir kanalizasyon sistemi, latrinası ve hamamı bulunmaktadır. Villa dışında bir de nekropol alanı bulunmaktadır (Koçyiğit, 2014, s.146). 2001–2006 yılları arasında yürütülen kazı çalışmaları sonucunda, kentin M.Ö. geç 8. yüzyıldan itibaren kullanıma

açıldığı ve kesintisiz olarak M.S. 7. yüzyıla kadar yerleşim gördüğü anlaşılmıştır. Aynı kazılarda ortaya çıkarılan villanın ise M.S. erken 4. yüzyılda inşa edildiği ve M.S. 6–7. yüzyıllara kadar kullanımda kaldığı belirlenmiştir. Nekropol alanında M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllara tarihlenen çok sayıda bireyin aynı lahit içerisine gömüldüğü tespit edilmiş olup, bu durum lahitlerin aile mezarı niteliği taşıdığını düşündürmektedir (Polat, 2008, s.276). Roma İmparatorluğu döneminde İmparator Caracalla tarafından Antandros “neokoros” olarak tanımlanmıştır ve kentin kendine ait sikkeleri vardır. Neokros unvanını kentlere imparator kendisi verir, böylece kentler imparatorluk kültürünü sağlamak için imparatorluk propagandası yapmıştır (Akbaş, 2024, s.867).

2.1.2.6.1. Antandros Kenti’nin Tarihçesi

Balıkesir iline bağlı olan Edremit ilçesinin yüzölçümü 731 km²’dir. İlçede 15 mahalle, 4 belde ve 20 köy yer almaktadır. Günümüzde Edremit ilçe merkezi, Edremit Körfezi’nden yaklaşık 10 km içerde, kuzeydoğu yönünde, kara içlerine doğru konumlanmıştır. Ancak bu yerleşim düzeninin antik dönemde de aynı şekilde olduğunu söylemek mümkün değildir. Zamanla ovanın alüvyonlarla dolması neticesinde, yerleşim yerinin kıyıdan uzaklaştığı düşünülmektedir (Özdöl, 1997’den aktaran Saka, 2017, s.39). Her ne kadar ilçe merkezinin doğrudan denizle bağlantısı bulunmasa da Zeytinli, Akçay, Güre ve Altınoluk gibi mahalleleri Edremit Körfezi’ne kıyı konumundadır. Bu mahalleler, körfezin kuzey kıyı şeridini oluşturmaktadır ve bu şeridin uzunluğu yaklaşık 32 km’dir (Saka, 2016, s.29; Saka, 2017, s. 39). Antik kaynaklar, Antandros’un kökeni konusunda farklı görüşler öne sürmektedir. Alkaios kentin Leleglere, Heredotos Pelasglara, Thukydides ise Aiollere ait olduğunu belirtirken; Skepsisli Demetrios, Antandros’un Kilikia kökenli olduğunu ifade etmektedir. Stephanos Byzantios, kentin Edonis ve Kimmeris gibi alternatif adlarla da anıldığını ve yaklaşık yüz yıl boyunca Kimmerler tarafından işgal edildiğini bildirir (Aktaş, 2018, s.4). Strabon, Geographika adlı eserinde Antandros’un bulunduğu bölgeye dair coğrafi bilgiler vermektedir. Ona göre Lekton’dan Kanaia’ya kadar uzanan kıyı şeridi “Adramytteion Körfezi” olarak adlandırılmaktadır. Körfezin giriş noktasındaki burun üzerinde Gargara yer almakta; Gargara’nın ardından iç kesimde Antandros, Antandros’un üst kotlarında ise mitolojik açıdan büyük önem taşıyan ve Paris’in hakemlik yaptığı yer olarak bilinen “Aleksandreia Dağı” bulunmaktadır. Aynı eserinde Strabon, Lesboslu şair Alkaios’un Antandros’u “Lelegler’in Kent,” olarak

tanımlandığını, Skepsisli Demetrios'un ise bu yerleşimi Kilikya kökenli bir kent olarak değerlendirildiğini aktarmaktadır (Strabon, 2000, s.134; Özdemir, 2023, s.42). Vergilius, Aeneas adlı eserinde Antandros'un özellikle kereste açısından zengin bir yerleşim olduğunu vurgulamaktadır (Vergilius, 2022, s.80). Lelegler ya da Pelasglar tarafından kuurlduğu düşünülen Antandros, yaklaşık bir yüzyıl boyunca Kimmerlerin egemenliği altında kalmıştır. Bu dönemin, M.Ö. 570'li yıllarda Lidya Kralı Kroisos'un müdahalesiyle sona erdiği bilinmektedir. Ardından, M.Ö. yılı dolaylarında, Pers İmparatoru Dareios'un komutanlarından Otanes tarafından ele geçirilen kent, Anadolu'nun büyük bir bölümüyle birlikte Pers hakimiyetine dahil edilmiştir (Aktaş, 2018, s.4). Attika- Delos Birliği'ne üye olan Antandros, özellikle İda Dağı'ndan sağlanan kereste ticareti üzerindeki kontrolü sayesinde M.Ö. 5. Yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen Peloponnesos Savaşları sırasında stratejik önemini korumuştur. Denizcilik alanındaki bu avantajları nedeniyle, söz konusu savaş sürecinde kent sık sık farklı güçlerin eline geçmiştir. Antandros'un karşı kıyısında yer alan Lesbos Adası'ndaki Mytilene kentinin Atinalılar tarafından işgal edilmesinin ardından, buradan sürgün edilen Lesboslular Antandros'u ele geçirmiştir. Ancak, bu denli önemli bir yerleşimin düşman kontrolünde olmasının yarattığı tehdit nedeniyle Atinalılar kısa süre içinde kentin denetimini yeniden sağlamıştır (Thukydides, 2023, s.110). Pers İmparatorluğu'nun satraplık merkezlerinden biri olan Daskyleion'un denetim altındaki Antandros, Büyük İskender'in Anadolu seferiyle birlikte özgürlüğüne kavuşmuştur. Kent, M.Ö. yüzyılın başlarından itibaren özerk bir yapıya sahip sikke basımına başlamıştır. Ardından, diğer Anadolu kentleriyle birlikte Roma hakimiyetine giren Antandros, Hıristiyanlık döneminde ise dini açıdan önemli bir merkez haline gelerek bir psikoposluk makamı olarak işlev görmüştür (Malay, 1992'den aktaran, Aktaş, 2018, s.5). Orta Çağ'da gerçekleşen Arap akınlarının yarattığı tehdit nedeniyle, yerel halkın korunma amacıyla bugün "Şahinkale" olarak adlandırılan, surlarla çevrili ve sarp kayalık bir alana taşındığı anlaşılmaktadır. Psikoposluk merkezi olan bu yerleşim, ilerleyen süreçte Kurtuluş Savaşı öncesinde, günümüzde Altınoluk beldesinin eski köy yerleşiminin bulunduğu bölgeye taşınmış ve bu yerleşim "Papazlık" adıyla anılmaya başlanmıştır (Yağız, 2005, s.3-8; Açar, 2017, s.8; Aktaş, 2018, s.5).

2.1.2.6.2. Antandros Kentinin Kazı Çalışmaları

1842 yılında bölgeyi ziyaret eden Heinrich Kiepert, Avcılar Köyü'nde yer alan camide, üzerinde Antandros adının geçtiği iki yazıt ile "ANT" harflerini taşıyan bazı sikkelere ulaşmıştır (Judeich, 1894, s.904; Çobanoğulları, 2021, s.7). 1888 yılında ise günümüzde Kaletaşı Tepesi olarak bilinen Dervent Tepe'de gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında çok sayıda mermer ve seramik parçaları ortaya çıkarılmıştır (Kiepert, 1889, s.298; Çobanoğulları, 2021, s.7). 1881 yılında ünlü arkeolog Heinrich Schliemann, Kiepert'in söz konusu yazıtını bizzat görerek bölgede bir antik yerleşimin varlığını doğrulamıştır (Schliemann, 1881, s.7; Çobanoğulları, 2021, s.7). Virchow, gerçekleştirdiği araştırmalar sonucunda üzerinde Antandros isminin yer aldığı çok sayıda sikke tespit etmiştir (Schliemann, 2014, s.40; Sezer, 2016, s.52). Fabricius ise daha önce Kiepert tarafından belgelenen bir yazıtı yerinden sökerek daha ayrıntılı incelemeler yapmak üzere beraberinde götürmüştür. Yapılan analizler sonucunda, söz konusu yazıtın M.Ö. 1 yüzyıla, Roma Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır (Fabricius, 1894, s.906; Sezer, 2016, s.52). Leaf, 1911 yılında Antandros'un nekropol alanına odaklanarak, Karataş Tepe'nin batı yamaçlarında yürüttüğü çalışmalar neticesinde nekropolün konumunu belirlemiştir (Leaf, 1923, s.318; Sezer, 2016, s.52). Cook ise 1959 ve 1968 yıllarında gerçekleştirdiği araştırmalarda, antik yerleşimin asıl merkezinin tepenin batı yamacında yer aldığını ortaya koymuştur (Cook, 1973, s.267; Sezer, 2016, s.52). 1989 yılında Kaletaşı Tepesi'nin batı yamacındaki sahil şeridinin imara açılmasıyla başlatılan inşaat çalışmaları sırasında, Antandros Antik Kenti'ne ait nekropolis alanı ortaya çıkarılmış ve 1991 yılında Balıkesir Müzesi tarafından kurtarma kazıları başlanmıştır (Yalman, 1992, 451-461; Özeren vd., 1996, 162-169; Aktaş, 2018, s.6). 1995 yılına kadar süren kazılar sonucunda M.Ö. 7. Yüzyıldan M.Ö. 2 yüzyıla kadar mezarlık olarak kesintisiz kullanıldığı anlaşılmıştır. Ancak bu çalışmalar, bölgedeki yapılaşmayı durdurmaya yetmemiş; Batı Anadolu'nun en iyi korunmuş ve en zengin nekropolislerden biri ciddi şekilde tahrip edilmiştir. Edremit-Çanakkale karayolu genişletme çalışmaları ve kaçak kazılar da alanın zarar görmesine neden olmuştur. 2000 yılında, Prof. Dr. Gürcan Polat başkanlığında, Antandros Antik Kentini Kurtarma, Koruma ve Yaşatma Derneği ile Altınoluk Belediyesi'nin katkılarıyla gerçekleştirilen yüzey araştırma sonucu, 2001 yılında resmi kazı çalışmalarına başlanmış ve bu kazılar günümüzde de aktif olarak devam etmektedir (Aktaş, 2018, s.6).

2.1.2.7. İda Dağı

Aeneas efsanesi bağlamında İda Dağı, Troya'dan kaçışın ardından Antandros'a ulaşan Aeneas ve beraberindekileri çevreleyen doğal ve mitolojik arka planı oluşturmaktadır. Antandros'un İda Dağı eteklerinde yer alması, kentin hem doğal çevresiyle hem de mitolojik anlatılarla ilişkilendirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda İda Dağı, Aeneas'ın yolculuğunda doğrudan bir durak olmaktan ziyade, anlatının mekânsal sürekliliğini sağlayan ve Antandros'un önemini pekiştiren bir unsurdur (Vergilius, 2022, 88-89).

Antik dönemde "İda" olarak bilinen ve Türklerin bölgeye yerleşmesinden sonra "Kaz Dağı" veya "Kazdağları" adıyla anılmaya başlayan dağ silsilesinin büyük bölümü Biga Yarımadası üzerinde yer almaktadır. Kazdağları; batıda Dede Dağı, merkezde esas Kaz Dağı, kuzeyde Babadağ, ortada Karataş Tepe, doğuda Eybek Dağı, kuzeydoğuda ise Gürgen Dağı ve Kocakatran Dağı'ndan oluşan bir sistem görünümündedir. Üç zirveli bir yapıya sahip olan Kaz Dağı'nın en yüksek noktası, 1774 metre rakımıyla Karataş Tepe'dir ve Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı Güre beldesinin kuzeybatısında konumlanmaktadır. Çevresi büyük ölçüde ormanlarla kaplı olan İda Dağı çevresinde yerleşim birimleri sınırlıdır. Zengin bitki örtüsü ve barındırdığı endemik türler bakımından dikkat çeken Kazdağı, Alp Dağları'ndan sonra dünyanın oksijen oranı en yüksek dağ alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Kapukaya, 2018, s.106).

Adının, Giritli denizciler tarafından Girit'te Zeus'un doğduğu İda Dağı'na atıfta bulunarak verildiği ileri sürülen Kazdağı-İda, mitolojik anlatılarda Zeus'un Truva Savaşı'nı izlediği ve yönlendirdiği yer olarak anılmaktadır. Aynı zamanda, efsaneye göre Tanrıçalar arasında en güzeli seçimini yapan Paris'in yaşadığı mekân olması bakımından da özel bir öneme sahiptir. Hristiyanlık tarihinde Havari Saint Paulos'un iki kez Kaz Dağı eteklerinde vaaz verdiği aktarılmakta; bölgeye Türklerin yerleşmesiyle birlikte Sarıkız ve Hasan Boğuldu gibi yerel söylencelerin ortaya çıktığı kültürel bir hafıza alanına dönüşmüştür (Kıpçak, 2005, s.64). 1994 yılında milli park ilan edilen Kazdağı başta endemik bir tür olan "Kazdağı Göknarı" olmak üzere zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Faunası da zengin olan Kazdağı; ayı, karaca, yaban kedisi, su samuru, sincap, yarası, porsuk ve sincap gibi türlere de ev sahipliği yapmaktadır. Kazdağı Milli Parkı içerisinde dağ bisikleti, binicilik, orman yürüyüşleri, tırmanma

gibi aktiviteler için elverişli alanlar bulundurmakla beraber piknikli karavanla konaklama gibi imkanlar da sunmaktadır (http-79).

Aeneas'ın Troas bölgesinden ayrılışının ardından yolculuğu, Trakya kıyılarına doğru devam etmiş; bu süreçte Aeneas efsanesiyle ilişkilendirilen bir diğer önemli durak ise günümüzdeki Enez adıyla bilinen Ainos veya Eneade kentidir (Vergilius, 2022, s. 89).

2.1.2.8. Ainos (Eneade/ Enez) Kenti

Edirne ilinin Ege kıyısında Meriç Nehri'nin denizle birleştiği alanda yer alan Enez olarak bilinen kent, bugün antik kentin üzerine kurulmuştur. Yapılan kazı ve çalışmalarda bölgedeki ilk yerleşimin Neolitik Çağ'da (M.Ö. 6500 yıllarında) başladığını devamında ise Kalkolitik, Tunç, Demir Çağlarında ve Roma, Bizans, Osmanlı dönemlerinde kesinti yaşamadan yerleşim yeri olduğu gözlemlenmektedir (http-80).

Tarihsel sürecine bakıldığında, antik kaynaklarda Ainos'un ilk olarak Aioliyalılar tarafından kurulduğu, daha sonra ise Mytilene (Midilli) ve Kymeliler tarafından bir koloni yerleşimine dönüştürüldüğü ifade edilmektedir. M.Ö. 6. yüzyılın sonlarında, Darius'un M.Ö. 513 yılında gerçekleştirdiği İskit Seferi'nin ardından Trakya ile Enez de Pers İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Salamis Deniz Savaşı sonrasında ise kent, Attika-Delos Deniz Birliği'ne dahil olarak Atina ile güçlü bir kültürel etkileşim ve paylaşım sürecine girmiştir. Helenistik çağda Mısır hakimiyetinde olan Enez, M.Ö. 190 yılında Romalılar tarafından bağımsızlığa kavuşturulmuştur. Geç Antik çağda Küçük Rhodope bölgesinin başşehri olmuştur. Orta çağda ise Enez Bizans Döneminde Semandirek (antik Samotrake) ve İmroz (İmbros) adalarını da içine alan bir prensliğin merkezi olmuştur. Bizans Döneminin sonlarına doğru ise bu bölgeye Cenovalı Gattelusi ve Doria aileleri hâkim olmuşlardır. 1456 yılına gelindiğinde ise Fatih Sultan Mehmet'in kumandanlarından olan Has Yunus Bey tarafından Osmanlı topraklarına eklenmiştir (Erzen,1973, s.29).

Ainos kentinden, Homeros'un İlyada Destanı'nda da söz edilmektedir. Eserde, Aeneas'ın Akalar'a karşı verilen savaşta etkin bir biçimde yer aldığı ifade edilmektedir. Troyalıların yenilmesi üzerine babası Ankhises ve oğlu Askanius'u olarak İda Dağı'na kaçmıştır. Troyalıların soyunu devam ettirmek ve yeni bir yurt

arayışı için İda Dağı'nın eteklerinde Aeneas ve topluluğu gemiler inşa eder, daha sonrasında ise denize açılırlar. Birkaç gün süren yolculuk sonucunda Trakya toprakların ulaşırlar. Aeneas, Hebros (Meriç) Nehri yakınında Ainos adını verdiği şehrin temellerini atar. Söylenceye göre Aeneas, Trakya kıyılarına ulaştınca annesi Afrodite ile Zeus'a kurbanlar sunmak için sunağın üstüne yeşil yapraklı dallarla süslemek amacıyla kızılılık ve mersin ağaçlarının dallarını kopartır, kopardığı sırada ise dallardan kan damlaları akmaya başlar. Aeneas, topraktan yükselen bir ses aracılığıyla buranın amcası Polydros'un mezarı olduğunu öğrenir. Efsaneye göre Polydros, Troya Kralı Priamos ile Hekabe'nin oğludur. Troya Savaşı sırasında Priamos, hazinelerini Polydros'a teslim etmiş ve oğlunu, damadı olan Trakya Kralı Polymestor'un korumasına bırakmıştır. Ancak savaşın Troya aleyhine sonuçlanmasının ardından Polymestor, hazineleri ele geçirmek amacıyla Polydros'u öldürterek onu buraya gömdürmüştür. Bunun üzerine Aeneas, amcasının anısına bir cenaze töreni düzenlemiş ve onun için yeni bir mezar inşa ettirmiştir. Törenden sonra da Aeneas Aionos'tan ayrılıp yolculuğuna devam etmiştir (Özdemir, 2023, s.27).

2.1.2.9. Delos Adası

Vergilius'un *Aeneas* adlı eserinde Delos (Ortygia), Troya'dan ayrılan Aeneas ve beraberindekilerin tanrısal bir yönlendirme almak amacıyla uğradıkları kutsal bir ada olarak yer almaktadır. Apollon'a adanmış önemli bir kehanet merkezi olan Delos'ta, Aeneas gelecekte kuracağı yurdun nerede olacağına dair tanrısal bir işaret aramıştır. Burada alınan kehanette, Aeneas'ın atalarının topraklarına dönmesi gerektiği bildirilmiş; bu yönlendirme Aeneas'ın yolculuğunun sonraki aşamalarını belirleyen temel unsurlardan biri olmuştur. Bu yönüyle Delos, Aeneas efsanesinde kalıcı bir yerleşimden ziyade, kader yolculuğuna yön veren sembolik bir durak olmuştur. Aeneas'ın bir sonraki durağı ise Crete (Girit) Adası'dır (Vergilius, 2022, s. 92-94).

Ege adalarının en küçüğü olan Delos adası "Kyklad Adaları"nın da merkezinde bulunmaktadır. Delos adı "parlak" anlamına gelmektedir. Efsaneye göre isminin parlak olmasının sebebi Gece Işığı Tanrıçası olan Artemis ve Gün Işığı Tanrısı olan Tanrı Apollo'nun bu adada doğmasıdır. İnanışa göre Tanrı Zeus Çocukları Artemis ve Apollo'yu korumak için ada etrafına bir halka oluşturmuş ve adayı görünmez kılmıştır.

Adada yaşamın M.Ö. 2500'lü yıllarda başladığı görülmekte ve sırasıyla Kares, Mikenler ve İyonlar yaşamıştır. Zaman içerisinde Romalılar tarafından da yerleşim yeri olan Delos, aynı zamanda ekonomik kaynak haline de dönüşmüştür. İlerleyen tarihlerde ise adanın hem ekonomik hem de dinsel önem kazanmasıyla ada kutsal sayılmış ve adada kimsenin doğmasına izin verilmemiştir. Bu yasaktan sonra ada halkı zamanla adayı terk ederek yakınlardaki Renea adasına yerleşmiş ve ada tamamen kutsal bir adaya dönüşmüştür (http-81).

2.1.2.10. Crete (Girit) Adası: Pergamum

Ege Bölgesi'nin güneyinde yer alan Girit Adası, bir yönüyle Anadolu'nun batı ve güneybatı kıyıları ile Kuzey Afrika kıyılarına, diğer yönüyle ise Peloponnesos'a (Mora Yarımadası, eski Sparta bölgesi) uzanan bir konumda bulunmaktadır. Ege Adaları arasında yüzölçümü bakımından en büyüğü olan Girit, yaklaşık 8.400 km²'lik bir alana sahiptir. Coğrafi konumu nedeniyle büyük ölçüde dağlık ve engebeli bir topografyaya sahip olan ada ekonomisi tarih boyunca ağırlıklı olarak deniz ticaretine dayalı olarak gelişmiştir (Kumpas, 2024, s.2). Vergilius'a göre Troyalılar Girit'e vardıklarında burasının ana vatanları olduklarını düşünürler ve yerleşirler kurdukları şehre de Aeneas Pergamum adını verir. Halk buraya yerleştikten bir süre sonra hastalıklar ve kıtlıklar baş gösterir. Ankhises bunun bir uyarı olduğunu ve kehanete uyarak yolculuğa devam etmeleri gerektiğini söyler. Bir gece Aeneas bir rüya görür. Rüyasında Phrygia ocak tanrıları ona adadan ayrılmaları gerektiğini şu cümlelerle anlatırlar "Gitmen gerek buradan, Dephoili Apollon haber vermedi sana, Girit'e yerleş!" demedi. 'İtalya' demişler ülkeye. Burasıdır bizim asıl yerimiz: Buradan gelmiş Dardanus, İsus Ata, soyumuzun kökeni" diye cümlelerini bitirirler. Bu rüyadan sonra Aeneas babası Ankhises'e her şeyi anlatır ve gitmeleri gerektiğini söyler. Daha sonrasında da Strophades'e doğru yola çıkarlar (Vergilius, 2022, 95-96).

2.1.2.11. Strophades Adaları

Aeneas ve beraberindekiler Girit'ten ayrılarak İtalya'ya doğru yola çıkmış, ancak yolculuk sırasında üç gün süren şiddetli bir fırtınaya yakalanmışlardır. Fırtınanın ardından ulaştıkları ilk kara parçası Strophades Adaları olmuştur. Bu adalar, destanda Harpyler olarak adlandırılan, genç kız yüzlü ve kuş gövdeli, vahşi yaratıkların yaşadığı

yer olarak betimlenmektedir. Harpyler, buldukları mekânları kirletmeleri ve yiyecekleri bozarak yaşanmaz hâle getirmeleriyle tanımlanmaktadır. Aeneas ve yoldaşları adaya ulaştıklarında, sahilde otlayan keçi ve sığır sürüleriyle karşılaşmış; bunun üzerine tanrı Zeus'a kurban sunmuş ve kendileri için yemek hazırlamışlardır. Ancak henüz yemeğe başlamadan Harpyler aniden saldırarak yiyecekleri kirletmiş, keskin kokulu nefesleri ve pislikleriyle ortamı yaşanmaz hâle getirmiştir. Aeneas ve adamlarının silahlarla karşılık vermelerine rağmen Harpyler'e zarar verilememiş, yalnızca diğerlerinden ayrılan Celaeno adlı Harpy konuşarak bir kehanette bulunmuştur. Celaeno, Apollon'dan aldığı kehaneti Aeneas'a ileterek, Troyalıların İtalya'ya ulaşacaklarını ancak kendilerine vaat edilen kenti ancak büyük bir açlık sonucu, masalarını dahi yemeye zorlandıkları bir anda kurabileceklerini bildirmiştir. Bu kehanet, Aeneas ve beraberindekiler için tanrısal bir uyarı niteliği taşımış; yaşananların ardından Troyalılar Strophades Adaları'nı terk ederek yolculuklarına devam etmişlerdir. Bu yönüyle Strophades, Aeneas efsanesinde kalıcı bir duraktan ziyade, yolculuğun zorluklarını ve tanrısal sınamaları simgeleyen bir anlatı mekânıdır (Vergilius, 2022, 98-100).

Strophades Adaları, günümüzde Yunanistan sınırları içinde, İyon Denizi'nde yer almakta olup Zakynthos Adası'nın yaklaşık 44 km güney-güneydoğusunda konumlanmaktadır. İdari olarak Zakynthos Belediyesi'ne bağlı olan adalar, iki ana kara parçasından oluşmaktadır. Daha büyük olan ada Stamfani, 1241 yılında inşa edilmiş bir kale-manastır yapısına ev sahipliği yapmaktadır. Daha küçük ada ise Arpia olarak adlandırılmaktadır. Her iki ada da kayalık yapıya sahip olup seyrek bitki örtüsüyle karakterizedir ([http-82](http://82)).

2.1.2.12. Nikopolis/ Actium Kenti

Aeneas efsanesinde Nikopolis ya da Actium, Aeneas'ın doğrudan uğradığı bir durak olarak yer almamakla birlikte, Roma'nın kader anlatısı içerisinde önemli bir sembolik anlam taşımaktadır. Destanın VIII. kitabında Aeneas'a Vulcanus tarafından yapılan kalkan üzerinde Roma tarihinin geleceğine dair sahneler betimlenmekte; bu sahneler arasında Actium Deniz Savaşı da yer almaktadır. Bu bağlamda Actium, Aeneas'ın soyundan gelenlerin ulaştığı tarihsel zirveyi temsil etmekte ve Roma'nın

kuruluş mitinin Augustus dönemi ideolojisiyle bütünleştirildiği bir anlatı unsuru olarak öne çıkmaktadır (Özdemir, 2023, s.45).

Nikopolis, Julius Cesar'ın vasisi olan daha sonra da Roma İmparatoru olacak olan Octavian ile Mısır Kraliçesi VII. Kleopatra ve Roma askeri olan Marcus Antonius'a karşı M.Ö. 31'de Actium Deniz Savaşı'nda kazandığı zaferin simgesi olarak kurulmuştur. Savaş sırasında Marcus Antonius ve Kleopatra askerlerini Actium'a yerleştirmiştir. Octavian ise askerlerini Nikopolis zafer anıtının olduğu yere konumlandırmıştır. Alandaki ilk kazı araştırmaları 1913 yılının temmuz ayında Alexandros Filadelfeia tarafından başlatılmıştır, fakat araştırma sonuçları hiçbir zaman açıklanmamıştır. 1925 yılından itibaren araştırma Bazilika B ve Bazilika C'yi kazan Ephor G. Mliades ve Anastasios Orlandos tarafından yürütülmüştür. Yerel Arkeoloji ekibi ise 1987 yılında "Nikopolis Bilimsel Komitesini" kurmuş, kazılara başlamış ve halen daha devam etmektedir. Actium Zafer Anıtı ise Octavian'ın kamp kurduğu alanda olup üzerinde Kleopatra ve Antonius'un ele geçirilen gemilerinden toplanan pirinç koç başlıkları bulunmaktadır. Anıtın üstünde bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta savaşın Tanrı Ares ve Poseidon'a adandığı yazılmaktadır (http-83).

2.1.2.13. Butrint (Buthrotum) Kenti

Harpyler'in topraklarından ayrılan Aeneas ve beraberindekiler, Zakynthos, Dulichium, Same, Neritos Adası ve İthaka kıyılarından geçerek yolculuklarını sürdürmüşlerdir. Leucate Dağı'nın sisli doruklarının ardından Apollon'a adanmış tapınağın bulunduğu küçük bir yerleşime ulaşan Aeneas, burada tanrılara adaklar sunmuştur. Yolculuğun Epirus kıyıları boyunca devam etmesiyle Chaonia Limanı üzerinden Bouthrotium'a varılmıştır. Bu bölgede Troya Kralı Priamos'un oğlu Helenos'un hüküm sürdüğü ve Hektor'un eşi Andromakhe ile küçük bir Troya yerleşimi kurduğu öğrenilmiştir. Aeneas, Apollon rahibine danışarak gelecekte kuracağı yurtla ilgili bir kehanet almış; kehanette, ıssız bir ırmağın kıyısında meşeliğin altında iri bir yaban domuzu ve otuz yavrusunun görülmesinin, çilelerin sona ereceği ve kentin kurulacağı yerin işareti olduğu bildirilmiştir. Bu kehanetin ardından Aeneas ve beraberindekiler yolculuklarına devam etmişlerdir (Vergilius, 2022, s.108-112).

Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde olan Butrint, (Buthrotum eski adıyla) Yunanistan sınırı yakınında bulunan bir antik Yunan kentidir. Bulunduğu tepeden

Vivari Kanalı görünmektedir. Tarih boyunca önemli bir yer olmuştur. Özellikle Hıristiyanlığın gelmesiyle birlikte Roma piskoposluğu merkezi olmuştur. 1992 yılında Butrint UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak ilan edilmiştir. Vergilius'un Aeneas eserinde üçüncü kitabında Aeneas Butrint için "Troya'nın bir minyatürü" olarak bahsetmiştir. Butrint, M.Ö. 44 yılında Julius Caesar tarafından kolonileştirilmiştir. Daha sonrasında Bizans, Venedik ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal edilmiştir. 1920'li yıllarda Luigi Ugolini tarafından kazı çalışmaları başlatılmıştır. Kazı çalışmalarından sonra sağlam mozaik zeminli Roma villaları, tapınaklar, vaftizhane ve bir Bizans sarayı ortaya çıkmıştır (http-84).

2.1.2.14. Castro Kenti

Bouthrotium'dan ayrılan Aeneas ve beraberindekilerin deniz yoluyla kısa sürede İtalya kıyılarına ulaşabilecekleri Ceraunia bölgesine sürüklenir. Uygun hava koşullarının oluşması ve yıldızların görünmesiyle birlikte Troyalılar yeniden denize açılmış; uzun bir yolculuğun ardından tan yerinin ağarmasıyla karşılarında beliren toprakları "İtalya" olarak tanımlamışlardır. Bu sırada Anchises, geminin kış güvertesinde tanrılara yakarak elverişli rüzgârlar ve güvenli bir yolculuk dilemiştir (Vergilius, 2022, s.113-117).

Aeneas ve yoldaşları, yay biçiminde kıvrılan bir limana ve üzerinde Athena'ya (Minerva) adanmış bir tapınağın bulunduğu Castrum Minervae (Castro) olarak tanımlanan yerleşime ulaşmışlardır. Limanı çevreleyen kayalık yapılar, doğal bir savunma hattı oluşturmakta ve tapınağı denizden gizlemektedir. Kıyıda görülen dört beyaz at, Anchises tarafından önce savaşın habercisi olarak yorumlanmış, ardından bu işaretin barış umudunu da temsil edebileceği ifade edilmiştir. Troyalılar, tanrıça Juno'ya (Hera) adaklar sunduktan sonra bu toprakları güvenilir bulmayarak Castro'dan ayrılmış ve yolculuklarına devam etmişlerdir (Vergilius, 2022, s.113-117).

Castro İtalya'nın Lazio bölgesinde bulunan bir kasabadır. Castro ismini Sallentini'nin eski bir kasabası olan "Castrum Minervae" den almaktadır ve anlamı "Athena'nın kalesi" anlamına gelmektedir. Adriyatik Denizi'ne bakan bir uçurumun üzerine kurulmuş olan şehir, bu güçlü ve manyetik unsurla çok güçlü bir bağa sahiptir. Kasabanın ismi pek çok mit ve efsanede geçmektedir. Kasabada bulunan Minervae (Athena) tapınağını Giritliler, İtalyan Lokrililerden oluşan Sallentini yerlisi halkın

kurduğu söylenmektedir. Ayrıca Aeneas'ın da İtalya'ya ilk ayak bastığı yer olduğu ve limanına “Portus Veneris” yani “Venüs Limanı” adını verdiği söylenmektedir ([http-85](#)).

Kasabada bulunan diğer bir yapı olan Aragon Kalesi (Castello Aragonese di Castro) adanın savunması için yapılmış bir kaledir. Temelleri Orta Çağa dayanır fakat bugünkü yapının büyük bir kısmı 15. Yüzyılda Aragon Hanedanı tarafından yeniden inşa edilmiştir (D'Andria, 2009, s.15) Kale özellikle Osmanlı akınlarına karşı koruma sağlamak amacıyla güçlendirilmiştir. Mimari açıdan ise kalenin kare planlı bir yapısı ve dört ana burcu (kule) bulunmaktadır. Günümüzde arkeolojik kazılar ve sergiler için kullanılmaktadır. Yakın zamanda kalenin bulunduğu alanda yapılan kazılarda antik bir Yunan tapınağı kalıntılarına rastlanmıştır; bu da Castro'nun çok daha eski uygarlıklara ev sahipliği yaptığını göstermektedir (Ottaviano, 2010, s. 112).

2.1.2.15. Cyclopum

Cyclopum veya Cyclopes bölgesi, günümüzde Sicilya adası ve Etna Yanardağ çevresi olarak kabul edilmektedir. Burası Homeros'un Odysseia destanında “Kiklopların (tepegözlülerin) yaşadığı yer” olarak bahsedilmektedir. Vergilius'un Aeneas efsanesinde ise Aeneas Troya Savaşı'ndan sonra kendine bir ana yurt ararken Sicilya kıyılarına ulaşmış ve burada kikloplarla karşılaşmıştır. Günümüzde Sicilya'nın kıyılarından olan “Aci Trezza, Aci Castello” sahilleri kikloplarla ilişkilendirilen kaya oluşumlarına sahiptir. Bu yüzden “Riviera dei Ciclopi” yani “Kikloplar kıyısı” olarak anılmaktadır ([http-86](#)).

2.1.2.16. Carthage

Carthage, Tyre'den gelen Fenikeliler tarafından M.Ö. yaklaşık 814'te kurulmuştur. M.Ö. 6. yüzyılda Tyre'nin Babil Kralı Nabukadnezar tarafından yıkılmasıyla kaçırılan mallar ve kurtulan insanlar Kartacaya gelmiştir. 5. ve 6. yüzyıllarda ticari gücü artan Kartaca, Batı Akdeniz'e hâkim duruma gelmiştir (Bilgi, 2006, s.15). Aeneas ve beraberindekiler, Afrika kıyılarındaki Kartaca yakınlarında çıkan bir fırtına sonucu gemilerinin enkaza dönüşmesiyle zor durumda kalmış; burada bölge halkı tarafından kurtarılmışlardır. Yerel halkın misafirperverliği sayesinde geçici konaklama ile bir süreliğine burada konaklamışlardır. Aeneas, burada tanrıların

rehberliğini izleyerek, gelecekte kuracağı yeni yurt için gerekli bilgileri edinmiş, yerel halkla ilişkilerini yönetmiş ve Troya'dan getirdiği toplulukla birlikte yaşamını sürdürmüştür. Aeneas Kartaca'da kraliçe Dido ile orada tanışmıştır. Kraliçe Dido Aeneas'a âşık olsa da Aeneas'ın yolculuğuna devam etmesi gerekmektedir (Vergilius, 2022, s. 115).

2.1.2.17. Drepanum (Trapani)

Kartaca'dan ayrıldıktan sonra Troyalılar, Sicilya kıyılarına ulaşarak Drepanum (günümüzde Trapani) bölgesinde geçici bir liman bulmuşlardır. Drepanum, Aeneas ve yoldaşlarının gemilerini onarmak, tanrılara adak sunmak ve kısa süreliğine barınmak için kullandıkları stratejik bir durak olarak öne çıkmaktadır. Bu konaklama, Troyalıların İtalya'ya olan yolculuğunda hem fiziksel hem de tanrısal sınavların bir parçasını oluşturmuş; Kartaca'da başlayan liderlik ve strateji deneyimi, Drepanum'da yapılan hazırlıklarla pekiştirilmiştir. Bu yönüyle Drepanum, Aeneas efsanesinde geçici ama kritik bir liman ve yolculuk açısından önemli bir durak haline gelmiştir (Vergilius, 2022, s. 117).

Drepana, Paleolitik döneme kadar uzanan çeşitli tarih öncesi yerleşim kalıntıları Trapani çevresinde bulunmuştur ancak şehir sikke basmadığı ve kamu yazıtı bulunmadığı için Klasik dönem için arkeolojik kanıt yoktur. Antik kaynaklar, Drepana'nın önce Erycinians'ın limanı, ardından ticaret merkezi olduğunu belirtir. M.Ö. 260'ta Hamilcar, Eryx halkını buraya taşıyarak burayı bir kale haline getirmiştir. M.Ö. 249'da Romalılar burada bir deniz savaşında yenilmiştir. Drepanum Roma kontrolüne geçse de arkeolojik verilerin kıtlığı ve güçlü Lilybaion'a bağımlılığı nedeniyle sınırlı gelişim göstermiştir. Bugün Trapani'deki Pepoli Ulusal Müzesi, çoğunluğu çevredeki antik kentlerden gelen Klasik dönem eserlerini barındırmaktadır (http-87).

2.1.2.18. Cumae

Aeneas ve halkı Drepanum'daki duraklardan sonra İtalya kıyılarına ulaşmış ve burada Cumae (günümüzde Campania bölgesi, Napoli yakınları) limanına varmışlardır. Cumae, Aeneas efsanesinde gelecekteki kaderi ve Roma'nın kuruluşunu öngören kehanetlerin alındığı kritik bir durak olarak öne çıkmaktadır. Burada Aeneas,

geleceği görme yetisine sahip kâhin Sibyl (Cumae'nin Kâhini) ile karşılaşmış ve ondan, İtalya'da kuracağı yeni yurt ve Roma'nın geleceği hakkında kehanetler almıştır. Kâhin, Aeneas'a yolculuğunun geri kalanında izlemesi gereken rota ve karşılaşacağı zorluklar konusunda rehberlik etmiş, Troyalılara hem stratejik hem de ahlaki bir yönlendirmede bulunmuştur (Vergilius,2022, s.185).

Cumae, Napoli'nin yaklaşık 19 km batısında yer alan antik bir yerleşim yeridir. Batı dünyasındaki en eski Yunan anakara kolonilerinden biri olarak kabul edilen şehir, aynı zamanda varlığını sürdüren bir mağarayla ilişkilendirilen bir Sibylla'nın (Apollon kâhini) yaşadığı mekân olarak da bilinmektedir. M.Ö. 750 yılında Khalkisli Yunanlılar tarafından kurulan Cumae, Campanian Ovası'nın en verimli bölgeleri üzerinde egemenlik sağlamıştır. Her ne kadar M.Ö. 6. yüzyılın ikinci yarısı ile 5. yüzyılın ilk yarısında Etrüskler kentin başlıca düşmanı olmuş olsa da M.Ö. 440 dolaylarında Etrüsk hâkimiyetinin sona ermesinin ardından, Cumae'yi M.Ö. 428 ya da 421 yıllarında bozguna uğratan güç Samnitler olmuştur. Bu dönemde Yunan kültürüne ait bazı temel unsurlar ortadan kaldırılmış olmakla birlikte, kentin Yunan karakteri birçok bakımdan varlığını sürdürmüştür. Cumae'ye özgü sikkelerin basımına son verilmiş ve Yunan dilinin yerini önce bir italik lehçe olan Osca, ardından Latince almıştır. Roma, M.Ö. 338 yılında Cumae'yi hâkimiyet altına almış; kent İmparatorluk Dönemi'nde sakin bir taşra yerleşimine dönüşmüştür. Son olarak 1205 yılında tamamen yıkılan şehirden günümüze ulaşan sur kalıntıları ve mezarlar, kentin akropol tepesinde ve çevresinde çeşitli alanlarda ortaya çıkmıştır (http-88).

2.1.2.19. Gaeta (Caiete)

Aeneas ve halkı Cumae'de kâhin Sibyl'den aldıkları kehanetlerin ardından yolculuklarına devam etmiş ve Campania kıyıları boyunca ilerleyerek Gaeta (Caiete) limanına ulaşmışlardır. Gaeta, Aeneas efsanesinde İtalya anakarasına giriş yapan Troyalıların güvenli bir geçici liman bulduğu ve kısa süreliğine dinlendiği yer olarak betimlenmiştir. Efsaneye göre Aeneas ve beraberindekiler, burada tanrılara adaklar sunmuş ve yolculuk sırasında karşılaşacakları zorluklara hazırlık yapmışlardır (Vergilius, 2022, s. 223-230).

Günümüzde Gaeta, İtalya'nın Lazio bölgesinde, Latina ilinde bulunan bir liman kentidir. Roma döneminde ise Formiae toprak toprakları içerisinde yer

almaktadır. Kentin ismi, Aeneas'ın burada ölen süt annesinin isminden geldiği Vergilius'un Aeneas adlı eserinde bahsedilmektedir. Romalı tarihçi Titus Livius burada bir Apollon tapınağından bahsetmektedir. Ayrıca Roma İmparatorluğu dönemine ait villaların bulunduğundan söz etmektedir. Günümüze ulaşan yapılar ise Augustus mozolesi tipinde inşa edilmiş olan L. Munatius Plancus ile L. Sempronius Atratinus'a ait anıtsal mezarlardır (http-89).

2.1.2.20. Lavinium

Gaeta'dan sonra Lavinium'a ulaşan Aeneas ve halkı için Lavinium sadece bir yerleşim yeri değil, aynı zamanda Roma'nın kuruluş mitinde kritik bir sembolik merkez olarak öne çıkmaktadır. Efsaneye göre, Aeneas, buraya ulaştığında Latium Kralı Latinus tarafından karşılanmış, tanrısal bir işaret olarak gösterilen buradaki topraklarda kalıcı bir yerleşim kurma hakkını kazanmıştır. Burada Aeneas, kendi soyunu ve Troyalı topluluğunu yerleştirerek yeni bir kültürel ve siyasi merkez inşa etmiş, tanrılara adaklar sunmuş ve Roma'nın kuruluşuna giden sürecin ilk somut adımlarını atmıştır. Lavinium'un adı, Aeneas'ın karısı Lavinia'dan gelmekte olup, bu bağlantı mitolojik anlatıyı toplumsal ve ailevi bağlarla güçlendirmektedir. Şehir, ritüel alanlar, sunaklar ve törenlerle kutsal bir merkez hâline getirilmiş; Aeneas'ın liderliği altında hem fiziksel hem de sembolik olarak Troyalıların geleceği güvence altına alınmıştır. Lavinium, Aeneas efsanesinde yolculuğun son aşamalarını temsil eden, Roma'nın kaderi ve Troya mirasının İtalya'da somutlaştığı önemli bir durak olarak kabul edilmektedir (Vergilius,2022, s. 225-286).

Lavinium, Roma'nın yaklaşık 20 km güneydoğusunda, günümüzde Lazio olarak geçen Latium bölgesinde bulunan antik bir kenttir. Tarihsel olarak önemli olan şehir, Latin Birliği'nin bir üyesi ve M.Ö. 6. yüzyılından bu birliğin federal kutsal alanı olarak işlev görmüştür. Lavinium'u erken dönemlerde Yunan dünyasıyla deniz yoluyla kurduğu bağlantılar, şehrin dini ve kültürel özellikleri üzerinde belirgin etkiler bırakmıştır. Roma mitolojisine göre Lavinium, Troyalı kahraman Aeneas tarafından, eşi Lavinia'nın onuruna kurulmuştur. Bu mitolojik anlatı, Lavinium'u Roma'nın efsanevi kökenlerine bağlar; Aeneas'ın oğlu Ascanius'un, Roma'nın kurucusuları Romulus ve Remus'un atası olduğu düşünülen Alba Longa'yı kurduğu rivayet edilir (http-88).

Lavinium, zamanla Penates ve Vesta gibi tanrılara adanmış kùltlerin merkezi haline gelmiş ve antik Latium'da önemli bir din merkezi olmuştur. Bölgede gerçekleştirilen arkeolojik kazılar, çok sayıda sunak ve adak alanı gün yüzüne çıkarmış; bu da kentin dinsel önemini somut biçimde ortaya koymuştur. M.S. 1. yüzyıl başlarında yaşanan iç savaşlar sırasında çeşitli zorluklar geçirmiş olmasına rağmen, Lavinium'un kutsal bir merkez olarak taşıdığı önem, günümüze ulaşan arkeolojik kalıntılar ve elde edilen buluntular aracılığıyla açıkça gözlemlenebilmektedir ([http-88](http://88)).

2.1.2.21. Roma

Vergilius'un *Aeneas* adlı eserinde kurguladığı anlatıya göre, Yunanlılar tarafından yerle bir edilen Troya'dan Aeneas'ın ayrılışı yalnızca hayatta kalma isteğinden değil, aynı zamanda ilahi bir buyruğa bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu buyruk, Aeneas'ın kaderinde yer alan ve Troya'nın görkemini doğrudan mirasçısı olacak olağanüstü bir kentin kuruluşunu tamamlamasını hedeflemektedir. Destanda tanrılar, Aeneas'a annesi Venüs (Yunan mitolojisinde Aphrodite) aracılığıyla uzun ve zorlu bir yolculuğa çıkma görevi yüklemektedir. *Pius* (tanrılara derinden bağlı ve ailesine saygılı) bir kişi olarak Aeneas'ın kaderin iradesine boyun eğmek uğruna her türlü zorluğa göğüs gerebileceği bilinciyle bu yolculuk başlar. Aeneas, yaşlı babası Anchises'i, oğlu Ascanius'u, Troya'nın simgesi niteliğindeki Palladion'u ve aile tanrılarını (Penates) yanına alarak uzun ve zorlu yolculuğunu sürdürür ve sonunda Tiber Nehri'nin ağzına ulaşır. Burada, bölgenin yerli halkı olan Aborjinlerin kralı Latinus ile karşılaşır. Bir kehanetin yönlendirmesiyle Latinus, kızı Lavinia'yı Aeneas'a eş olarak verir. Ancak Lavinia, komşu Ardea kentinin Rutlulu kralı Turnus'la önceden nişanlanmıştır. Bu durum karşısında öfkeye kapılan Turnus, Troya kökenlilere savaş açar. Aeneas ise, Tiber tanrısının ilhamıyla Pallanteus köyünün (bugünkü Palantinus Tepesi) kralı Evandros ile zaferle sonuçlanan bir ittifak yapar. Rutuliler üzerindeki kesin zafer ve Lavinia ile evlilik, böylece Troya kökenli yeni bir soyun başlangıcını simgeler. Aeneas'ın oğlu Ascanius'un kurduğu Alba Longa kenti, Romulus ve Remus'un doğumuna, dolayısıyla Roma'nın kuruluşuna uzanan soyu başlatır. Romalıların Aeneas, Evandros ve ikizler Romulos ve Remus gibi efsanevi atalarıyla kurduğu bağ, kentin topografyasını da etkilemiştir; bu olayları anımsatan birçok yapı inşa edilmiştir. Bu mitolojik hikayeye en yakından ilişkili yerlerden biri şüphesiz

Palatinus Tepesi'dir. Burası hem Evandros'un yerleşim yeri hem de Romulus'un kentin ilk çekirdeğini kurduğu nokta olarak Roma halkının hayal dünyasında merkezi bir konuma sahiptir. Arkeoloji kazıları, M.Ö. 8. yüzyıla tarihlenen bir kulübe köyünün izlerini ve geleneğe göre Romulus'un evini ortaya çıkarmıştır. Efsaneye göre burada Aeneas, Yunan kökenli Arkad Kralı Evandros ile karşılaşır. Bu buluşma, başlangıçta düşman olan farklı toplulukların ittifakıyla Roma halkının erdem ve değerlerini şekillendiren sürecin başlangıcını oluşturur. Evandros, Aeneas'a Roma'nın kurulacağı bölgeleri gösterir; Aeneas böylece, antik Troya'nın yerini alacak, kendisinin ve soyunun atası olacağı büyük Roma'nın topraklarında dolaşır. Palatinus Tepesi'nden Forum Boarium'a inen "Scalae Caci" merdivenlerini geçen kral, Aeneas'a Herkülün sığırlarını çalan canavar Cacus'u öldürerek bölgeyi bu beladan kurtardığını anlatır. Herkül'e şükran ritüelleri, Forum Boarium'daki *Ara Maxima* (Büyük Sunak) olarak bilinen sunakta gerçekleştirilir. Ayrıca Palatinus'un eteğinde, Romulus ve Remus efsanesinin en önemli noktalarından biri olan Lupercal mağarası bulunur. Geleneksel anlatıya göre, Aeneas'ın soyundan gelen Rea Silvia ile savaş tanrısı Mars'ın birlikteliğinden doğan ikiz çocuklar, Alba Longa Kralı Amulius'un emri üzerine Tiber Nehri'ne bırakılır. Bir kurt tarafından emzirilen ve çoban Faustulus tarafından büyütülen ikizlerden Romulus, kardeşini öldürdükten sonra Roma'yı kurar. Palatinus'un Roma'nın doğuşundaki bu merkezi rolü, tepenin ve çevresinin Troya kökenli anılarla zenginleştirilmesine yol açmıştır. "Capanne del Palatino" yakınında, kökenleri Troas bölgesine dayanan Magna Mater Tapınağı bulunmaktadır. M.Ö. 3. yüzyılda, İkinci Pön Savaşı sırasında tanrıça Kybele'den yardım dilemek amacıyla inşa edilen bu tapınak, Roma ile Troya arasındaki bağı simgesel olarak temsil etmektedir. Roma Formu'ndaki Vesta Tapınağı'nda ise Troya başlıca koruyucu sembolü olan Palladion- Zeus'un Dardanos'a armağan ettiği ve Athena Pallas'ı betimleyen heykel korunmaktaydı. Rivayete göre, Tiber kıyılarında Aeneas'ın Lazio'ya geldiği geminin sakladığı yer olduğu düşünülen bir yapı da bulunmaktadır. Roma'nın kökenlerini anımsatan bu anıların yaşatılması yalnızca geçmişle gurur bağına koruma amacı taşımamış, aynı zamanda güçlü bir propaganda aracı olmuştur. Aeneas'ın doğrudan torunu olduğunu idda eden Juşius Caesar, soyunun Troya ve tanrısal kökenlerini politik çıkarları için kullanmış; inşa ettirdiği Forum Lulium'daki Venüs Gentry Tapınağı bunun açık bir göstergesi olmuştur. Bu politikayı daha da güçlendiren Augustus, Julius- Claudian hanedanının Troya ve tanrısal kökenlerini kendi Formu'nda ve Ara Pacis Augustae'de vurgulamış, dekorasyonlar aracılığıyla Roma'nın "Altın Çağ"ın

ve evrensel barışın başlığını ilan etmiştir. Augustus döneminde Roma, tanrıların önceden bildirdiği görkeme ulaşmış ve böylece kader tamamlanmıştır. Sonraki dönemlerde, Hadrianus tarafından inşa ettirilen Venüs ve Roma Tapınağı da Aeneas'ın annesi olan Venüs'e, dolayısıyla Roma'nın koruyucu kimliğine yapılan sembolik bir gönderme niteliği taşımaktadır. Kentte inşa edilen en büyük tapınaklardan biri olarak öne çıkan bu yapı, Roma'nın ilahi köken anlatısını mimari düzlemde görünür kılmaktadır (http-38).

2.1.3. Kültür Rotalarının Tanıtımında Turist Rehberlerinin Rolü ve Önemi

Turizm sektörü, insanların yaşadıkları şehirlerin veya ülkelerin dışında farklı yerleri görmek ve tanımak istemeleri sonucu ortaya çıkan uluslararası bir alandır. Bu sektörde emek yoğunluğu yüksek olup, insan ilişkilerinin ön planda olduğu bir yapı vardır. Bu ilişkilerin doğrudan temsilcisi olarak turist rehberleri önemli bir konuma sahiptir. Mesleklerini icra eden rehberler, görevlerini başarıyla yerine getirerek turistlerin tatil deneyimlerinde etkili bir rol üstlenirler. Ayrıca, turistlerin programları doğrultusunda destinasyon seçiminde ve yerel kültürün tanıtımında da önemli sorumluluklar taşımaktadırlar (Avcıkurt, 2017, s. 100-101; Arıcan, 2022, s.45).

Turist rehberleri, kültürel mirasın taşıdığı sembolleri yorumlayarak ziyaretçilere aktaran ve onlara anlamlı deneyimler sunan kültür elçileri olarak önemli bir rol oynamaktadırlar (Cohen, 1985; Weiler ve Black, 2015; Yetgin Akgün vd., 2025, s.611). Ayrıca turist rehberleri, temsil ettikleri ülkeye, hizmet sundukları tur operatörü ya da seyahat acentasına ve içinde yaşadıkları toplumun kültürü ile örf ve adetlerine karşı çeşitli sorumluluklar taşımaktadırlar. Bu sorumlulukların yerine getirilebilmesi için turist rehberlerinin sahip olmaları gereken belirli nitelikler bulunmakta ve meslekleri kapsamında çok sayıda rol üstlenmeleri gerekmektedir (Tetik Dinç, 2019, s. 184).

Bir başka tanıma göre turist rehberleri; müze ve ören yerlerini yerli ve yabancı ziyaretçilere tercih ettikleri dilde aktaran, bireysel ya da grup hâlinde gerçekleştirilen gezilerde gidilen mekân ve anıtları yorumlayan, doğal ve kültürel çevreyi estetik ve ilgi çekici bir biçimde tanıtan ve gezi süresince ziyaretçilere eşlik eden profesyonel turizm uzmanlarıdır (Yarcan, 2007, 35; Toker, 2011, s.36).

Bununla birlikte rehberler, Pearce'ın (1984) ifade ettiği “dramaturjik gösteri” kapsamında turistlerin seyahat deneyimini olumlu yönde etkileyen, onları eğlendiren ve gezi sırasında ortaya çıkabilecek sorunları seyahat işletmesi adına çözüme kavuşturan kişiler olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda turist rehberi; konuksever bir elçi, ziyaretçilere rahat bir ortam sunan, gezilen yerlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayan ve üstlendiği farklı görevleri bütüncül bir biçimde yerine getirebilen bir çalışan olarak tanımlanmaktadır (Toker, 2011, s.36).

Sonuç olarak, yukarıda yer verilen tanımlar çerçevesinde turist rehberi; turistlerin seyahatleri boyunca onlarla etkili iletişim kuran, seyahat sürecinin keyifli ve verimli geçmesini sağlayan, tur esnasında öne çıkan unsurları özetleyerek turistlerin bakış açılarına estetik ve kültürel bir derinlik kazandıran ve beklenmedik durumlarda inisiyatif alarak seyahatin sorunsuz ilerlemesine katkıda bulunan kişi olarak tanımlanabilmektedir (Tangüler, 2002; Özdemir, 2016, s. 40).

Bu bağlamda turist rehberlerine ilişkin yapılan tanımlar, rehberliğin yalnızca bilgi aktaran bir meslek olmadığını ortaya koymaktadır. Turist rehberleri, sahip oldukları bilgi birikimi ve iletişim becerileriyle turist deneyimini şekillendiren, destinasyon algısının oluşmasında etkili olan ve ziyaret edilen yerlerin anlamlandırılmasında aktif rol üstlenen önemli turizm paydaşlarıdır. Özellikle kültür rotalarının tanıtımında, bu çok yönlü roller daha da belirgin hâle gelmektedir. Bu nedenle, kültür rotalarının etkili biçimde tanıtılmasında turist rehberlerinin üstlendikleri rollerin ayrıntılı olarak ele alınması gerekmektedir (Toker, 2011, s.37).

Turizm, dünyanın en dinamik sektörlerinden biri olup zaman içerisinde diğer sektörlerle kıyasla daha da dinamikleşmekte ve gelişmektedir. Turizm sektöründe yaşanan bu değişim ve dönüşüm süreci, turist rehberlerinin üstlendikleri rollerin de sürekli olarak yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Rehberlerin, sektörün değişen ihtiyaçlarına etkili biçimde cevap verebilmeleri; yeni yaklaşımlar geliştirmelerini, güçlü iletişim ve iş birliği becerilerine sahip olmalarını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda turist rehberlerinin, özellikle kültür rotalarının tanıtımında üstlendikleri rollerin ele alınması önem kazanmaktadır (Aslantürk, 2003, 34; Toker, 2011, s. 38).

- Yorumlayıcı Rolü: Turist rehberinin tur süresince ziyaret edilen mekânlara ilişkin bilgi sunarken bu bilgileri yorumlayarak aktarması, mesleğin temel

bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Rehberler, yorumlayıcı rollerini yerine getirirken gruptaki her bir turistin ilgi ve merak alanlarını dikkate alarak, beklentilerini karşılamaya yönelik bir anlatım geliştirmeye çalışmaktadır (Kuo vd., 2015, s.109; Arıcan, 2022, s. 54). Bu bağlamda turist rehberlerinin ayırt edici iletişimsel işlevi, yalnızca bilgiyi aktarmakla sınırlı olmayıp, bilginin anlamlandırılarak sunulmasını da kapsamaktadır. Rehberin sahip olduğu bilgileri kendi anlatım önceliklerine göre yapılandırması, grubun bilgi birikimi ve algılama düzeyine uygun biçimde düzenlemesi ve bilgiyi daha anlaşılır hâle getirmek amacıyla yorum katması, yorumlayıcı rolün temel gereklilikleri arasında yer almaktadır (Köroğlu, 2019, s. 84–85; Arıcan, 2022, s.54).

- **Temsil Rolü:** Turist rehberlerinin üstlendikleri roller arasında temsil etme rolü önemli bir yere sahiptir. Ülkeler, destinasyonlar ve turizm işletmeleri, belirli bir mesajın ya da imajın ziyaretçilere aktarılması amacıyla turist rehberlerinden yararlanmaktadır. Bu durum, rehberlerin temsil rollerinin yanı sıra pazarlama işlevini de beraberinde getirmektedir. Rehberler, tur sürecinin başlangıcında ziyaretçilerle kurdukları iletişim aracılığıyla kendilerini tanıtmakta ve güven oluşturarak olumlu bir izlenim bırakmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda turist rehberleri, öncelikle ülkelerini ve hizmet verdikleri işletmeleri temsil eden aktörler olarak turizm faaliyetlerinde etkin bir rol üstlenmektedirler (Avcıkurt, 2017, s. 108).
- **Kültür Elçisi Rolü:** Kültür elçisi rolü, turist rehberinin sahip olduğu yabancı dil bilgisi aracılığıyla ziyaret edilen destinasyonun kültürel unsurlarını tanıtabilme, açıklayabilme ve bu kültürü ziyaretçilere aktarabilme yeteneğini ifade etmektedir. Turist rehberleri, sahip oldukları sosyal ve kültürel birikim sayesinde turistler ile ev sahibi toplum arasında bir köprü işlevi üstlenmektedir (Weiler ve Black, 2015; Yetgin, 2017; Aşçı, 2024, s.12). Rehberlerin, turistler ile kültürel değerler arasında bağ kurma görevleri; ziyaretçilerin, buldukları toplumun değerlerini, tarihsel geçmişini ve güncel yaşam pratiklerini daha iyi anlamalarına katkı sağlamaktadır. Ayrıca turist rehberleri, turlar süresince sahip oldukları konum nedeniyle, turun başlangıcından bitimine kadar ziyaretçilerin davranışlarını yönlendirme ve deneyimi şekillendirme imkânına sahiptir. Bu bağlamda rehberlerin, farklı kültürler arasındaki dengeyi gözeterek

ev sahibi toplumun sosyal yapısı ile turist grubu arasındaki etkileşimde aracı bir rol üstlenmeleri önem taşımaktadır. Bu nedenle, farklı destinasyonlara seyahat eden tur grupları, ziyaret ettikleri bölgeleri rehberlerin yapılandığı ve yorumladığı bir çerçeve içinde deneyimlemekte; böylece bu ziyaretler daha kapsamlı ve anlamlı bir niteliğe kavuşmaktadır (Yu vd., 2001, s. 76–77; Toker, 2011, s.46).

- **Yol Gösterici Rolü:** Turist rehberlerinin temel rollerinden biri, yol gösterici roldür. Bu rol kapsamında rehberler, turistlerin daha önce deneyimlemedikleri destinasyonlarda yönlendirme yapan, güzergâhları tanımlayan ve çekim merkezlerini belirleyerek ziyaretçilere coğrafya temelli bir rehberlik sunan aktörler olarak öne çıkmaktadır. Rehberlerin yol gösterici rolleri, özellikle yürüyüş ve macera turizmi gibi fiziki koşulların ve rota bilgisinin önem kazandığı tur türlerinde daha belirgin hâle gelmektedir. Zorlu güzergâhlarda doğru yolu bulabilme, yönlendirme yapabilme ve güncel yol koşullarına hâkim olarak tur süresinin etkin biçimde kullanılmasını sağlayabilme, rehberlerin yol gösterici rolünün önemini ortaya koymaktadır (Köroğlu, 2013, s. 98; Arıcan, 2022, s. 58). Aksi durumda, tur için ayrılan sürenin verimli kullanılamaması programın aksamasına neden olmakta; planlanan ziyaret noktalarının tamamının gezilememesi ise turistler açısından olumsuz bir deneyim yaşanmasına yol açabilmektedir (Arıcan, 2022, s.58).
- **Öğretici Rolü:** İnsanlar seyahat deneyimleri sırasında yalnızca mekânsal bir hareketlilik yaşamamakta, aynı zamanda buldukları destinasyonlara ilişkin çok yönlü bir öğrenme sürecine dâhil olmaktadır. Ziyaret edilen yörenin mutfağının deneyimlenmesi, yerel halkın gözlemlenmesi ve rehberin yönlendirmesiyle bireylerin kendilerini o kültürel ortamın bir parçası olarak hissetmeleri, öğrenmenin deneyimsel bir boyut kazanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda seyahat sürecinde gerçekleşen öğrenme, eğlenceli olduğu kadar kalıcı bir nitelik de taşımaktadır (Tangüler, 2002; Özdemir, 2016, s.54). Bir destinasyonun kültürel özelliklerine ilişkin bilgilerin turistlere aktarılmasında turist rehberleri temel bir aracı konumundadır. Rehberler, anlatımları ve yönlendirmeleri sayesinde kültürel bilgilerin turistler tarafından daha anlaşılır ve akılda kalıcı biçimde öğrenilmesine katkı sağlamaktadır. Bu süreçte, tur

programına pasif katılım gösteren bireyler dahi öğrenme sürecinin bir parçası hâline gelebilmektedir. Bu nedenle tur sürecinde turistler öğrenci, gerçekleştirilen tur bir öğrenme ortamı (sınıf), turu yöneten turist rehberi ise öğretici konumunda değerlendirilebilmektedir (Pond, 1993; Özdemir, 2016, s.54).

Turist rehberlerinin üstlendikleri roller birlikte ele alındığında, bu rollerin kültür rotalarının tanıtımı ve ziyaretçi deneyiminin yapılandırılmasında birbirini tamamlayan bir bütün oluşturduğu görülmektedir. Yorumlayıcı rol kapsamında rehberlerin, ziyaret edilen mekânlara ilişkin bilgileri yalnızca aktarmakla kalmayıp, bu bilgileri ziyaretçilerin ilgi, bilgi düzeyi ve beklentilerine uygun biçimde anlamlandırarak sunmaları, kültür rotalarının anlatı derinliğini güçlendirmektedir (Kuo vd., 2015, s.109; Köroğlu, 2019, s.84–85; Arıcan, 2022, s.54). Bu durum, kültür rotalarının yalnızca fiziksel güzergâhlardan ibaret olmayıp, kültürel ve tarihsel bir hikâye çerçevesinde algılanmasına katkı sağlamaktadır.

Temsil rolü ise kültür rotalarının destinasyon imajı üzerindeki etkisini görünür kılmaktadır. Turist rehberleri, ülkeleri, destinasyonları ve hizmet verdikleri turizm işletmelerini ziyaretçilere temsil eden aktörler olarak, kültür rotalarının dış tanıtımında önemli bir işlev üstlenmektedir. Rehberlerin ziyaretçilerle kurdukları ilk iletişimden itibaren güven oluşturması ve olumlu bir izlenim yaratması, kültür rotalarının algılanan değerini doğrudan etkilemektedir (Avcıkurt, 2017, s. 108). Bu bağlamda temsil rolü, kültür rotalarının pazarlanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini destekleyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Kültür elçisi rolü, kültür rotalarının yerel kültürle kurduğu bağı güçlendiren temel rollerden biridir. Turist rehberlerinin yabancı dil bilgileri ve kültürel donanımları sayesinde, ziyaret edilen destinasyonun tarihsel geçmişi, toplumsal değerleri ve güncel yaşam pratikleri ziyaretçilere aktarılabilmektedir. Rehberlerin turistler ile ev sahibi toplum arasında aracı konumda bulunmaları, kültür rotalarının yalnızca gözlemlenen alanlar değil, deneyimlenen kültürel mekânlar hâline gelmesini sağlamaktadır (Weiler ve Black, 2015; Yetgin, 2017; Yu vd., 2001, s.76–77; Toker, 2011, s.46).

Yol gösterici rol, kültür rotalarının mekânsal sürekliliği ve tur deneyiminin sorunsuz bir biçimde gerçekleştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Rehberlerin güzergâh bilgisi, yönlendirme becerisi ve zaman yönetimi, kültür rotası üzerindeki

ziyaret noktalarının planlandığı şekilde deneyimlenmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle yürüyüş ve rota temelli kültür turlarında bu rol, ziyaretçi memnuniyeti üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Koroğlu, 2013, s.98; Arıcan, 2022, s.58).

Öğretici rol ise kültür rotalarının öğrenme boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Turist rehberleri, anlatımları ve yönlendirmeleri aracılığıyla ziyaretçilerin kültürel bilgileri eğlenceli, anlamlı ve kalıcı bir şekilde öğrenmelerine katkı sağlamaktadır. Bu süreçte turistler öğrenci, tur süreci bir öğrenme ortamı ve rehber öğretici konumunda değerlendirilebilmekte; böylece kültür rotaları deneyimsel öğrenmenin gerçekleştiği alanlara dönüşmektedir (Pond, 1993; Tangüler, 2002; Özdemir, 2016, s.54).

Bu çerçevede turist rehberlerinin üstlendikleri roller, kültür rotalarının yalnızca tanıtımını değil; aynı zamanda kültürel mirasın doğru, etkili ve sürdürülebilir biçimde aktarılmasını da mümkün kılmaktadır. Rehberler, sahip oldukları çok yönlü roller aracılığıyla kültür rotalarının ziyaretçiler tarafından daha bütüncül, anlamlı ve kalıcı bir deneyim olarak algılanmasında kilit bir konuma sahiptir.

2.2. İlgili Çalışmalar

Saka (2017), çalışmasında Türkiye, Arnavutluk, Yunanistan, Libya ve İtalya'yı kapsayan uluslararası bir kültür rotası projesi olan Aeneas Rotası'nın ortaya çıkış sürecini ve gelişim aşamalarını incelemiştir. Araştırmada öncelikle "kültür rotası" ve "Aeneas Rotası" kavramları tanımlanmış, ardından 3-7 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen Aeneas Rotası Çalıştayı ele alınmıştır. Çalıştay kapsamında rotanın gelişimine nasıl katkı sağlanabileceği, tanıtım sürecinin önünde yer alan engeller ve bu engellere yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır. Ayrıca, yurtiçi ve yurtdışından birçok akademisyen, ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile yerel ve ulusal basın mensuplarının katılımıyla kültürlerarası iş birliğinin geliştirilmesine yönelik fikir alışverişinde bulunulduğu ifade edilmiştir.

Ulusoy Yıldırım, Kılıç ve Avcıkurt (2020), "Antandros Antik Kenti'nin Kültür Turizmine Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma" başlıklı çalışmalarında, Antandros Antik Kenti'nin kültür turizmine kazandırılmasına yönelik paydaş görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada kentin stratejik konumu, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının desteği, alanın henüz ören yeri ilan

edilmemiş olması, arazi kamulaştırma süreçlerinin devam etmesi, kazı çalışmalarının mevcut durumu ve tanıtım eksikliği gibi temel konular ele alınmıştır.

Akdeniz (2020) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde, "Akdeniz'in Mitolojik Rotaları" başlığı altında birçok antik güzergâh incelenmiş, bu güzergâhlar arasında Aeneas Rotası da yer almıştır. Çalışmanın amacı, mitolojik Akdeniz yolculuklarının sebepleri ve sonuçları ile bu rotaların Akdeniz coğrafyasıyla olan bağlantılarını ortaya koymaktır.

Akdeniz ve Şengül (2023) tarafından kaleme alınan "Mitoloji ve Ortak Bilinç: Homeros ve Vergilius'un Aeneas'ı" başlıklı makalede, Homeros'un eserlerinde, Roma kültüründe ve Vergilius'un yapıtlarında yer alan Aeneas figürü karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, Aeneas'ın toplumların kolektif bilinç yapısının oluşmasında önemli bir figür olduğu ve özellikle Romalılar için ortak tarih ve kültürel kimliğin sembollerinden biri olarak değerlendirildiği belirtilmiştir.

Yıldız (2022), "Üniversite Öğrencilerinin Balıkesir'in Turizm Potansiyeli Hakkındaki Algıları ve Turizm Deneyimleri" başlıklı çalışmada, Balıkesir Üniversitesi'nde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinden elde edilen 401 geçerli anketi analiz etmiştir. Çalışmada, Balıkesir'in turizm potansiyeli incelenmiş ve bu çerçevede, Edremit Belediyesi tarafından hazırlanarak Türkiye'den başlayıp Avrupa'daki beş ülkeye yayılan Aeneas Kültür Rotası projesine değinilmiştir. Yazar, söz konusu rotanın Avrupa Konseyi Genel Kurulu tarafından oy birliğiyle, 35 ülkenin onayı ile tescillenerek Avrupa Kültür Rotası olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Araştırma sonucunda ise öğrencilerin turistik yerleri zaman zaman ziyaret etme imkânı buldukları, Balıkesir ve çevresindeki destinasyonlara ilişkin bilgileri daha çok arkadaş çevresinden edindikleri ve turistik aktivitelere genellikle arkadaş gruplarıyla katıldıkları tespit edilmiştir.

Özdemir (2023) "Aeneas Avrupa Kültür Rotası'nın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Paydaş Görüşleri" adlı yüksek lisans tezinde, Aeneas Kültür Rotası'nın tanıtımı ve turizm açısından değerlendirilmesi amacıyla çeşitli turizm paydaşlarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda, paydaşların rotaya dair bilgi sahibi oldukları, tanıtım faaliyetlerine katkı sundukları ve kurumlar arası iş birliğinin önemine vurgu yaptıkları belirlenmiştir.

Turist rehberleri de Aeneas'ı turlarında anlatmaya çalıştıklarını ve tanıtıma destek verdiklerini ifade etmişlerdir. Rotanın sürdürülebilirliği için daha fazla faaliyete ihtiyaç duyulduğu ortak görüş olarak ortaya çıkmıştır.

Božić ve Tomić (2016) tarafından, kültürel rotaların sahip olduğu önemli değerler ve çekicilikler doğrultusunda kültürel mirasın değerlendirilmesine yönelik mevcut çalışmalar incelenmiş, bu çalışmalar uyarlanarak geliştirilmiş ve CREM (Cultural Route Evaluation Model) adı verilen yeni bir değerlendirme modeli oluşturulmuştur. CREM modeli, kültürel rotalarını karmaşık turizm ürünleri olarak ele alan kapsamlı bir değerlendirme aracı olup, rotaların turizm potansiyelinin ortaya konulmasında ve yönetim süreçlerinde destekleyici bir rol üstlenmektedir. Model, kültürel koridorları turizmin gelişimi ve kültürel mirasın korunması bağlamında çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirmekte; turizm pazarında yeterli ilgiyi göremeyen potansiyel rotaların karşılaştığı engelleri belirleyebilmektedir. Bunun yanı sıra, yeni oluşturulan rotaların avantaj ve dezavantajlarını belirlenen göstergeler doğrultusunda analiz etmekte ve güzergâhların gelecekte ulaşabileceği potansiyel konumu görsel olarak ortaya koymaktadır. CREM modeli, gelişme, yatırım ve iyileştirme kararlarının yönlendirilmesinde etkili bir planlama aracı olarak değerlendirilmektedir. 2016 yılında yaptıkları “Kültürel Güzergâh Değerlendirme Modeli’(CREM) Geliştirilmesi ve Roma İmparatorları Rotası, Sırbistan Uygulaması” adlı çalışmada çalışmanın sonuçlarına göre, tüm değerlendirme ölçütleri birlikte ele alındığında, rotanın temel (ana) değerlerinin turizme özgü değerlere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda, söz konusu rotanın uluslararası bir miras rotası olma yolunda önemli bir potansiyele sahip olduğu ifade edilmiştir. Rota kapsamında yapılan analizlerde, mevcut potansiyelin önündeki temel eksiklikler ortaya konulmuş ve yatırımların hangi alanlara yönlendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Özellikle ekonomik değerlerin en üst düzeye çıkarılmasına yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi durumunda, rotanın potansiyel konumunun çok daha üst bir seviyeye ulaşabileceği belirtilmiştir. Elde edilen sonuçların, rotanın belirlenen amaçlara hizmet edecek şekilde geliştirilmesine yönelik planlama ve uygulama süreçlerine yön verici nitelikte olduğu vurgulanmıştır.

Topbaş Çelik (2023) “Miras ve Kültürel Turizm Bağlamında Kent: Karaman Üzerinden Bir Değerlendirme” adlı yüksek lisans tezinde Karaman’da CREM (Cultural Route Evaluation Model) kullanılarak gerçekleştirilen

çalışmada, kültürel miras alanlarının geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran ve tüm insanlığın ortak mirası niteliği taşıyan unsurlar olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada, kültürel mirasın korunmasına yönelik yaklaşımların, turizm ile miras alanları arasında denge kurulmasını esas alan yeni perspektifler doğrultusunda şekillendiği belirtilmiştir. Araştırma bulguları, kültür rotalarının yalnızca koruma işleviyle sınırlı kalmadığını; tanıtım, ekonomik katkı ve destinasyon imajının güçlendirilmesinde de önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Rotaların ağ kurma kapasitesinin, Karaman gibi kırsal ağırlıklı bölgelerde yerel kalkınma açısından önemli bir potansiyel sunduğu ifade edilmiştir. CREM modeli sonuçları, tanıtım eksikliği, yerel halkın kültürel değerleri yeterince benimsememesi ve kültürel varlıklara yönelik koruma ile kazı çalışmalarının yetersizliğinin, Karaman’da önerilen rota yapısının gelişimini sınırlandıran temel sorunlar olduğunu göstermektedir. Bu bulgular doğrultusunda, rota sisteminin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından paydaşlar arası iş birliğinin ve etkili tanıtım stratejilerinin önemine dikkat çekilmiştir.

Kavak (2019) tarafından hazırlanan “Frig Yolu’nun turizm ve kültür açısından değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, Frig Yolu’nun hem doğa hem de kültür turizmi odaklı bir kültür rotası olarak ele alındığı vurgulanmıştır. Çalışmada, rotayı kullanan turistlerin seyahat motivasyonlarının ağırlıklı olarak kültürel mirasla etkileşim, doğa deneyimi yaşama ve özel ilgi turizmi unsurları çerçevesinde şekillendiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, turistlerin genel memnuniyet düzeyleri ve davranışsal niyetleri ile seyahat motivasyonları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, Frig Yolu’nun kültür rotası kavramı çerçevesinde turizmdeki işlevini ve kullanıcı profiline ilişkin temel özelliklerini ortaya koymaktadır.

Alanyazın incelemeleri doğrultusunda, Aeneas Rotası’nın daha fazla öneme sahip olması gerektiği ve bu rotanın değerinin zamanla artacağı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar, Aeneas Rotası’nın kültürel ve turistik açıdan taşıdığı potansiyelin giderek daha fazla vurgulandığını göstermektedir. Bu süreçte, turist rehberlerinin rotanın tanıtımında önemli bir rol üstlendikleri görülmektedir. İncelenen çalışmaların büyük çoğunluğunda, Aeneas Rotası ve Antandros Antik Kenti’nin geliştirilmesi ve bilinirliğinin artırılmasına yönelik önerilere yer verildiği dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte kültür rotaları bağlamında gerçekleştirilen çalışmalarda, rotaların yalnızca sahip oldukları kültürel miras unsurlarıyla değil; yönetim, tanıtım, erişilebilirlik ve ekonomik değerler gibi çok boyutlu kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle CREM gibi bütüncül değerlendirme modellerinin uygulandığı araştırmalarda, kültürel rotaların mevcut durumlarının nesnel göstergeler aracılığıyla ortaya konulduğu ve gelecekte ulaşabilecekleri potansiyel konumların belirlenebildiği görülmektedir. Bu alışmalar, kültürel miras değerlerinin turizme özgü değerlerle dengeli biçimde ele alınmasının, rotaların ulusal ve uluslararası ölçekte daha görünür ve sürdürülebilir hâle gelmesinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Aeneas Kültür Rotası'nın Kültür Rotası Değerlendirme Modeli çerçevesinde turist rehberleri tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, turist rehberlerinin rota ile ilgili bilgi düzeyleri, deneyimleri ve profesyonel görüşleri analiz edilerek rotanın mevcut durumu, güçlü ve zayıf yönleri ile gelişim alanları belirlenmeye çalışılmıştır. Nihai hedef, Aeneas Kültür Rotası'nın bilinirliğinin artmasına ve sürdürülebilir bir kültür rotası olarak gelişimine katkı sağlamaktır.

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, araştırmanın soruları, evreni ve örneklemini ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Ayrıca, veri toplama araçları ve tekniklerine ilişkin bilgilere yer verilmiş; çalışmada kullanılan ölçeklerin özellikleri ve geçerlilik-güvenilirlik durumları hakkında bilgiler sunulmuştur. Devamında, veri toplama süreci ile elde edilen verilerin analizinde izlenen yöntem ve süreç ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı doğrultusunda, kültürel rotaların değerlendirilmesine yönelik olarak alanyazında yer alan modeller incelenmiş ve bu çalışmada Kültürel Rota Değerlendirme Modeli (Cultural Route Evaluation Model – CREM) esas alınmıştır. CREM modeli, kültürel rotaların bilimsel, kültürel, ekonomik ve turistik değerlerini bütüncül bir yaklaşımla ele alarak değerlendirmeye imkân tanımaktadır (Božić ve Tomić, 2016). Araştırmada, Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası (ÇARO) üyesi olan turist rehberlerinin Aeneas Kültür Rotası'na ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla, CREM modelinde yer alan ana değerler ve alt göstergeler temel alınmıştır. Bu kapsamda, modelde yer alan göstergelerin önem düzeyleri, turist rehberlerinin değerlendirmeleri doğrultusunda analiz edilmiştir.

Veriler konu ile ilgili alanyazın incelenerek araştırmacı tarafından uyarlanan bir anket formu ile toplanmıştır. Kültürel Rota Değerlendirme Modeli (CREM) iki grup göstergeden oluşmaktadır. Kültürel Rotanın Ana Değerleri ve Turizme zg Değerler, bunlar da alt gösterge gruplarına ayrılmaktadır. Rotanın Ana Değerleri dört grup alt göstergeden oluşmaktadır: Bilimsel Değerler, Rotaya zg Değerler, Ekonomik önem ve Koruma ve Muhafaza Değerleri. Turizme zg Değerleri/ Fonksiyonel Değeri, Turistik rn Ek Değerleri şeklindedir.

Alt göstergenin önemini derecelendirmek için beş puanlık Likert leği kullanılmıştır; 1 en az önemli, 5 ise en önemli alt gösterge anlamına gelmektedir. nem faktörü (*Im*), uzmanlara modeldeki her alt gösterge hakkında görüşlerini ve her birinin rotanın potansiyel başarısı için ne kadar önemli olduğunu ifade etme fırsatı vermektedir.

nem Faktörü (*Im*) şu şekilde tanımlanır;

$$Im = \frac{\sum_{k=1}^K Iv_k}{K}$$

Burada Iv_k , her alt gösterge için bir uzmanın değerlendirmesini/puanını temsil ederken, *K* toplam uzman sayısını ifade eder; yani *Im*, ankete dahil edilen tüm katılımcılar için ortalama önemi temsil etmektedir (Boži ve Tomi, 2016). nem faktörü (*Im*) hesaplanırken bir sonraki adım, CREM modelinde her bir alt gösterge için maksimum değerin veya maksimum puan sayısının belirlenmesidir. Bahsedilenler řu şekilde yapılır;

- *Im* değeri 1 ile 1,49 arasında olan alt göstergeler en fazla 1 puana sahiptir.
- *Im* değeri 1,5 ile 2,49 arasında olan alt göstergeler en fazla 2 puana sahiptir.
- *Im* değeri 2,5 ile 3,49 arasında olan alt göstergeler en fazla 3 puana sahiptir.
- *Im* değeri 3,5 ile 4,49 arasında olan alt göstergeler en fazla 4 puana sahiptir.
- *Im* değeri 4,5 ile 5 arasında olan alt göstergeler en fazla 5 puana sahiptir.

Bu şekilde daha önemli olan alt göstergeler daha fazla puan taşırken, daha az önemli olanlar daha az puan taşmakta ve genel değerlendirme puanına daha az etki etmektedir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

2024 yılı itibariyle, Turist Rehberleri Odaları Birliği'nin (TUREB) resmî internet sitesinde yer alan verilere göre Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası'na (ÇARO) kayıtlı olan eylemli 321 turist rehberi bulunmaktadır ([http-1](#)). Araştırmanın evreni, Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası'na (ÇARO) kayıtlı olan eylemli profesyonel turist rehberlerinden oluşmaktadır. Evren büyüklüğünün 321 kişi olduğu dikkate alındığında, farklı evrenler için kabul edilebilir asgari örneklem büyüklüklerini gösteren tablolar doğrultusunda %95 güven düzeyinde gerekli örneklem büyüklüğünün 176 olduğu görülmektedir (Gürbüz, Şahin, 2018, s.130). Araştırma kapsamında toplam 215 geçerli anket elde edilmiş olup, bu örneklem büyüklüğünün evreni temsil etmede yeterli olduğu düşünülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda, kültür rotaları, Aeneas Kültür Rotası, Antandros Antik Kenti ve CREM modeli ile ilgili alanyazın ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Daha sonra alanyazın incelemesinden elde edilen Božić ve Tomić (2016) tarafından geliştirilen Kültürel Rota Değerlendirme Modeli (CREM) kullanılmıştır. CREM modeli, kültürel rotaların değerlendirilmesine yönelik ana ve alt göstergelerden oluşan bir ölçme aracıdır. Bu modelde yer alan alt göstergeler, Aeneas Kültür Rotasının değerlendirilmesi amacıyla doğrudan kullanılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada herhangi bir yeni ölçek ya da anket geliştirilmemiş, mevcut modeldeki göstergelerden yararlanılmıştır. Kullanılan anket formu EK-1'de yer almaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan model için gerekli izin alınmış olup EK-2'de gösterilmiştir.

Modelin alt göstergeleri; bilimsel değerler, rotaya özgü değerler, ekonomik önemi, koruma ve muhafaza değerleri; Turizme özgü değerler iki alt grup alt göstergeden oluşmaktadır. Bunlar; Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerler/ Fonksiyonel Değerler, Turistik Ürün Ek Değerleri şeklindedir (Božić ve Tomić, 2016). CREM modelinde yer alan maddeler 3'lü, 4'lü ve 5'li Likert ölçekleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan model göstergelerinin tamamı EK-1'de sunulmuştur. Likert ölçeği, birden fazla Likert tipi maddeden oluşan bütünleşik ölçüm

araçlarını ifade etmektedir. Belirli bir araştırma sorusunu yanıtlamak amacıyla iki ya da daha fazla Likert tipi madde geliştirilmesi ve analiz sürecinde bu maddelerin ortalama (bileşik) puanlarının kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır (Clason ve Dormody, 1994; Turan vd., 2016).

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 2025 yılının Nisan ayında başlatılmış ve Eylül ayının sonunda tamamlanmıştır. Veri toplama aracı, Google Forms üzerinden çevrimiçi olarak hazırlanmış ve katılımcılara dijital ortamda iletilmiştir. Çevrimiçi ortam tercih edilmesinin nedeni, araştırmaya katılımın kolaylaştırılması, daha geniş bir turist rehberi kitlesine ulaşılması ve verilerin hızlı bir şekilde derlenmesidir.

Veriler, Google Forms platformu aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılara anket bağlantısı telefon, sosyal medya ve benzeri iletişim kanalları üzerinden iletilmiş, böylece farklı erişim yolları kullanılarak katılımın artırılması hedeflenmiştir. Bu yöntem hem katılımcılara doğrudan ulaşmayı hem de veri toplama sürecinde esneklik sağlamayı mümkün kılmıştır.

Katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır ve katılımcılara çalışmanın amacı, kapsamı ve gizlilik ilkeleri hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından toplam 215 geçerli anket formu analize dahil edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecine başlamadan önce veriler kontrol edilmiş, eksik veriler ve aykırı değerler gözden geçirilmiş ve yalnızca geçerli veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada kullanılan CREM modeli farklı ölçek tipleri (3'lü,4'lü,5'li Likert) içeren göstergelerden oluştuğu için modelin bütününe yönelik bir ölçek yapısı bulunmamaktadır. Bu nedenle veri analizinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Her bir ana ve alt gösterge için frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Böylece turist rehberlerinin Aeneas Kültür Rotasına ilişkin değerlendirmeleri nicel olarak ortaya konmuştur.

Bulgular tablolar halinde sunulmuş, her tablo ilgili göstergenin ölçek yapısı dikkate alınarak yorumlanmıştır. Analizler, araştırmanın amaçlarına ve CREM modelinin ana/alt gösterge yapısına uygun şekilde sıralanmıştır.

3.6. Veri Analizinin Güvenilirliği ve Geçerliliği

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan Kültür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM), alanyazında geliştirilmiş, geçerlilik ve güvenilirlik analizleri daha önce yapılmış bir modeldir. Modelin, farklı ölçek tiplerine (3'lü, 4'lü ve 5'li Likert) sahip göstergelerden oluşması nedeniyle bütüncül ve tek boyutlu bir ölçek yapısı bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, bu çalışma kapsamında kullanılan göstergelerin iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiş ve Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen Cronbach Alfa değerlerine ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur. Analiz sonuçları, ölçeğin çalışma örneklemini için kabul edilebilir düzeyde bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacına uygun olarak, anket uygulamasından elde edilen verilerin analiz sonuçları sunulmaktadır. Analizler, CREM modelinin ana ve alt göstergeleri temel alınarak gerçekleştirilmiş; her bir gösterge için tanımlayıcı istatistiklere (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) yer verilmiştir. Bulgular, verilerin anlaşılabilir olması açısından tablolar halinde düzenlenmiş ve her tablonun ardından ilgili göstergelere yönelik yorumlar yapılmıştır. Böylece turist rehberlerinin Aeneas Kültür Rotasına ilişkin değerlendirmeleri sistematik ve bütüncül bir yapı içerisinde ortaya konulmuştur.

Bulgular aktarılırken öncelikle katılan turist rehberlerinin demografik özelliklerine ilişkin veriler verilmiş, ardından modelde yer alan göstergelere ilişkin bulgular aktarılmıştır. Her gösterge, modelin özgün yapısı dikkate alınarak sistematik bir sıra ile ele alınmıştır.

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 2’de araştırmaya katılan turist rehberlerinin sos-demografik özellikleri yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, toplam 215 katılımcının önemli bir bölümünü erkek turist rehberlerinin oluşturduğu görülmektedir (n=145; %67,4). Kadın turist rehberlerin oranı ise %32,6’dır (n=70). Bu dağılım, örneklemin cinsiyet bakımından erkek ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Yaş değişkeni değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun 21-30 yaş (n=67; %31,2) ve 41-50 yaş (n=69; %32,1) aralıklarında yoğunlaştığı görülmektedir. 31-40 yaş grubunun oranı 24,7’dir (n=53). 51-60 yaş aralığında ise %12’lik (n=26) bir temsil vardır. Örnekleme 20 yaş altı veya 61 yaş üzeri rehber bulunmamaktadır. Bu durum çalışmaya katılan kitlenin ağırlıklı olarak genç ve orta yaş gruplarından oluştuğunu göstermektedir.

Eğitim durumları incelendiğinde, rehberlerin büyük bölümünün lisans mezunu olduğu belirlenmiştir (n=92; %42,8). Katılımcıların %26,5'i tezli yüksek lisans (n=57), %6,5'i ise tezsiz yüksek lisans mezunudur (n=14). nlisans mezunlarının oranı %10,2 (n=22) iken, Bakanlık kursu ya da sertifika programlarına katılanların oranı %14'te (n=30). Bu dağılım, katılımcıların önemli bir kısmının yükseköğretim düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların yabancı dil yeterliliklerine bakıldığında, İngilizcenin en yaygın dil olduğu görülmektedir (n=109; 50,7). İngilizceyi sırasıyla Almanca (n=39; %18,1) ve Fransızca (n=24; %11,2) takip etmektedir. Birden fazla yabancı dil bilen rehberlerin oranı da dikkate değerdir. Özellikle İngilizce-Almanca (n=22; %10,2) ve İngilizce-Fransızca (n=13; %6) kombinasyonları öne çıkmaktadır. Bu bulgular, rehberlerin dil yeterliliklerinde çeşitlilik bulunduğunu göstermektedir.

Rehberlik yapılan bölgelere ilişkin bulgular, katılımcıların büyük çoğunluğunun Marmara Bölgesi'nde görev yaptığını ortaya koymaktadır (n=182; %84,1). Birden fazla bölgede rehberlik yapanların oranı düşük olmakla birlikte çeşitlilik göstermektedir. Marmara/Ege (n=18; %8,3) ile Marmara/Ege/Akdeniz (n=6; %2,8) kombinasyonları en sık görülen çoklu bölge gruplarıdır. Bu durum, örneklem coğrafi açıdan ağırlıklı olarak Marmara Bölgesi'nde yoğunlaştığını göstermektedir.

Mesleki deneyim süresi incelendiğinde, katılımcıların 38,6'sının (n=83) 1-5 yıl arasında deneyime sahip olduğu görülmektedir. Bunu %23,3(n=50) ile 6-10 yıl ve %20,9 (n=45) ile 11-15 yıl deneyime sahip rehberler izlemektedir. Bir yıldan az tecrübesi olanların oranı %7,4 (n=16), 16-20 yıl tecrübeye sahip olanları oranı %8,4 (n=18) olup, 21 yıl üzeri deneyimi olanların oranı ise %1,4'tür (n=3). Bu bulgu, örneklem çoğunlukla mesleğinin erken ve orta dönemindeki rehberlerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	70	32,6
	Erkek	145	67,4
	Toplam	215	100
Yaş	20 yaş ve altı	-	-
	21-30	67	31,2
	31-40	53	24,7
	41-50	69	32,1
	51-60	26	12
	61 yaş ve üstü	-	-
	Toplam	215	100
Mesleki Rehberlik Eğitimi	Önlisans	22	10,2
	Lisans	92	42,8
	Tezsiz Yüksek Lisans	14	6,5
	Tezli Yüksek Lisans	57	26,5
	Bakanlık Kursu/ Sertifika Programı	30	14,0
	Toplam	215	100
Yabancı Dil/Diller	İngilizce	109	50,7
	Almanca	39	18,1
	Fransızca	24	11,2
	Türkçe	2	0,9
	Arapça	1	0,5
	İngilizce/Almanca	22	10,2
	İngilizce/Fransızca	13	6,0
	İngilizce/Türkçe	4	1,9
	İngilizce/Almanca/Fransızca	1	0,5
	Toplam	215	100
Rehberlik yapılan Bölge/Bölgeler	Marmara	181	84,1
	Marmara/Ege	18	8,3
	Marmara/Akdeniz	2	0,9
	Marmara/Ege/Akdeniz	6	2,8
	Marmara/Akdeniz/Güneydoğu Anadolu	1	0,5
	Marmara/ Ege/İç Anadolu	2	1
	Marmara/ Ege /Akdeniz/ İç Anadolu	3	1,4
	Marmara/Ege/Akdeniz/Karadeniz	1	0,5
	Marmara/ İç Anadolu /Ege/ Akdeniz/ Karadeniz	1	0,5
	Toplam	215	100
Mesleki Tecrübe Süresi	1 yıldan az	16	7,4
	1-5 yıl	83	38,6
	6-10 yıl	50	23,3
	11-15 yıl	45	20,9
	16-20 yıl	18	8,4
	21 yıl ve üzeri	3	1,4
	Toplam	215	100

4.2. Kùltür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM) Toplam ve Alt Değerlerin Gùvenirlik Analizi Bulguları

Tablo 3'te, Kùltür Rotası Deęerlendirme Modeli'nin (CREM) toplam ve alt deęerlerine iliřkin gùvenirlik analizi sonuçları yer almaktadır. Buna gùre, modelin genel Cronbach alfa katsayısı 0,914 olarak hesaplanmıřtır. Bu deęer, modelin bütùn olarak oldukça yüksek bir iç tutarlılıęa sahip olduęunu göstermektedir. Alanyazında 0,70 ve üzeri "gùvenilir", 0,80 ve üzeri "iyi", 0,90 üzeri ise "çok yüksek düzeyde gùvenirlik" olarak kabul edildięinden (Božić ve Tomić, 2016), modelin genel yapısının ölçüm gùvenirlięinin son derece yüksek olduęu söylenebilir.

Ana göstergeler düzeyinde "Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerleri" göstergesinin Cronbach alfa katsayısı 0,912 olup modelin genel gùvenirlik seviyesine paralel biçimde oldukça yüksek iç tutarlılık sergilemektedir. Bu ana göstergeye bağlı alt göstergelerden "Bilimsel Değerler" için 0,849, "Rotaya Özgü Değerler" için 0,859 ve "Ekonomik Önemi" için 0,799 olarak belirlenen katsayılar, ilgili alt ölçeklerin de yüksek düzeyde tutarlı ölçümler sunduğunu göstermektedir.

Bununla Birlikte, "Koruma ve Muhafaza Değerleri" alt göstergesinin Cronbach alfa değeri 0,525 olup kabul edilen gùvenirlik eşiklerinin altında kalmaktadır. Genellikle 0,60'ın altındaki değerler düşük gùvenirlik olarak değerlendirildiğinden, bu alt boyuttaki maddelerin iç tutarlılığının zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

Turizme özgü değerlere ilişkin bulgular incelendiğinde ana gösterge olan "Aeneas Kùltür Rotasının Turizme Özgü Değerleri"nin Cronbach alfa katsayısının 0,770 olduğu gör÷lmektedir. Bu oran, ilgili göstergenin kabul edilebilir düzeyde gùvenirlięe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Alt göstergelerden "Turistik Ürün Ek Değerleri"nin 0,701'lik katsayısı yeterli düzeyde iç tutarlılığı işaret ederken "Fonksiyonel Değer" alt göstergesinin 0,563'lük Cronbach alfa değeri düşük gùvenirlik düzeyine karşılık gelmektedir. Bu durum, tıpkı koruma-muhafaza değerlerinde olduğu gibi fonksiyonel değer maddeleri arasında da tutarlılığın zayıf olduğunu göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, modelin tamamı ile ana göstergelerin büyük bir çoğunluğunun yüksek gùvenirlięe sahip olduğu; buna karşın "Koruma ve Muhafaza Değerleri" ile "Fonksiyonel Değer" alt göstergelerinde iç tutarlılığın düşük seviyede kaldığı gör÷lmektedir.

Tablo 3. Kùltür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM) Toplam ve Alt Değerlerin Gùvenirlik Analizi Bulguları

Model	Cronbach alfa (gùvenirlik) katsayısı	Ana Göstergeler	Cronbach (gùvenirlik) katsayısı	Alt Göstergeler	Cronbach (gùvenirlik) katsayısı
Kùltür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM)	0,914	Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerleri	0,912	Bilimsel Değerler	0,849
				Rotaya Özgü Değerler	0,859
				Ekonomik Önemi	0,799
				Koruma ve Muhafaza Değerleri	0,525
	Aeneas Kùltür Rotasının Turizme Özgü Değerleri	0,770	Fonksiyonel Değeri	0,563	
			Turistik Ürün Ek Değerleri	0,701	

4.3. Aeneas Kùltür Rotasının Ana Değerlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4’te, Aeneas Kùltür Rotası’nın ana değerlerinden biri olan bilimsel değerlere ilişkin bulgular yer almaktadır. Bilimsel değer göstergeleri, modelde kullanılan farklı ölçek türleri dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Beşli likert ölçeğiyle ölçülen “kùltürel değer” (rotanın tümünün, bölgenin veya daha geniş bir alanın kùltürüyle kurduğu bağlantı) 3,94 ortalama ile (n=215) ölçeğin üst düzeyine yakın bir sonuç vermiştir. Bu bulgu, katılımcıların rotanın kùltürel niteliğini yüksek düzeyde önemli gördüklerini göstermektedir.

Dörtlü likert ölçeğiyle değerlendirilen diğer göstergeler incelendiğinde, “tarihsel değer” (rotanın, geçmişle ilgili bir ilişki ya da tepki uyandırma, somutlaştırma ya da iletme kapasitesi; bölgenin, ÷lkenin veya daha geniş bir bölgenin tarihi için önemi) (Ort.=3,70; n=215), “sanatsal değer” (rotanın benzersiz olması, iyi bir örnek teşkil etmesi veya belirli bir bireyin eseri olması gibi değerlere dayanan değer)

(Ort.=3,73; n=215), “eğitimsel değer” (gelecekte geçmiş hakkında bilgi edinme potansiyeli) Ort.=3,77;n=215) ve “estetik değer” (rota üzerindeki alanların görsel özellikleri) (Ort.=3,73; n=215) göstergelerinin tamamının ölçeğin üçüncü ve dördüncü düzeyleri arasında konumlandığı görülmektedir. Bu bulgular, katılımcıların bu değerleri yüksek düzeyde önemsediklerini açıkça ortaya koymaktadır.

Üçlü likert ölçeğiyle ölçülen “sosyal değer” (rotanın sosyal bağlantıları ve ağları mümkün kılma, sosyal toplantılar için bir yer olma ve mekanla bağ kurma duygusunu geliştirme yeteneği) (Ort.=2,96; n=215), “araştırma değeri” (bilim ve araştırma çalışmalarına olan katkısı) (Ort.=2,95; n=215) göstergelerinde ortalamaların ölçeğin maksimum değeri olan 3’e oldukça yakın olduğu görülmüştür. Bu sonuç, her iki göstergenin de katılımcılar tarafından yüksek önem düzeyinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Bilimsel değere ilişkin tüm ifadelerin toplam puanı ($\Sigma=24,78$) dikkate alındığında, katılımcıların ilgili alt boyutu genel olarak yüksek düzeyde değerlendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca düşük standart sapma değerleri, katılımcıların Aeneas Kültür Rotası hakkında görüşlerinin tutarlı bir dağılım gösterdiğini ifade etmektedir.

Tablo 4. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Bilimsel Değerler (n=215)

Ana Göstergeler / Alt göstergeler Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Bilimsel Değerler	Değerler Açıklaması	Alt Göstergelerin Maksimum Değerleri	Ort. Önem (İm)	Std. Sapma
Kültürel değeri (Tüm rotanın, bölgenin, ülkenin veya daha geniş bir bölgenin kültürüyle bağlantısı)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	3,94	0,72
Tarihi değeri (rotanın, geçmişle ilgili bir ilişki ya da tepki uyandırma, somutlaştırma ya da iletme kapasitesi, bölgenin, ülkenin veya daha geniş bir bölgenin tarihi için önemi)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,70	0,58
Sanatsal değeri (rotanın benzersiz olması, en iyi olması, iyi bir örnek teşkil etmesi veya belirli bir bireyin eseri olması gibi değerlere dayanan değer)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,73	0,55

Tablo-4 devamı

Sosyal değeri (rotanın sosyal bağlantıları ve ağları mümkün kılma, sosyal toplantılar için bir yer olma ve mekanla bağ kurma duygusunu geliştirme yeteneği)	1-Yok 2-Orta 3-Yüksek	3	2,96	0,20
Eğitimsel değeri (gelecekte geçmiş hakkında bilgi edinme potansiyeli)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,77	0,50
Araştırma değeri (bilim ve araştırma çalışmalarına olası katkısı)	1-Düşük 2-Orta 3-Yüksek	3	2,95	0,23
Estetik değeri (rota üzerindeki alanların görsel özellikleri)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,73	0,53
	Σ	27	24,78	0,47

4.4. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Rotaya Özgü Değerler

Tablo 5’te, Aeneas Kültür Rotası’nın ana değerlerinden biri olan rotaya özgü değerlere ilişkin bulgular sunulmaktadır. Rotaya özgü değerlere yönelik katılımcı değerlendirmeleri, her bir göstergenin kendine ait ölçek yapısı temel alınarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların rota ile ilgili tüm boyutlara genel olarak orta-yüksek ile yüksek düzeyde önem atfettiklerini göstermektedir.

Dörtlü likert ölçeğiyle değerlendirilen “rota üzerindeki benzersizlik ve nadirlik” göstergesi 3,25 ortalama ile ölçeğin üst sınırına yakın bir değer almıştır. Bu sonu., katılımcıların rotayı ulusal veya uluslararası ölçekte özgün ve dikkat çekici niteliklere sahip bir destinasyon olarak gördüklerini göstermektedir. Yine dörtlü ölçekle ölçülen “rota üzerindeki çekici alanların sayısı” (Ort.=3,16) ve “rotanın tanıttığı temanın çekiciliği” (Ort.=3,35) göstergeleri de yüksek düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgular, rotanın hem içerik hem de tema açısından güçlü bir cazibe oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, “rota yönetiminden sorumlu bir veya birden fazla organizasyonun varlığı” göstergesi de 3,18 ortalama ile katılımcılar tarafından yüksek düzeyde önemli görülmüştür.

Üçlü likert ölçeğiyle değerlendirilen göstergelerden “kültürel rota yönetim planının varlığı” için elde edilen 2,48’lik ortalama, ölçeğin üst düzeyine oldukça yakındır. Bu durum, katılımcıların rota için bir yönetim planının bulunmasını ortaya-yüksek düzeyde önemli gördüklerini göstermektedir. Benzer şekilde, tabloda üçlü ölçek kapsamında yer alan “rotanın coğrafi karakteri” göstergesinin ortalamasının üst

sınıra yakın olması, katılımcıların rotanın coğrafi yayılımı ve kapsayıcılığını yüksek düzeyde önemsediklerini ortaya koymaktadır.

Rotaya özgü değerlere ilişkin tüm göstergelerden elde edilen genel toplam puanın ($\Sigma= 18,8$) yüksek olması ve standart sapma değerlerinin düşük düzeyde seyretmesi, katılımcıların görüşlerinin büyük ölçüde tutarlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, Aeneas Kültür Rotası'nın benzersizlik, çekicilik, tema bütünlüğü, yönetim yapısı ve coğrafi kapsam gibi temel unsurlar açısından katılımcılar tarafından güçlü bir değer profiline sahip olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Rotaya Özgü Değerler (n=215)

Ana Göstergeler / Alt göstergeler Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Rotaya Özgü Değerler	Değerler açıklaması	Alt Göstergelerin Maksimum Değerleri	Ort. Önem (Im)	Std. Sapma
Rota üzerindeki benzersizlik ve nadirlik (yakınlardaki benzer rotaların varlığı)	1-Ortak 2-Bölgesel 3-Ulusal 4-Uluslararası	4	3,25	0,68
Rotanın coğrafi karakteri (rotanın yayıldığı bölgenin büyüklüğü)	1-Yerel\Bölgesel 2-Ulusal 3-Uluslararası	3	2,38	0,73
Rota üzerindeki çekici alanların sayısı	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,16	0,63
Rotanın tanıttığı temanın çekiciliği (temanın popülerliği ve cazibesi)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,35	0,68
Rotayı yöneten bir veya birden fazla organizasyonun varlığı	1- Yok 2- Yöresel\Bölgesel Düzeyde 3- Ulusal düzeyde 4- Uluslararası düzeyde	4	3,18	0,67
Bir kültürel rota yönetim planının varlığı (örneğin bir ana planın varlığı vb.)	1-Plan Yok 2-Plan hazırlık aşamasında 3-Plan var	3	2,48	0,65
	Σ	22	18,8	0,67

4.5. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Ekonomik Önemi

Tablo 6'da Aeneas Kültür Rotası'nın ana değerlerinden olan ekonomik değerlere ilişkin bulgular bulunmaktadır. Ekonomik önem göstergeleri katılımcılar tarafından genel olarak orta-yüksek ve yüksek önem düzeylerinde değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar, rotanın ekonomik potansiyelinin turist rehberleri tarafından güçlü biçimde algılandığını ortaya koymaktadır.

Dörtlü likert ölçeğiyle değerlendirilen "yerel toplum katkı" (yeni iş imkanlarının yaratılması, yerel işletmeler için yeni fırsatlar) göstergesi 3,18 ortalama ile katılımcılar tarafından yüksek düzeyde önemli görülmüştür. Bu bulgu, rotanın

bölgesel istihdam ve yerel ekonomiye katkı sağlayan bir yapı olarak algılandığını göstermektedir.

Aynı ölçek türüyle ölçülen “bölgenin veya ülkenin ekonomik kalkınmasına etkisi” (turist ziyaretlerinden elde edilen finansal faydalar, altyapı ve alt yapı gelişimi) göstergesi 3,28 ortalama ile değerlendirilmiştir ve ekonomik kalkınma açısından güçlü bir potansiyel taşıdığı belirtilmiştir. “Yatırım potansiyeli” (kültürel rota gelişimine yatırım yapmak için işletmeleri çekme potansiyeli) göstergesi 3,29 ortalama ile benzer şekilde yüksek düzeyde önemsenmiştir. Bu bulgular, rotanın yalnızca ziyaretçi çekme değil, aynı zamanda yatırımcı ilgisini artırma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

“Marka oluşturma katkısı” (kültürel rotanın ulusal veya uluslararası bir marka olma olasılığı) göstergesi, 3,88 ortalama ile tabloda yer alan dörtlü likert ölçek göstergeleri arasında en yüksek değeri almıştır. Bu sonuç, rotanın markalaşma potansiyelinin katılımcılar tarafından güçlü biçimde algılandığını ortaya koymaktadır.

Beşli likert ölçeğiyle değerlendirilen “ülkenin olumlu imajının oluşturulmasına katkı” (kültürel turizm gelişimi aracılığıyla ülkenin olumlu imajı üzerindeki etkisi) göstergesi 4,00 ortalama ile oldukça yüksek bir düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgu, Aeneas Kültür Rotası'nın ulusal imaj ve tanıtım açısından son derece değerli görüldüğünü göstermektedir.

Üçlü likert ölçeği kapsamında yer alan “sınır ötesi iş birliği olanakları” (diğer ülkelerden alanların rotaya dahil edilme olanakları) göstergesi 2,87 ortalama ile üçlü ölçeğin üst düzeyine yakın bir sonuç vermiştir. Bu değerlendirme, rotanın uluslararası iş birlikleri açısından önemli bir potansiyel taşıdığını göstermektedir.

Tablo genelinde toplam puanın 20 olması ve standart sapma değerinin düşük çıkması (0,59), katılımcıların ekonomik önem boyutuna ilişkin değerlendirmelerinin tutarlı ve genel olarak yüksek olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, Aeneas Kültür Rotası'nın ekonomik katkılar, markalaşma, kalkınma potansiyeli ve uluslararası iş birliği açısından güçlü bir değer profiline sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Ekonomik Önemi (n=215)

Ana Göstergeler / Alt göstergeler Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Ekonomik Önemi	Değerlerin açıklanması	Alt Göstergeleri n Maksimum Değerleri	Ort. Önem (İm)	Std. Sap ma
Yerel topluma katkı (yeni iş imkânlarının yaratılması, yerel işletmeler için yeni fırsatlar)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,18	0,60
Bölgenin veya ülkenin ekonomik kalkınmasına etkisi (turist ziyaretlerinden elde edilen finansal faydalar, altyapı ve alt yapı gelişimi)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,28	0,63
Yatırım potansiyeli (kültürel rota gelişimine yatırım yapmak için işletmeleri çekme potansiyeli)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,29	0,63
Marka oluşturma katkısı (kültürel rotanın ulusal veya uluslararası bir marka olma olasılığı)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,38	0,63
Ülkenin olumlu bir imajının oluşturulmasına katkı (kültürel turizm gelişimi aracılığıyla ülkenin olumlu imajı üzerindeki etkisi)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	4,00	0,74
Sınır ötesi iş birliği olanakları (diğer ülkelerden alanların rotaya dahil edilme olasılıkları)	1-Düşük 2-Orta 3-Yüksek	3	2,87	0,34
	Σ	24	20	0,59

4.6. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Koruma ve Muhafaza Değerleri

Tablo 7’de, Aeneas Kültür Rotası’nın ana değerlerinden biri olan koruma ve muhafaza değerlerine ilişkin katılımcı değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu göstergeler, dördü ve üçlü likert ölçeklere göre analiz edilmiştir. Genel sonuçlar, katılımcıların rota üzerindeki alanların korunmuşluk düzeyi, güvenlik durumu ve ziyaret yoğunluğuna ilişkin değerlendirmelerinin orta düzeyde önem seviyesinde toplandığını göstermektedir.

Dördü likert ölçeğiyle değerlendirilen “rota üzerindeki alanların mevcut durumu” göstergesi (1-Çok zarar görmüş, 4- Zarar görmemiş) 2,78 ortalama ile orta seviyeye yakın bir değerde yer almaktadır. Bu bulgu, rotadaki alanların tamamen zarar görmüş olmadığı ancak yüksek düzeyde korunmuş da bulunmadığı; daha çok kısmen korunmuş bir yapıya sahip olarak algılandığını göstermektedir.

Üçlü likert ölçeğiyle “güvenlik açığı” göstergesi (Ort.=2,10) katılımcılar tarafından düşük-orta düzey olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, rota üzerindeki güvenlik açığının çok yüksek görülmediğini, ancak tamamen risk içermeyen bir yapı olarak da değerlendirilemediğini göstermektedir.

Dörtlü likert ölçeğiyle değerlendirilen koruma seviyesi” (yerel, bölgesel, ulusal veya uluslararası kurumlar tarafından koruma düzeyi) göstergesi 3,07 ortalama ile ölçeğin üst seviyesine yakın bir sonuç vermiştir. Bu bulgu, rotanın koruma statüsünün katılımcılar tarafından yüksek düzeyde önemli görüldüğünü ve özellikle kurumsal yapısının değerli bulunduğunu göstermektedir.

“Bir alana yönelik ziyaretçi sayısı” (alanın mevcut durumu ve güvenlik durumuna göre ideal ziyaretçi yoğunluğu) göstergesi ise 2,36 ortalama ile orta düzeyde değerlendirilmiştir. Bu durum, katılımcıların ziyaretçi yoğunluğunun yönetilmesini önemli bulmakla birlikte mevcut koşullara göre yüksek bir önem atfetmediklerini göstermektedir.

Tablo 7. Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Koruma ve Muhafaza Değerleri (n=215)

Ana Göstergeler / Alt göstergeler Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri / Koruma ve Muhafaza Değerleri	Değerlerin açıklanması	Alt Göstergelerin Maksimum Değerleri	Ort. Önem (İm)	Std. Sapma
Rota üzerindeki alanların mevcut durumu	1- Çok zarar görmüş (insan faaliyetleri sonucunda) 2- Orta derece zarar görmüş (doğal süreçler sonucunda) 3- Hafif zarar görmüş (özellikler korunmuş) 4- Zarar görmemiş	4	2,78	0,76
Güvenlik açığı (rotadaki alanların güvenlik açığı seviyesi)	1- Yüksek 2- Orta 3- Düşük veya yok	3	2,10	0,71
Koruma seviyesi (yerel veya bölgesel gruplar, ulusal hükümet, uluslararası Organizasyonlar tarafından koruma)	1- Yerel 2- Bölgesel 3- Ulusal 4- Uluslararası	4	3,07	0,77
Bir alana yönelik ziyaret için uygun turist sayısı (aynı anda alanda olması önerilen ziyaretçi sayısı, yüzey alanına, güvenlik açığına ve mevcut duruma göre)	1-(0-10 kişi) 2-(11-20 kişi) 3-(21-50 kişi) 4-(50 kişiden fazla)	4	2,36	0,80
	Σ	15	10,31	0,76

Tablonun genel toplamı olan 10,31 standart sapma değerinin düşük olması (0,76), katılımcıların koruma ve muhafaza değerlerine ilişkin görüşlerinin tutarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak, bulgular bu göstergelerde orta düzeyde bir önem algısı bulunduğunu ve koruma boyutunun diğer ana değerlere kıyasla daha zayıf bir önceliğe sahip olduğunu göstermektedir.

4.7. Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Fonksiyonel Değeri

Tablo 8’de, Aeneas Kültür Rotasının turizme özgü değerleri kapsamında yer alan fonksiyonel değerlere ilişkin bulgular yer almaktadır. Fonksiyonel değer göstergeleri farklı ölçek türleriyle değerlendirilmiş olup, genel ortalamalar katılımcıların bu boyuta orta düzeyde önem atfettiklerini göstermektedir. Üçlü likert ölçekle değerlendirilen “alanların mikrolokasyonu ve erişilebilirliği” (alana ulaşım olanakları) göstergesi 2,22 ortalama ile orta düzeyde bir öneme işaret etmektedir. Bu bulgu, katılımcıların rota üzerindeki alanlara erişimin genel anlamda makul olmakla birlikte iyileştirilebilir olduğunu düşündüklerini göstermektedir. İkili likert ölçekle ölçülen “ekstra kültürel ve doğal değerler” (5 km yarıçapındaki ek doğal ve antropojenik değerleri sayısı) göstergesi 1,45 ortalama ile düşük-orta düzeyde değerlendirilmiştir. Bu durum, katılımcıların rota çevresindeki ek kültürel/doğal unsurların varlığını sınırlı düzeyde önemli gördüklerini göstermektedir. Üçlü likert ölçekle değerlendirilen “rotanın konumu” (turistik ve coğrafi konum ile ulaşım ağlarına yakınlık) göstergesi 2,42 ortalama ile orta-yüksek düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgu, rotanın coğrafi konumunun katılımcılar tarafından önemli bir fonksiyonel unsur olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Dörtlü likert ölçekle ölçülen “turist işaretlemeleri” (alanların konumunu ve mesafesini gösteren bilgilendirici tabelalar) 2,95 ortalama ile dörtlü likert ölçeğin üst seviyesine oldukça yakındır. Bu sonuç, yönlendirme işaretlerinin katılımcılar tarafından yüksek düzeyde önemli bulunduğunu göstermektedir. “Rota üzerindeki cazibe noktalarının yoğunluğu” göstergesi 3,15 ortalama ile yüksek düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgu, rota üzerindeki çekim noktalarının sayısının fonksiyonel anlamda güçlü bir değer oluşturduğunu göstermektedir. Son olarak, ikili likert ölçekle değerlendirilen “emiyon merkezlerine yakınlık” (turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği merkezlere yakınlık) göstergesi 1,39 ortalama ile düşük-orta düzeyde önem seviyesinde yer almaktadır. Bu durum, rotanın

merkezi turistik alanlara yakınlığının katılımcılar için sınırlı ölçüde önemli görüldüğünü işaret etmektedir.

Tablonun genel olarak 13,58 ve düşük standart sapma değeri (0,52), katılımcıların fonksiyonel değerlere yönelik görüşlerinin tutarlı olduğunu göstermektedir. Genel değerlendirmede, fonksiyonel değerlerin katılımcı gözünde orta düzeyde önemli bir bileşen olduğu, ancak bazı göstergelerde (işaretleme, cazibe noktaları) önem düzeyinin belirgin şekilde yükseldiği görülmektedir.

Tablo 8. Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Fonksiyonel Değeri (n=215)

Ana Göstergeler / Alt göstergeler Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Fonksiyonel Değeri	Değerlerin açıklanması	Alt Göstergelerin Maksimum Değerleri	Ort. Önem (İm)	Std. Sap ma
Alanların mikrolokasyonu ve erişilebilirliği (alana ulaşma olanakları)	1-Düşük (özel ekipman ve uzman rehberle yürüyüş turları) 2-Orta (bisiklet ve benzer diğer ulaşım araçlarıyla) 3-Yüksek (araba, otobüs ile)	3	2,22	0,66
Ekstra kültürel ve doğal değerler (5 km yarıçapındaki ek doğal ve antropojenik değerlerin sayısı)	0.50- 1 adet 1- 2-3 adet 1.50- 4-6 adet 2- 6'dan fazla	2	1,45	0,40
Rotanın konumu (turistik ve coğrafi konum ile önemli yol ağlarına yakınlık)	1-Uygunsuz 2-Orta derecede uygun 3-Uygun	3	2,42	0,52
Turist işaretleme (alanların konumunu ve mesafesini gösteren bilgilendirme tabelaları)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	2,95	0,59
Rota üzerindeki cazibe noktalarının yoğunluğu (rota uzunluğuna göre cazibe noktalarının sayısı)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,15	0,61
Emisyon merkezlerinin yakınlığı (turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği ve turistik hareketliliğin merkezi olan yerlere yakınlık)	0.50- 50 km'den fazla 1- 50-25 km arası 1.50- 25-5 km arası, 2- 2 km'den az	2	1,39	0,34
	Σ	18	13,58	0,52

4.8. Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Turistik Ürün Ek Değerleri

Tablo 9'da Aeneas Kültür Rotası'nın turizm özgü değerleri ve turistik ürün ek değerleri ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 8'de sunulan göstergelere yönelik turist rehberlerinin değerlendirmeleri, her bir alt göstergenin kendi likert ölçek yapısı dikkate alınarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, turist rehberlerinin rotanın

turistik ürün olarak sunduğu tüm bileşenlere genel olarak orta-yüksek ve yüksek düzeyde önem atfettiklerini göstermektedir.

Dörtlü likert ölçeğiyle değerlendirilen “tanıtım kaynaklarının seviyesi ve sayısı” göstergesi 3,13 ortalama ile ölçeğin üst düzeyine yakın bir değer almıştır. Bu bulgu, katılımcıların Aeneas Kültür Rotası’nın tanıtım kapasitesini önemli gördüklerini ve mevcut tanıtım faaliyetlerinin turistik değer açısından dikkate değer bulunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde “konaklama hizmetleri” (Ort.=2,82) ve “restoran hizmetleri” (Ort.=2,53) göstergelerinin de orta-yüksek düzeyde önemsenmesi, rotanın temel turizm altyapısının katılımcılar tarafından genel olarak yeterli görüldüğünü ancak geliştirilebilir alanlar barındırdığını ortaya koymaktadır. Beşli likert ölçekle değerlendirilen “turist rehberliği hizmetinin varlığı” (uzmanlık seviyesi, yabancı dil bilgisi, yorumlama becerileri) göstergesi 3,45 ortalama ile yüksek düzeyde önemsenmiş olup bu bulgu, rehberlerin rotanın ziyaretçi deneyimindeki rolünü oldukça kritik gördüklerini göstermektedir. “Turizm altyapısına ilişkin unsurlar” (örneğin yürüyüş yolları, dinlenme alanları, tuvaletler) (Ort.=3,42) ile orta-yüksek düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgu, temel altyapının genel olarak yeterli bulunduğunu ancak bazı yönleriyle geliştirilebileceğini göstermektedir. “Yorumlama olanakları” (rota hakkında ilgi çekici hikayelerin varlığı) (Ort.=3,96) ile katılımcıların en yüksek düzeyde önem atfettikleri unsurlardan biridir. Bu sonuç, kültür rotalarında hikayeleştirilmenin ve içerik aktarmanın ziyaretçi deneyimini güçlendirdiğini doğrulamaktadır. “Çeşitli etkinlik ve organizasyonlara uygunluk göstergesi” (Ort.=1,50) ile düşük-orta düzeyde önemsenmiştir. Bu bulgu, rota üzerinde etkinlik çeşitliliği sunumunun sınırlı bir alan olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Benzer şekilde, “animasyon olanakları” (tarihi olayların yeniden canlandırılması, hobi programları vb.), (Ort.=3,21) ile orta-yüksek düzeyde önemsenmiş ve bu tür deneyimlerin rota için olumu bir katkı sunduğu ifade edilmiştir.

Rota kapsamında sunulan “otantik deneyim sunumu” göstergesi (Ort.=3,99) ile tüm göstergeler arasında en yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. Bu bulgu, katılımcıların rota deneyiminin özgünlüğünü ve kültürel gerçekliğini en değerli unsurlardan biri olarak gördüklerini göstermektedir. “Turistlere ilginç ziyaretler sunma olanakları” (Ort.=3,15) ile orta-yüksek düzeyde değerlendirilmiş; ayrıca “rota üzerindeki alanların çekiciliği” (rota üzerindeki alanların turistik cazibesi) (Ort.=3,39) ile yüksek düzeye yakın bir önem taşımaktadır. “Turist ziyaretleri seviyesi” (yıllık

turist sayısı) göstergesi (Ort.=2,78), orta düzeyde değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra “Ekstra bilgilendirme olanaklarının varlığı” (yorumlama panelleri, ziyaretçi ve bilgi merkezleri, müzeler, sergiler) göstergesi (Ort.=3,48) yüksek düzeyde önemsenmiştir. “Kültürel rota ile ilgili seyahat düzenlemelerinin varlığı” (seyahat acentelerinde rota ile ilgili güzergahların bulunması) göstergesi (Ort.=2,36) düşük-orta düzeyde değerlendirilirken, “Otantik hediyelik eşyaların varlığı” (rota temasıyla ilgili hediyelikler) göstergesi (Ort.=2.53) orta düzeyde önemini korumuştur.

Tablomun geneline ilişkin toplam ortalama (46,4) ve standart sapma değerinin düşük seyretmesi (0,73), katılımcıların turistik ürün ek değerlerine yönelik görüşlerinin görece tutarlı olduğunu göstermektedir. Genel değerlendirme sonucunda, turistik ürün ek değerlerinin katılımcılar açısından orta-yüksek düzeyde önemli bir bileşen olduğu; özellikle otantik deneyim, yorumlama olanakları ve turist rehberliği gibi unsurlarda belirgin bir önem artışı görüldüğü söylenebilir.

Tablo 9. Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri / Turistik Ürün Ek Değerleri (n=215)

Ana Göstergeler / Alt göstergeler Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri/ Turistik Ürün Ek Değerleri	Değerlerin açıklanması	Alt Göstergelerin Maksimum Değerleri	Ort. Önem (İm)	Std. Sapma
Tanıtım (tanıtım kaynaklarının seviyesi ve sayısı)	1- Yerel 2- Bölgesel 3- Ulusal 4- Uluslararası	4	3,13	0,78
Konaklama hizmetleri (rota yakınındaki konaklama)	1-25 km'den fazla 2-10-25 km arası 3-5-10 km arası 4-5 km'den az	4	2,82	0,80
Restoran hizmetleri (rota yakınındaki restoranlar)	1-10 km'den fazla 2-5-10 km arası 3-5-1 km arası 4-1 km'den az	4	2,53	0,83
Turist rehberliği hizmetinin varlığı (Varsa- uzmanlık seviyesi, yabancı dil bilgisi, yorumlama becerileri)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	3,45	0,92
Turizm altyapısı (turistler için ek altyapı düzeyi (yürüyüş yolları, dinlenme alanları, çöp kutuları, tuvaletler vb.))	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,42	0,76
Yorumlama olanakları (rota hakkında ilginç bir hikâyenin varlığı)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	3,96	0,74
Çeşitli etkinlik ve organizasyonlar için uygunluk	0.50-Yok 1-Düşük 1.50-Orta 2-Yüksek	2	1,51	0,41
Animasyon olanakları (tarihi olayların yeniden canlandırılması, hobi programları vb.)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,21	0,58
Otantik deneyim sunumu	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	3,99	0,68

Tablo-9 devamı

Turistlere ilginç ziyaretler sunma olanakları	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek	4	3,30	0,59
Rota üzerindeki alanların çekiciliği (rota üzerindeki alanların turistik cazibesi)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	3,93	0,76
Turist ziyaretleri seviyesi (yıllık turist sayısı)	1-Düşük (25.000'den az) 2-Orta (25.001-50.000 arası) 3-Yüksek (50.001-100.000 arası) 4-En Yüksek (100.000'den fazla)	4	2,78	0,88
Ekstra bilgilendirme olanaklarının varlığı (yorumlama panelleri, ziyaretçi ve bilgi merkezleri, müzeler, sergiler)	1-Yok 2-Düşük 3-Orta 4-Yüksek 5-En Yüksek	5	3,48	0,89
Kültürel rota ile ilgili seyahat düzenlemelerinin varlığı (seyahat acentelerinde rota ile ilgili güzergahların bulunması)	1-Düşük ya da yok 2-Orta 3-Yüksek	3	2,36	0,66
Otantik hediyelik eşyaların varlığı (rota temasıyla ilgili hediyelikler)	1-Yok 2-Düşük kalite 3-Orta kalite 4-Yüksek kalite	4	2,53	0,76
	Σ	62	46,4	0,73

4.9. Aeneas Kültür Rotasının Ana ve Alt Değerlerinin Genel Değerlendirmeleri

Tablo 10'da Aeneas Kültür Rotasına ilişkin ana ve alt değerlerin genel değerlendirme sonuçları sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde, katılımcıların rotaya ait değerleri farklı önem düzeylerinde değerlendirdikleri görülmektedir. Bilimsel Değerlere yönelik alt göstergeler 27 üzerinden 24,78 puan almış olup, bu sonuç söz konusu göstergelerin neredeyse tamamının yüksek düzeyde karşılandığını ortaya koymaktadır.

Rotaya özgü değerlere ilişkin alt göstergelerin 22 üzerinden 18,8 puana ulaşması, bu boyutun orta-yüksek düzeyde karşılandığını göstermektedir. Bu bulgu, rotanın benzersizlik, tema, çekicilik ve yönetsel yapı gibi ögeler bakımından anlamlı bir değer taşıdığını ifade etmektedir.

Ekonomik önem boyutuna ilişkin göstergelerin 24 üzerinden 20 ile değerlendirilmesi, katılımcıların rotanın ekonomik potansiyelini yüksek düzeyde gördüklerini göstermektedir. Buna karşılık, koruma ve muhafaza değerleri 15 üzerinden 10,31 puan almış olup diğer göstergelere kıyaslandığında daha düşük bir değerlendirme düzeyi sergilemektedir. Bu durum, rotanın koruma ve sürdürülebilirlik açısından geliştirilmesi gereken yönleri işaret etmektedir.

Turizme özgü değerlere bakıldığında fonksiyonel değer alt göstergeleri 18 üzerinden 13,58 turistik ürün ek değerleri ise 62 üzerinden 46,4 puan almıştır. Bu puanların maksimum değerlere tam olarak ulaşmaması, turizme özgü unsurların katılımcılar tarafından orta düzeyde önemsendiğini göstermektedir. Turizme özgü ana göstergenin toplamda 80 üzerinden 59,98 puan alması da bu bileşenlerin güçlü olmakla birlikte bilimsel ve ekonomik değerlere kıyasla görece daha düşük bir önem düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel toplam değerlendirildiğinde Tablo 10'da hesaplanan 168 üzerinden 133,87 puan katılımcıların rotaya ilişkin tüm değerleri genel olarak yüksek düzeyde değerlendirdiklerini göstermektedir. Ancak bilimsel ve ekonomik değerlerin en yüksek öneme sahip olduğu, turizme özgü değerlerin ise nispeten daha düşük düzeyde algılandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 10. Aeneas Kültür Rotasının Ana ve Alt Değerlerinin Genel Değerlendirmeleri

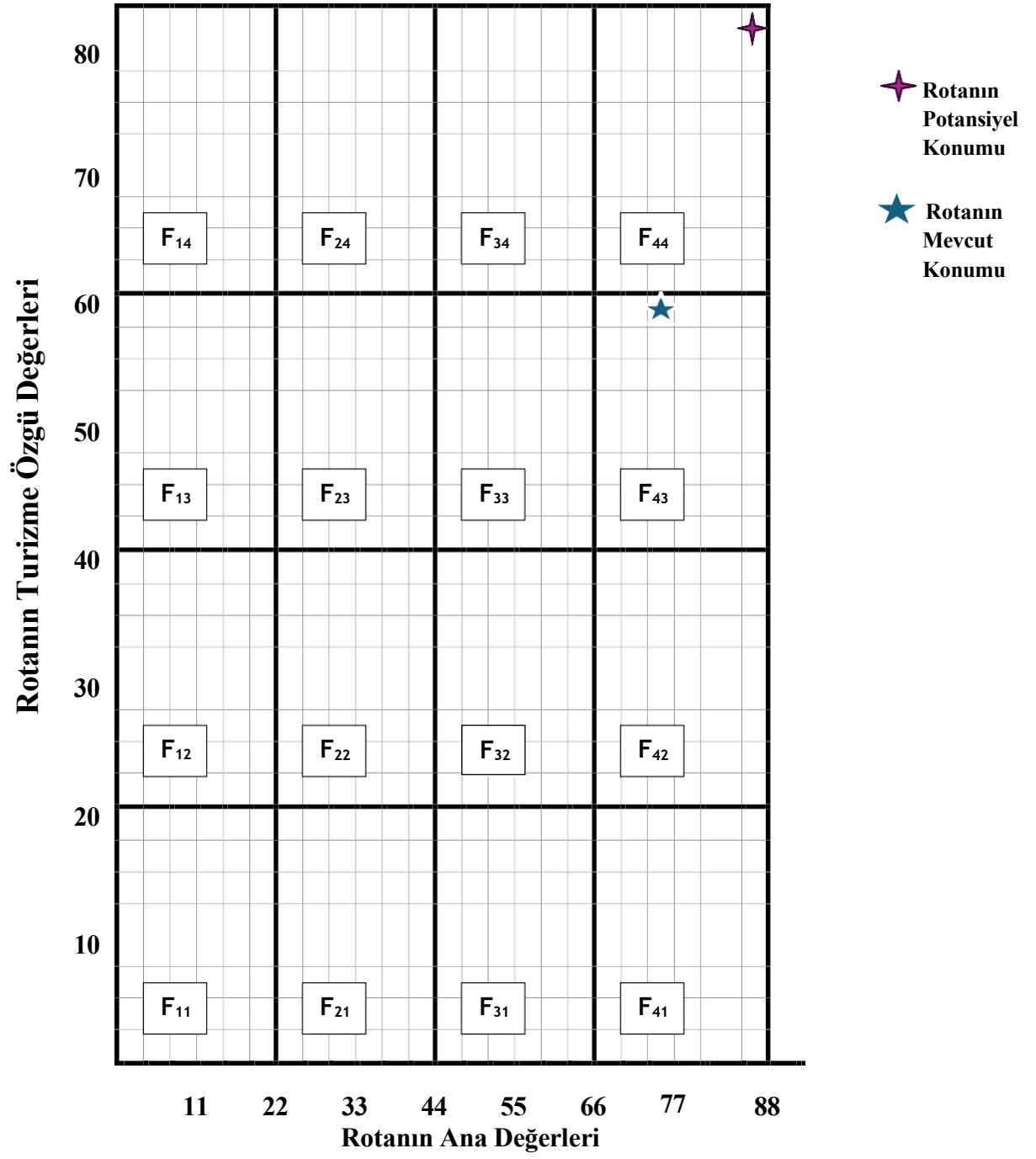
Ana Göstergeler	Alt Göstergeler	Alt Göstergelerin Maksimum Puanı	Alt Göstergelerin Maksimum Puanı	Ana Göstergelerin Maksimum Puanı	Ana Göstergelerin Puanı
Aeneas Kültür Rotasının Ana Değerleri	Bilimsel Değerler	27	24,78	88	73,89
	Rotaya Özgü Değerler	22	18,8		
	Ekonomik Önemi	24	20		
	Koruma ve Muhafaza Değerleri	15	10,31		
Aeneas Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri	Fonksiyonel Değeri	18	13,58	80	59,98
	Turistik Ürün Ek Değerleri	62	46,4		
			Σ	168	133,87

4.10. Aeneas Kùltür Rotasının Potansiyel ve Mevcut Konumu Matrisi

Şekil 2’de Aeneas Kùltür Rotası’nın mevcut ve potansiyel konumuna ilişkin matris sunulmaktadır. Şekil incelendiğinde, rotanın ana değerleri ile turizme özgü değerleri arasındaki ilişkinin farklı düzeylerde konumlandığı gör÷lmektedir. Grafikte dikey eksen “Rotanın Turizme Özgü Değerleri”ni, yatay eksen ise “Rotanın Ana Değerleri”ni temsil etmekte olup her bir hücrede F1, F2, F3 ve F4 alt boyutlarına ait değerlendirme noktaları yer almaktadır. Mevcut ve potansiyel durum işaretleyicileri arasındaki mesafe, rotanın geliştirilmesine yönelik kapasiteyi göstermektedir. Buna göre rota, ana değerler açısından güçlü bir yapıya sahip olmakla birlikte, turizme özgü değerlerin aynı ölçüde üst seviyeye taşımadığı anlaşılmaktadır.

Alt boyutlara ilişkin değerlendirmeler, tüm boyutlarda iyileştirme alanı bulunduğunu, ancak bu iyileştirmenin etkisinin yukarı yönlü ve belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, mevcut durum ile potansiyel durum arasındaki fark, rota için açık bir gelişim aralığı sunmakta ve stratejik iyileştirmelerle bu boşluğun kapatılabileceğini göstermektedir.

Genel olarak matris, Aeneas Kùltür Rotasının ana değerler bakımından sağlam bir temel oluşturduğunu; buna karşın turizme özgü değerlerin mevcut durumda daha sınırlı düzeyde kaldığını ve güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Potansiyel konumun her iki eksen de yüksek seviyede yer alması, rotanın hedef odaklı müdahalelerle üst düzey bir kùltür rotasına dönüşme kapasitesine sahip olduğunu gösteren önemli bir bulgudur.

Şekil 2. Aeneas Kültür Rotasının Potansiyel Mevcut Konumu Matrisi

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın son bölümünde, elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ortaya konmuştur. Çalışmanın gelecekte yapılacak olan araştırmalara katkı sağlaması amacıyla önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Bu araştırma, Aeneas Kültür Rotası'nın Kültür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM) temelinde turist rehberleri tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, rotanın bilimsel, rotaya özgü, ekonomik, koruma-muhafaza ve turizme özgü değerleri ölçeklendirilmiş; katılımcıların bu göstergelere yönelik görüşleri istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası'na (ÇARO) üye olan turist rehberlerinden elde edilen veriler doğrultusunda rota hem kültürel miras niteliği hem de turistik potansiyeli açısından çok boyutlu olarak ele alınmış; güçlü yönleri ile geliştirilmesi gereken alanlar sistematik biçimde belirlenmiştir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, Aeneas Kültür Rotasının akademik, kültürel ve ekonomik açıdan önemli bir potansiyel taşıdığı; ancak bu potansiyelin özellikle turizme özgü değer üretme kapasitesi bakımından tam anlamıyla hayata geçirilemediği görülmüştür.

Araştırma sonuçları, rotanın ana değerler açısından oldukça güçlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. En yüksek puanlar bilimsel değerlerde elde edilmiş; kültürel, tarihsel, estetik, eğitimsel, sanatsal, sosyal ve araştırma gibi unsurlar turist rehberleri tarafından yüksek düzeyde önemsenmiştir. Özellikle kültürel ve tarihsel değere ilişkin maddelerin ortalamalarının yüksek çıkması, Aeneas Kültür Rotası'nın bölgenin tarihsel geçmişine ve kültürel dokusuna güçlü bir şekilde bağlı olduğunu göstermektedir. Bilimsel değerlerin hem içerik hem de çeşitlilik bakımından yüksek

düzye karşılanması, rotanın akademik ve kültürel miras niteliği açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Rotaya özgü değerler incelendiğinde, katılımcıların benzersizliğini, temasının çekiciliğini ve rota üzerindeki alanların çeşitliliğini yüksek düzeyde önemsedikleri görülmektedir. Rota yönetiminden sorumlu bir organizasyonun varlığına ilişkin puanların yüksek çıkması, sürdürülebilir bir yöntem yapısına duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Bununla birlikte, kültürel rota yönetim planının varlığına ilişkin ortalamanın diğer göstergelere göre daha düşük olması, yönetim süreçlerinin daha sistematik bir yapıya kavuşturulması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, rotanın coğrafi karakteri, yönetsel kapasitesi ve tematik özgünlüğü katılımcılar tarafından genel olarak güçlü bir değer profiline sahip olarak değerlendirilmiştir.

Ekonomik değerler açısından elde edilen sonuçlar, rotanın yerel ekonomiye katkı sağlayabilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ekonomik göstergelere yüksek düzeyde verdikleri önem, rotanın bölgesel kalkınma, istihdam ve yerel ürünlerin tanıtımı gibi alanlarda anlamlı etkiler yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak ekonomik değerlerin, bilimsel değerlere kıyasla bir miktar daha düşük algılanması, rotanın ekonomik açıdan henüz ideal düzeyde işletilmediğine işaret etmektedir.

Araştırmada görece daha düşük değerlendirilen alanlardan biri olan koruma ve muhafaza değerleri olmuştur. Bu göstergenin diğer boyutlara göre daha düşük puan alması, rotanın fiziksel ve kültürel sürdürülebilirliği açısından önemli eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, rota üzerindeki alanların korunması, iyileştirilmesi ve sürdürülebilir bir kullanım modeli oluşturulması konusunda daha yoğun bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle kültürel mirasın korunmasıyla ilgili göstergelerdeki düşük puanlar, rotanın uzun vadeli sürdürülebilirliği için kritik bir uyarı niteliğindedir.

Turizme özgü değerler, araştırmanın önemli sonuçlardan bir diğerini oluşturmaktadır. Fonksiyonel değerler ve turistik ürün ek değerleri, diğer boyutlara kıyasla daha düşük ortalamalara sahiptir. Bu durum, rotanın turistik ürün çeşitliliği, tanıtım faaliyetleri, ziyaretçi deneyimi, ulaşılabilirlik ve hizmet kalitesi gibi turizme özgü unsurların gelişime açık olduğunu ortaya koymaktadır. Analizler, rotanın turizm açısından güçlü bir potansiyele sahip olmasına rağmen mevcut kullanım düzeyinin bu

potansiyeli yansıtmadığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle, rotanın ana değerleri yüksek olmasına rağmen turizme özgü boyutlar bu güçlü yapıyı destekleyecek seviyeye henüz ulaşmamıştır.

Şekil 2’de yer alan potansiyel-mevcut durum matrisi de bu durumu doğrulamaktadır. Matris, rotanın ana değerler bakımından yüksek bir seviyede olduğunu; ancak turizme özgü değerlerde mevcut konumun potansiyelin gerisinde kaldığını göstermektedir. Alt boyutların tamamında potansiyel puanların mevcut puanlardan daha yüksek olması, rotada iyileştirme için geniş bir alan bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Aeneas Kültür Rotasının stratejik planlama, altyapı geliştirme, tanıtım, yönetim ve turistik ürün çeşitlendirme gibi alanlarda yapılacak hedefli müdahalelerle üst segment bir kültür rotası haline gelebileceğini göstermektedir.

Araştırmanın genel sonuçları değerlendirildiğinde, Aeneas Kültür Rotasının güçlü yönleri ile geliştirilmesi gereken yönleri dengeli bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bilimsel, kültürel ve ekonomik değerlerde dikkat çekici bir potansiyel olmasına rağmen, turizme özgü değerlerdeki düşük düzey, rotanın turizm alanındaki görünürlüğünün ve işlevselliğinin yeterince gelişmediğini göstermektedir. Aynı zamanda koruma ve muhafaza boyutlarında görülen eksiklikler, rota üzerindeki alanların uzun vadeli korunması için stratejik planlama ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, Kültür Rotası Değerlendirme Modeli’nin (CREM) farklı kültür rotalarına uygulandığı önceki çalışmalarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Božić ve Tomić (2016) tarafından Sırbistan’daki Roma İmparatorları Rotası üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, rotanın bilimsel ve tematik değerlerinin yüksek olduğu; buna karşın turizme özgü değerlerin ve işlevsel unsurların potansiyelin gerisinde kaldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Karaman Kültür Rotası Önerisi örneğinde (Topbaş Çelik, 2023), rotanın tarihsel, kültürel ve akademik değerler açısından güçlü bir yapıya sahip olduğu, ancak turistik altyapı, tanıtım, ziyaretçi deneyimi ve yönetsel bütünlük açısından geliştirilmesi gereken alanlar bulunduğu ortaya konmuştur.

Sonuç olarak, bu çalışma Aeneas Kültür Rotasının hem kültürel hem miras hem turizm boyutunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Rota; bilimsel değerleri, kültürel derinliği, tarihsel bağlamı ve ekonomik etkileri açısından

güçlü bir zemine sahiptir. Buna karşın turizme özgü değerler ve koruma süreçlerinin geliştirilmesi, rotanın hem ulusal hem uluslararası ölçekte daha görünür ve sürdürülebilir bir kültür rotası haline gelmesi için kritik önemdedir. Bu araştırma, Aeneas Kültür Rotasının mevcut durumunu sistematik bir şekilde ortaya koymuş ve gelecekte uygulanabilecek stratejik yönelimler için kapsamlı bir değerlendirme sunmuştur. Rota, doğru planlama, profesyonel bir yönetim modeli ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarıyla güçlendirilerek Türkiye'nin önemli kültürel rotalarından biri olma kapasitesine sahiptir.

5.2. Öneriler

Bu araştırmada elde edilen bulgular, Aeneas Kültür Rotasının güçlü yönlerinin yanı sıra geliştirilmesi gereken alanları da açıkça ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, rota yönetimine, yerel paydaşlara, turizm uygulayıcılara ve gelecekte yapılacak akademik çalışmalara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

➤ Uygulayıcılara ve Paydaşlara Yönelik Öneriler

1) Turizme özgü değerlerin güçlendirilmesine yönelik öneriler

Araştırmanın bulgularına göre rotanın turizme özgü değerleri, ana değerlerine kıyasla daha düşük düzeyde saptanmıştır. Bu nedenle:

- Rota üzerindeki alanlarda ziyaretçi deneyimini güçlendirecek uygulamalar geliştirilebilir.
- Yorumlayıcı içerikler (bilgilendirme panoları, QR kodlu anlatımlar vb.) artırılabilir.
- Rota boyunca turistik ürün çeşitliliği artırılabilir; yerel gastronomi ürünleri, el sanatları ve kültürel etkinlikler turistik deneyime entegre edilebilir.
- Ulaşılabilirlik, yönlendirme levhaları ve rota işaretlemeleri güçlendirilerek ziyaretçi akışı daha sistematik hale getirilebilir.

2) Turist Rehberlerine yönelik öneriler

Aeneas Kültür Rotası'nın tanıtım ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli bir role sahip olan turist rehberlerine yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerin, rehberlerin anlatım pratiklerini zenginleştirilmesi, kültürel miras farkındalığını artırması ve Aeneas anlatısının Çanakkale ve Balıkesir destinasyonu içerisindeki görünürlüğünü güçlendirmesi hedeflenmektedir.

- Turist rehberleri, Çanakkale ve Balıkesir turları sırasında Aeneas anlatısını yalnızca mitolojik bir unsur olarak değil, kültür rotaları bağlamında bir bütünlük içerisinde ele alabilirler.
- Tur programlarının hazırlanma aşamasında, Antandros'un Aeneas Kültür Rotası içerisindeki rolüne dikkat çekerek rotaya tematik duraklar eklenmesini önerebilirler.
- Turist rehberleri, tur operatörleri ve yerel paydaşlarla iş birliği yaparak Aeneas temalı özel turların geliştirilmesine katkı sağlayabilirler.
- Turist rehberleri, tur sonrasında misafirlerin konuya ilgisini sürdürmesini sağlamak amacıyla Aeneas Kültür Rotası'na ilişkin bilgilendirici broşürler veya çevrim içi kaynaklar önerebilir.

3) Tanıtım ve marka stratejilerinin geliştirilmesi

Rota ulusal ve uluslararası düzeyde yeterince görünür bir konumda değildir.

- Rota için kurumsal kimlik ve marka stratejisi geliştirilebilir
- Dijital tanıtım faaliyetleri (web sitesi, sosyal medya kampanyaları, kısa belgeseller) güçlendirilebilir.
- Tur operatörleri, seyahat acentaları ve turist rehberleri için özel tanıtım programları hazırlayabilir.

Kültür rotalarının sürdürülebilirliği yerel toplulukların katılımıyla mümkün olmaktadır.

- Yerel halkın rota sürecine aktif katılımını sağlayacak eğitimler ve bilgilendirme toplantıları düzenlenebilir.
- Yerel üreticilerin rota kapsamında yer alması teşvik edilmeli; köy pazarları, yerel ürün satış noktaları ve atölyeler rota yapısına entegre edilebilir.
- Rota üzerinde yer alan yerleşimler turistik hizmet kapasitesini geliştirmek üzere desteklenebilir.

➤ Rota Yönetimine Yönelik Öneriler

1) Koruma ve muhafaza süreçlerinin iyileştirilmesi

Araştırmada koruma ve muhafaza değerlerinin düşük puan alması, bu alanda önemli iyileştirme ihtiyacına işaret etmektedir.

- Rota üzerindeki kültürel miras alanları için koruma öncelikli bir yönetim planı hazırlanabilir.
- Alanlarda fiziki yenileme, restorasyon ve bakım-onarım çalışmaları düzenli aralıklarla yapılabilir.
- Koruma süreçlerinde uzman akademisyenler ve ilgili kurumlar ile iş birliği artırılabilir.
- Rota üzerindeki doğal alanların korunması için sürdürülebilir kullanım ilkeleri uygulanmalı; taşıma kapasitesi analizleri yapılabilir.

2) Kurumsal bir yönetim modeli oluşturulması

Rota yönetimi konusunda çeşitli paydaşlar bulunmakla birlikte, yönetim planının eksikliği dikkat çekmektedir.

- Aeneas Kültür Rotası için kurumsal bir Rota Yönetim Birimi oluşturulabilir.
- Bu yapı düzenli izlemeler ve raporlama mekanizmaları kurarak rota performansı yıllık periyotlarla değerlendirilebilir.

➤ Alt yapı ve üst yapı olanaklarının iyileştirilmesi

Araştırmanın yöntemi, örneklem yapısı ve veri türü dikkate alınarak aşağıdakiler önerilmektedir:

- Konaklama, yeme-içme ve ulaşım seçenekleri artırılıp; rota boyunca ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir standart oluşturulabilir.
- Dijital haritalar, mobil uygulamalar ve GPS uyumlu güzergahlar hazırlanarak rotanın erişilebilirliği artırılabilir.

➤ Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Araştırmanın yöntemi, örneklem yapısı ve veri türü dikkate alınarak aşağıdakiler önerilmektedir:

- Aeneas Kültür Rotası, Türkiye'deki diğer kültür rotalarıyla (Troas Kültür Yolu, Frig Yolu, Likya Yolu ve Karia Yolu gibi) karşılaştırılarak güçlü ve zayıf yönler kıyaslanabilir.
- Farklı mevsimlerde ziyaretçi deneyimini ölçen çalışmalar yapılarak rotanın sezonluk kullanımı analiz edilebilir.
- Rota üzerindeki ekonomik etkileri ölçmeye yönelik saha çalışmaları yapılarak yerel kalkınma potansiyeli daha somut verilerle

değerlendirilebilir.

- Fonksiyonel değerlerin düşük çıkması nedeniyle, ulaşılabilirlik ve hizmet kalitesini ölçen ayrıntılı çalışmalar önemli katkılar sağlayabilir.

Bu öneriler Aeneas Kültür Rotasının hem kültürel niteliğini koruması hem de turizm açısından daha işlevsel ve çekici bir yapıya kavuşması için stratejik bir yol haritası sunmaktadır. Rota; doğru yönetim, etkin tanıtım ile ulusal ve uluslararası ölçekte önemli bir destinasyon haline gelebilecek potansiyele sahiptir. Bu doğrultuda, araştırmadan elde edilen bulguların kültür rotaları alanında gerçekleştirilecek gelecekteki çalışmalara ışık tutması ve alanyazına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açar, E. (2017). *Antandros nekropolü Geç Roma yerleşimi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaş, B. (2024). Sikkeler ışığında Kapadokya'daki Kaisareia kentinin Severuslar dönemi imparatorluk kültürü. *Erciyes Akademi*, 38 (4), 863-886.
- Akdeniz, D. ve Çokbankir Şengül, N. (2023). Mitoloji ve ortak bilinç: Homeros ve Vergilius'un Aeneas'ı. *BELGÜ*, Özel Sayı, 295-304.
- Akman, E. E. ve Akdağ, G. (2024). Şarap rotalarının niteliksel karşılaştırılması: Trakya bağ rotası ve Urla bağ yolu örneği. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 17-32.
- Aktaş, R. (2018). *Antandros kazısı yamaç ev roma dönemi seramikleri*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunok, M. (2019). Hititler: Boğazköy'den yükselen bir yönetim güneşi. *Akademik Hassasiyetler*, 6 (11), 147-160.
- Arıcan, B. (2022). *Turizm diplomasisinde profesyonel turist rehberlerinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, R. (2021). Troya: arkeolojinin bilime dönüştüğü yer. 1915 *Çanakkale Geri Sayım Günce*sı, (4), 96-106.
- Aşçı, A. (2024). *Turist rehberlerinin sürdürülebilir turizmdeki rolleri*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Avan, S. ve Dulgaroglu, O. (2024). Bir kültürel miras değeri olan Antandros Antik Kenti'nin turizm potansiyeli. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 60-82. Balıkesir.
- Avcıkurt, C. (2017). *Turizm sosyolojisi: Genel ve yapısal yaklaşım*. Yenilenmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baştemur C. (2009). *Likya Yolu ve çevresinin turizm ve rekreasyon potansiyelinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Baştemur C. (2013). *Mimar Sinan Rotasının doğal ve kültürel peyzaj izleri*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- BAKKA (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı) (2016). *Yenice Ormanları: Doğa yürüyüş parkurları kitabı* (2. baskı). Karabük.
- Bilgi, C. (2006). *Antik Kartaca Limanı*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozic, S. and Tomic, N. (2016). Developing the Cultural Route Evaluation Model (CREM) and its Application on the Trail of Roman Emperors, Serbia. *Tourism Management Perspectives*, (17), 26–35.
- COE, (2024). Avrupa Konseyi. <https://rm.coe.int/brochure-2025-cultural-routes-of-the-council-of-europe-/1680b57bc0> (Erişim tarihi: 10.03.2024).
- Cook, J. M. (1973). *The Troad*. Oxford: Oxford University Press.
- ÇEKÜL (2015). *Kültür rotaları planlama rehberi*. ÇEKÜL Vakfı- Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 3. İstanbul: Stil Matbaa.
- Çobanoğulları, M. (2021) *Antandros Antik Kenti Yamaç Ev 1 No'lu dükkân seramikleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Cohen, E. (1985). The Tourist Guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5–29.
- D’Andria, F. (2009). Il santuario di Atena a Castro (l’antica Castrum Minervae). *Rendiconti della Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Arti. Napoli*, 15–30.
- Demirel, E. (2012). *Sarıkamış Yürüyüş Parkurları*. Kars: Serhat Kalkınma Ajansı.
- Dervişoğlu, S. (2018). *Arkeolojinin tarihi* (Yayınlanmamış çalışma). Çukurova Üniversitesi.
https://www.academia.edu/36817761/ARKEOLOJ%C4%B0N%C4%B0N_TAR%C4%B0H%C4%B0
- Ducassi, S. I. and Rosa, M. (2005). *A new category of heritage for understanding, cooperation, and sustainable development. Their significance within the macrostructure of cultural heritage. The role of the CIIC of ICOMOS: Principles and methodology*. In: 15th ICOMOS General Assembly and International Symposium: ‘Monuments and sites in their setting-conserving cultural heritage in changing townscapes and landscapes’, 17 – 21 Oct 2005, Xi’an, China.
- Erhat, A. (2002). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erzen, A. (1973). 1971 Yılı Enez Alnos Araştırmaları. *Türk Arkeoloji Dergisi* (34), 29-37.
- Fabricius, E. (1894). *Archaeologische Untersuchungen im westlichen Kleinasien, Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, ss. 899-920.
- Ful, Ş. D. (2008). *Yazıtlar ışığında Mysia bölgesi kültürleri*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Homeros (2023). *İlyada* (Çev: A. Erhat ve A. Kadir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kapukaya, Z. (2018). İlyada Destanı’nda İda (Kazdağı). *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19 (41), 103-116.
- Karataş, E. (2015). *Kültür Rotaları Planlama Rehberi, ÇEKÜL Vakfı – Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 3, Stil Matbaa: İstanbul*.
- Kasaroğlu, K., Akdeniz, A., Toktaş, Y., Eris, T. ve Kömürcü Sarıbaş, S. (2021). Ulusal alanyazında şarap turizminin değerlendirilmesi ve Türkiye şarap turizminde yeni bir ürün olarak bağ rotaları: Urla bağ yolu örnek olay incelemesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (12), 172-194.
- Kaya, M.A. (2017). Troya ve Troya Savaşı: Efsane ve Tarih, *Akademik-Der Tarih, Eğitim, Bilim ve Kültür Dergisi*, (1), 1-14.
- Kavak, M. (2019). *Frig Yolu’nun turizm ve kültür rotası açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıpçak, R. (2005). *Balıkesir İli Coğrafyası*. Balıkesir: Balıkesir Ekspres Gazetesi Yayınları.
- Koçyiğit, O. (2014). Troas bölgesi geç antik konut mimarlığı üzerine gözlemler. *Sanat Tarihi Dergisi*, 22 (1), 145-164.
- Korkmaz, H., Savaşçı, U. ve Aydın, B. (2019). Müze tanıtım faaliyetleri ve günlük geçmişinin değerlendirilmesi: Troya Müzesi. *Turizm ve Gastronomi Çalışmaları Dergisi*, 7 (4), 3156-3173.
- Köroğlu, A. (2019). *Turist Rehberlerinin Rollerini*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Körpe, R. (2011). Son arkeolojik bulgular ışığında Aziz Paulus’un ikinci kutsal görev gezisinde Troas yolculuğu. *Seleucia ad Calycadnum Dergisi* (1), 41-75.
- Körpe, R. (2015). Aynı coğrafyada iki savaş: Troia ve Çanakkale savaşlarının

- karşılaştırılması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 13 (18), 131-160.
- Körpe, R. (2019). Antik çağın turizm merkezi olarak Troia. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3 (1), 122-146.
- Kumpas, B. (2024). *Girit Adası ve Minos Kültürü (M.Ö. I. Yılın Sonuna Kadar)*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuo, N.T., Chang, Y.S. and Lin, J.C. (2015). Effects of tour guide interpretation and tourist satisfaction on destination loyalty in Taiwan's Kinmen Battlefield Tourism: Perceived Playfulness and Perceived Flow as Moderators. *Journal of Travel&Tourism Marketing*, 33 (1), 103-122.
- Kutlu, B. (2007). *Batı Anadolu'daki arkeolojik kazılar (1860-1910)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Leaf, W. (1923). *Strabo on The Troad*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lin, X., Shen, Z., Teng, X., and Mao, Q. (2024). Cultural routes as cultural tourism products for heritage conservation and regional development: A systematic review. *Heritage*, 7 (5), 2399-2425.
- Malay, H. (1992). *Hellenistik devirde Pergamon ve Aristonikos ayaklanması*. İzmir: Özen Ofset Matbaa.
- Nilüfer Belediyesi. (2022). *Mysia Yolları: Doğa, tarih ve kültür rotaları*. Bursa.
- Ottaviano, C. (2010). The Italian Touring Club of the Beginnings. Love of the Homeland and the modernization of Italy. G. Belli, F. Mangone and R. Sessa (Ed.), *Storia dell'urbanistica* içinde (s. 112). Palermo: Edizioni Caracol.
- Özdemir, E. (2023). *Aeneas avrupa kültür rotası'nın turizm açısından değerlendirilmesi paydaş görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. (2016). *Turist Deneyiminde Profesyonel Turist Rehberlerinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özeren, Ö., Ünal, F. ve Öner, A. (1996). Antandros Nekropolü kurtarma kazısı. *VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Kuşadası, Aydın, s. 161-165.
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D. ve İhtiyar, M. (2020). Koruma yaklaşımı olarak tarihi bir güzergâhın kültür rotasına dönüştürülmesi: Kastamonu örneği. As a protection approach, The historical route which is converting to the cultural route: The Case Of Kastamonu. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 9 (2), 144-159.
- Polat, G. (2008). Antandros nekropolü ölü gömme gelenekleri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi*, (2), 271-280.
- Polat, Y. ve Çokoğullu, S. (2017). Antandros'ta bulunan roma evi mozaikleri. *Journal of Mosaic Research* (10), 299-310.
- Polat Y. ve Polat G. (2021). Antandros Antik Kenti. *İzmir Araştırmaları Dergisi* (15), 27-47.
- Pond, K. L. (1993). *The professional guide: Dynamics of tour guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Robert, H., & Eryurt, H. (2013). Culture routes in Turkey. e-dialogos: Annual digital journal on research in Conservation and Cultural Heritage, (3), 40-47.
- Saka, A. (2016). *Antik Dönemde Edremit Körfezi: Balıkesir İli Edremit, Havran, Burhaniye, Gömeç İlçeleri Yüzey Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saka, A. (2017). Yeni bir kültür yolu: Aeneas'ın rotası (New cultural road: Route of Aeneas). *International Journal of Contemporary Tourism Research* (1), 38-47.
- Sander, O. (2025). *Siyasi Tarih: 1918-1994*. (33). Ankara: İmge Kitabevi.
- Schliemann, H. (2014). *Troya'dan İda Dağı'na Troas'ta yolculuk*. (Çev: İ. Pınar).

- İstanbul: Say Yayınları.
- Sezer, D.S. (2016). *Antik çağda ida dağı: antik kaynakların ışığında tarihsel- kültürel bir değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tangüler, A. (2002). Profesyonel turist rehberliği ve profesyonel turist rehberlerinin seyahat acentası ve müşteri ilişkileri: Kapadokya örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanrısever, C. (2019). Kültür rotası gruplarına yönelik uzmanlaşma. Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Özel İlgi Turlarından Özel Konulara* içinde (s. 65-100) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tetik Dinç, N. (2019). Turist rehberlerinin rolleri. Ö. Köroğlu ve Ö. Güzel (Ed.), *Kavramdan Uygulamaya Turist Rehberliği Mesleği* içinde (s.157-190). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Toker, A. (2011). *Kültür turizminin sürdürülebilirliğinde profesyonel turist rehberlerinin rolü: Ankara örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topbaş Çelik R. (2023). *Miras ve kültürel turizm bağlamında kent: Karaman üzerinden bir değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Thukydides. (2023). *Peloponnessos Savaşları*, (Çev. F. Akderin). İstanbul: Belge Yayınları.
- Turan, İ., Şimşek, Ü. ve Aslan, H. (2016). Eğitim araştırmalarında likert ölçeği ve likert-tipi soruların kullanımı ve analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (30), 186-203.
- Uğur, E. (2008). Kültür turizmi bağlamında kültür rotaları: Türkiye'deki kültür rotası örnekleri üzerine bir inceleme. (Uzmanlık tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara). <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/30934,enis-ugur---uzmanlik-tezipdf.pdf?0>
- Üçler, R. K. (2022). Erken demir çağından itibaren (MÖ IX-VI) Akdeniz'deki Fenike kolonileşme hareketleri. *Cedrus*, 10, 47-67.
- Üney, A. (2009). *Antandros örneğinde podyumlu mezarlar ve mezarlık yapıları*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstündağ, K. ve Özer, E. (2021). Kültürel mirasa katkı sağlayan kültür rotalarında yerelin katılımı ve sosyo-ekonomik kalkınması üzerine bir yaklaşım. *Planning*, 31 (3), 428-447.
- Vergilius P. (2019) *Aeneis* (Çev. T. Uzel), İstanbul: Jaguar Kitap Yayınevi.
- Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel turist rehberliğinde mesleki etik üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18 (1), 33-44.
- Yalman, B. (1992). Antandros Nekropolü kurtarma kazısı, III. *Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 449- 464, Efes, İzmir.
- Yağız, K. (2005) *Antandros Urneleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetgin D. (2017). *Turist rehberlerinin tükenmişlik ve ekonomik kaygı düzeylerinin mesleki bağlılık düzeyleri üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetgin Akgün, D., Kaya, A. ve Kalyoncu Yolaçan, M. (2025). Kültürel mirası yorumlamada turist rehberlerinin sembol kullanımı. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 8 (2), 608-625.
- Yu, X., Weiler, B. ve Ham, S. (2001). Intercultural communication and mediation: A framework for analysing the intercultural competence of Chinese tour guides. *Journal of Vacation Marketing*, 8 (1), 75-87.

Weiler, B. and Black, R. (2015). Tour guiding research: Insights, issues and implications. *Bristol: Channel View Publications*.

http-1: <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/all-cultural-routes> (Erişim Tarihi: 09.03.2024).

http-2: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0623812001536913379.pdf (Erişim tarihi 10.03.2024).

http-3: <https://ich.unesco.org/en/convention> (Erişim Tarihi: 10.03.2024)

http-4: <https://santiago-compostela.net/> (Erişim Tarihi: 12.03.2024)

http-5: <https://www.followthevikings.com/map> (Erişim Tarihi: 12.03.2024)

http-6: <https://www.viefrancigene.org/en/history/> (Erişim Tarihi: 12.03.2024)

http-7: <https://www.legadoandalusi.es/the-routes/?lang=en> (Erişim Tarihi: 15.03.2024)

http-8: <https://fenici.net/en/about-us-2/> (Erişim Tarihi: 16.03.2024)

http-9: <https://ironrouteinthepyrenees.com/the-pyrenean-iron-route/> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).

http-10: <https://www.mozartways.org/mozarts-reisen> (Erişim Tarihi: 22.03.2024)

http-11: <https://jewisheritage.org/about> (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

http-12: <https://kulturalisutvonlak.hu/en/utak/saint-martin-of-tours-route/> (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

http-13: <https://fesc.sitesclunisiens.org/> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

http-14: <https://www.via-regia.org/eng/ekt/team.php> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

http-15: <https://www.transromanica.com/about/transromanica-is/> (Erişim Tarihi:01.04.2025)

http-16: <https://itervitis.eu/iter-vitis-les-chemins-de-la-vigne/> (Erişim Tarihi: 02.04.2024)

http-17: <https://cemeteriesroute.eu/european-cemeteries-route.aspx> (Erişim Tarihi:02.04.2024)

http-18: <https://www.prehistour.eu/about-prat/> (Erişim Tarihi: 05.04.2024)

http-19: <https://historicthermaltowns.eu/great-spa-towns-of-europe/> (Erişim Tarihi: 06.04.2024)

http-20: <https://pilegrimsleden.no/en/articles/hva-er-pilegrimsleden> (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

http-21: <https://www.europeanrouteofceramics.eu/about-us/#association> (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

http-22: <https://megalithicroutes.eu/about-us/> (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

http-23: <https://www.surlespadeshuguenots.eu/en/itinerary-follows-huguenots.htm> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

http-24: <https://www.atriumroute.eu/about-us/chi-siamo> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

http-25: <https://www.artnouveau-net.eu/our-history-2/> (Erişim Tarihi: 11.04.2024)

http-26: <https://www.viahabsburg.online/> (Erişim Tarihi: 12.04.2024)

http-27: <https://romanemperorsroute.org/about/> (Erişim Tarihi: 13.04.2024)

http-28: <https://www.itineracarolusv.eu/> (Erişim Tarihi: 14.04.2024)

http-29: <https://www.destination-napoleon.eu/?lang=en#> (Erişim Tarihi: 15.04.2025)

http-30: <https://www.rlstevenson-europe.org/robert-louis-stevenson/> (Erişim Tarihi: 16.04.2024)

http-31: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/empresyonizm_izlenimcilik (Erişim Tarihi: 19.04.2024)

http-32: <https://www.impressionismsroutes.com/> (Erişim Tarihi: 21.04.2024)

http-33: <https://www.erih.net/> (Erişim Tarihi: 22.04.2024)

http-34: <https://en.eurovelo.com/ev13> (Erişim Tarihi: 22.04.2024)

http-35: <https://sites-le-corbusier.org/en/> (Erişim Tarihi: 22.04.2024)

http-36: <https://www.liberationroute.com/> (Erişim Tarihi: 22.04.2024)

- http-37:** <https://www.europeanhistoricgardens.eu/en> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)
- http-38:** <https://www.aeneasroute.org/en/> (Erişim Tarihi: 03.05.2024)
- http-39:** <https://visit.alvaraalto.fi/fi/> (Erişim Tarihi: 14.05.2024)
- http-40:** <https://www.cyril-methodius.cz/> (Erişim Tarihi: 18.05.2024)
- http-41:** <https://www.route-dartagnan.eu/page/association.htm>
(Erişim Tarihi: 23.05.2024)
- http-42:** <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/iron-age-danube-route>
(Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- http-43:** <http://www.ironagedanuberoute.com/> (Erişim Tarihi: 03.06.2024)
- http-44:** <https://historiccafesroute.com/> (Erişim Tarihi: 04.06.2024)
- http-45:** <http://www.europeanfairytaleroute.eu/> (Erişim Tarihi: 05.06.2024)
- http-46:** <https://www.womenwriters.eu/> (Erişim Tarihi: 05.06.2024)
- http-47:** <https://www.ttrr.eu/> (Erişim Tarihi: 10.06.2024)
- http-48:** <https://leviedileonardodavinci.com/en/> (Erişim Tarihi: 12.06.2024)
- http-49:** <https://aromassalutis.eu/> (Erişim Tarihi: 15.06.2024)
- http-50:** <https://www.romeastrata.org/> (Erişim Tarihi: 05.12.2025)
- http-51:** <https://www.saintfrancisways.eu/> (Erişim Tarihi: 05.12.2025).
- http-52:** <https://itinerairesliberte.fr/en/> (Erişim Tarihi: 05.12.2025).
- http-53:** <https://likyayolu.ktb.gov.tr/TR-236122/likya-medeniyeti.html>
(Erişim Tarihi: 18.06.2024)
- http-54:** <https://cultureroutesinturkey.com/tr/dernek-hakkinda/>
(Erişim Tarihi: 18.06.2024)
- http-55:** <https://www.inegol.bel.tr/evliyacelebiyolu> (Erişim Tarihi: 18.06.2024)
- http-56:** <https://rota.yarimadaizmir.com/tr/Anasayfa> (Erişim Tarihi: 19.06.2024)
- http-57:**
<http://www.gastronomiyolu.com/icerik.php?type=0&sid=2&kid=19&icid=30>
(Erişim Tarihi: 19.06.2024)
- http-58:** <http://www.hitityolu.net/icerik.php?kid=10&sid=1>
(Erişim Tarihi: 19.06.2024)
- http-59:** <https://www.toleranceway.com/index.php/rota-bilgileri/>
(Erişim Tarihi: 20.06.2024)
- http-60:** <https://ikidenizarasi.wordpress.com/> (Erişim Tarihi: 22.06.2024)
- http-61:** <https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-242668/tarihi-istiklal-yolu.html> (Erişim Tarihi: 23.06.2024)
- http-62:** <http://www.artvin.gov.tr/kackar-yaylasi-ve-kackar-daglari-turizm-merkezi>
(Erişim Tarihi: 24.06.2024)
- http-63:** <https://kariayolu.com/> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)
- http-64:** <https://bolge10.tarimorman.gov.tr/Menu/39/Kure-Daglari-Milli-Parki>
(Erişim Tarihi: 25.06.2024)
- http-65:** <https://likyayolu.ktb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.06.2024)
- http-66:** <https://www.likyayolurehberi.com/genel-bilgi> (Erişim Tarihi: 02.07.2024)
- http-67:** <https://sufiyolu.com/sufi-yolu-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 05.07.2024)
- http-68:**
<https://edirne.ktb.gov.tr/TR-147947/sultanlar-yolunun-turkiye-rotasi-belirlendi.html>
(Erişim Tarihi: 10.07.2024)
- http-69:** <https://www.trakyabagrotasi.com/proje-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 12.07.2024)
- http-70:** <https://www.viaegnatiafoundation.eu/index.php/egnatia-yolu>
(Erişim Tarihi: 14.07.2024)
- http-71:** <https://culture.goturkiye.com/tr/aeneas-cultural-route>
(Erişim Tarihi: 16.07.2024)
- http-72:** <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-784/vergilius/>
(Erişim Tarihi: 19.07.2024)

- http-73:** <https://antandros.org/> (Erişim Tarihi: 23.07.2024)
- http-74:** <https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70572/troia-merkez.html>
(Erişim Tarihi: 07.12.2025).
- http-75:** <https://troiavakfi.com/troia-katmanlari-ve-buluntulari/>
(Erişim Tarihi: 07.12.2025).
- http-76:** <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80090/dokuz-tarihsel-katman.html> (Erişim Tarihi: 25.07.2024).
- http-77:** <https://dardanos.comu.edu.tr/yerleske/dardanos-tarihi>
(Erişim Tarihi: 26.07.2024).
- http-78:** <https://www.canakkale.bel.tr/tr/sayfa/1127-gezi-rehberi/368-troia>
(Erişim Tarihi: 07.12.2025)
- http-79:** <https://www.turktarim.gov.tr/Haber/1146/binlerce-yillik-hikayelerin-ve-buyuleyici-guzellikte-doganin-adi-kazdagi-milli-parki>
(Erişim Tarihi: 6.08.2024).
- http-80:** <https://enez.istanbul.edu.tr/enez.html> (Erişim Tarihi: 05.08.2024)
- http-81:** <https://gezginruhu.net/mitolojik-hazine-adasi-delos/>
(Erişim Tarihi: 08.08.2024)
- http-82:** <https://www.zanteisland.com/en/strofades.php> (Erişim Tarihi: 08.12.2025)
- http-83:**
<https://actianicopolisarchaeopark.gr/en/nikopolis/the-victory-monument-of-actium/>
(Erişim Tarihi: 12.08.2024)
- http-84:** <https://www.wmf.org/projects/butrint-archaeological-site>
(Erişim Tarihi: 13.08.2024)
- http-85:** <https://www.italia.it/en/puglia/castr> (Erişim Tarihi: 16.08.2024)
- http-86:** <https://en.italiani.it/sicily-riviera-of-the-cyclops-legends/>
(Erişim Tarihi: 30.08.2024)
- http-87:** <https://topostext.org/place/380125UDre> (Erişim Tarihi: 05.09.2024)
- http-88:** <https://www.britannica.com/place/Cumae> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)
- http-89:**
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0006:entry=caieta>
(Erişim tarihi: 25.04.2025)
- http-90:** <https://www.tureb.org.tr/RehberIstatistik> (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

EKLER

EK-1 Anket Formu

Sayın katılımcı,

Bu çalışma, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Rehberliği Anabilim Dalında öğrenim gören Ece Özge PAMUK tarafından Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU danışmanlığında yürütülen Yüksek Lisans tezidir. Çalışmanın amacı, “Aeneas Kültür Rotası’nın Kültür Rotası Değerlendirme Modeline Göre Turist Rehberleri Tarafından Değerlendirilmesi”dir. Kültür Rotası Değerlendirme Modeli, Kültür Rotasının Ana Değerleri ve Turizme Özgü Değerleri olmak üzere 2 ana göstergesi ve Bilimsel Değer, Rotaya Özgü Değerler, Ekonomik Önem, Koruma ve Muhafaza Değeri, Fonksiyonel Değeri ve Turizm Değerleri olmak üzere 6 alt göstergesi bulunan bir modeldir. Her bir alt göstergede çeşitli ifadeler ve o ifadeyi değerlendirmek amacıyla çeşitli aralıklarda değişen değerler bulunmaktadır. Değerlendirmeyi yaparken **SADECE AENEAS KÜLTÜR ROTASINI** temel alarak her bir ifadeye karşılık gelen değeri işaretleyiniz. Bu çalışmadan elde edilen veriler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır.

KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

Ece Özge PAMUK
Yüksek Lisans Öğrencisi

Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU
Danışman

1. BÖLÜM: Bu bölümde demografik özelliklerinizin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Cinsiyetiniz?

- Kadın Erkek

Yaşınız?

- 20 yaş ve altı 21-30 yaş arası
31-40 yaş arası 41-50 yaş arası
51-60 yaş arası 61 yaş ve üzeri

Mesleki Rehberlik Eğitiminiz?

- Önlisans
 Lisans
 Tezsiz Yüksek Lisans

Çalışma Kartında Yer Alan Yabancı Diliniz/Dilleriniz Nedir? Lütfen Belirtiniz.

.....
.....
.....

Hangi bölge veya bölgelerde rehberlik yapıyorsunuz? Lütfen belirtiniz.

.....
.....
.....

- Tezli Yüksek Lisans
 Bakanlık Kursu/Sertifika Programı

6. Mesleki Tecrübe Süreniz Nedir?

- 1 yıldan az 1-5 yıl
 6-10 yıl 11-15 yıl
 16-20 yıl 21 yıl ve üzeri

2. BÖLÜM: Bu bölümde AENEAS KÜLTÜR ROTASI'nın Kültür Rotası Değerlendirme

Modeline göre değerlendirilmesine ilişkin sorular yer almaktadır. Her bir ifadeye verdiğiniz değeri işaretleyiniz.

Ana göstergeler/Alt göstergeler	Değerlerin Açıklaması				
<i>Kültür Rotasının Ana Değerleri/Bilimsel Değerler</i>					
Kültürel değeri (tüm rotanın, bölgenin, ülkenin veya daha geniş bir bölgenin kültürüyle bağlantısı)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Tarihi değeri (rotanın, geçmişle ilgili bir ilişki ya da tepki uyandırma, somutlaştırma ya da iletme kapasitesi, bölgenin, ülkenin veya daha geniş bir bölgenin tarihi için önemi)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Sanatsal değeri (rotanın benzersiz olması, en iyi olması, iyi bir örnek teşkil etmesi veya belirli bir bireyin eseri olması gibi değerlere dayanan değer)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Sosyal değeri (rotanın sosyal bağlantıları ve ağları mümkün kılma, sosyal toplantılar için bir yer olma ve mekanla bağ kurma duygusunu geliştirme yeteneği)	1) Düşük	2) Orta	3) Yüksek		
Eğitimsel değeri (gelecekte geçmiş hakkında bilgi edinme potansiyeli)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Araştırma değeri (bilim ve araştırma çalışmalarına olası katkısı)	1) Düşük	2) Orta	3) Yüksek		
Estetik değeri (rota üzerindeki alanların görsel özellikleri)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	

Ana göstergeler/Alt göstergeler	Değerlerin Açıklaması			
<i>Kültür Rotasının Ana Değerleri/Rotaya Özgü Değerler</i>				
Rota üzerindeki benzersizlik ve nadirlik (yakınlardaki benzer rotaların varlığı)	1) Ortak	2) Bölgesel	3) Ulusal	4) Uluslararası
Rotanın coğrafi karakteri (rotanın yayıldığı bölgenin büyüklüğü)	1) Yerel/bölgesel	2) Ulusal	3) Uluslararası	
Rota üzerindeki çekici alanların sayısı	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek
Rotanın tanıttığı temanın çekiciliği (temanın popülerliği ve cazibesi)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek
Rotayı yöneten bir veya birden fazla organizasyonun varlığı	1) Yok	2) Yerel ve bölgesel düzeyde	3) Ulusal düzeyde	4) Uluslararası düzeyde
Bir kültürel rota yönetim planının varlığı (örneğin bir ana planın varlığı vb.)	1) Plan yok	2) Plan hazırlık aşamasında	3) Plan var	

EK-1-devamı

Ana göstergeler/Alt göstergeler	Değerlerin Açıklaması				
<i>Kültür Rotasının Ana Değerleri/Ekonomik Önemi</i>					
Yerel topluma katkı (yeni iş imkânlarının yaratılması, yerel işletmeler için yeni fırsatlar)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Bölgenin veya ülkenin ekonomik kalkınmasına etkisi (turist ziyaretlerinden elde edilen finansal faydalar, altyapı ve alt yapı gelişimi)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Yatırım potansiyeli (kültürel rota gelişimine yatırım yapmak için işletmeleri çekme potansiyeli)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Marka oluşturma katkısı (kültürel rotanın ulusal veya uluslararası bir marka olma olasılığı)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Ülkenin olumlu bir imajının oluşturulmasına katkı (kültürel turizm gelişimi aracılığıyla ülkenin olumlu imajı üzerindeki etkisi)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Sınır ötesi işbirliği olanakları (diğer ülkelerden alanların rotaya dahil edilme olasılıkları)	1) Düşük	2) Orta	3) Yüksek		

Ana göstergeler/Alt göstergeler	Değerlerin Açıklaması			
<i>Kültür Rotasının Ana Değerleri/Koruma ve Muhafaza Değerleri</i>				
Rota üzerindeki alanların mevcut durumu	1) Çok zarar görmüş (insan faaliyetleri sonucunda)	2) Orta derecede zarar görmüş (doğal süreçler sonucunda)	3) Hafif zarar görmüş (önemli özellikler korunmuş)	4) Zarar görmemiş
Güvenlik açığı (rotadaki alanların güvenlik açığı seviyesi)	1) Yüksek	2) Orta	3) Düşük veya yok	
Koruma seviyesi (yerel veya bölgesel gruplar, ulusal hükümet, uluslararası organizasyonlar tarafından koruma)	1) Yerel	2) Bölgesel	3) Ulusal	4) Uluslararası
Bir alana yönelik ziyaret için uygun turist sayısı (aynı anda alanda olması önerilen ziyaretçi sayısı, yüzey alanına, güvenlik açığına ve mevcut duruma göre)	1) 0-10 kişi	2) 11-20 kişi	3) 21-50 kişi	4) 50 kişiden fazla

EK-1-devamı

Ana göstergeler/Alt göstergeler	Değerlerin Açıklaması			
Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri/Fonksiyonel Değeri				
Alanların mikrolokasyonu ve erişilebilirliği (alana ulaşma olanakları)	1) Düşük (özel ekipman ve uzman rehberle yürüyüş turları)	2) Orta (bisiklet ve benzer diğer ulaşım araçlarıyla)	3) Yüksek (araba, otobüs ile)	
Ekstra kültürel ve doğal değerler (5 km yarıçapındaki ek doğal ve antropojenik değerlerin sayısı)	0.50) 1 adet	1) 2-3 adet	1.50) 4-6 adet	2) 6'dan fazla
Rotanın konumu (turistik ve coğrafi konum ile önemli yol ağlarına yakınlık)	1) Uygunsuz	2) Orta derecede uygun	3) Uygun	
Turist işaretlemeleri (alanların konumunu ve mesafesini gösteren bilgilendirme tabelaları)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek
Rota üzerindeki cazibe noktalarının yoğunluğu (rota uzunluğuna göre cazibe noktalarının sayısı)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek
Emisyon merkezlerinin yakınlığı (turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği ve turistik hareketliliğin merkezi olan yerlere yakınlık)	0.50) 50 km'den fazla	1) 50-25 km arası	1.50) 25-5 km arası	2) 2 km'den az

Ana göstergeler/Alt göstergeler	Değerlerin Açıklaması				
Kültür Rotasının Turizme Özgü Değerleri/Turistik Ürün Ek Değerleri					
Tanıtım (tanıtım kaynaklarının seviyesi ve sayısı)	1) Yerel	2) Bölgesel	3) Ulusal	4) Uluslararası	
Konaklama hizmetleri (rota yakınındaki konaklama)	1) 25 km'den fazla	2) 10-25 km arası	3) 5-10 km arası	4) 5 km'den az	
Restoran hizmetleri (rota yakınındaki restoranlar)	1) 10 km'den fazla	2) 5-10 km arası	3) 5-1 km arası	4) 1 km'den az	
Turist rehberliği hizmetinin varlığı (Varsa - uzmanlık seviyesi, yabancı dil bilgisi, yorumlama becerileri)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Turizm altyapısı (turistler için ek altyapı düzeyi (yürüyüş yolları, dinlenme alanları, çöp kutuları, tuvaletler vb.)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Yorumlama olanakları (rota hakkında ilginç bir hikâyenin varlığı)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Çeşitli etkinlik ve organizasyonlar için uygunluk	0.50) Yok	1) Düşük	1.50) Orta	2) Yüksek	
Animasyon olanakları (tarihi olayların yeniden canlandırılması, hobi programları vb.)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	

EK-1- devamı

Otantik deneyim sunumu	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Turistlere ilginç ziyaretler sunma olanakları	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	
Rota üzerindeki alanların çekiciliği (rota üzerindeki alanların turistik cazibesi)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Turist ziyaretleri seviyesi (yıllık turist sayısı)	1) Düşük (25.000'den az)	2) Orta (25.001-50.000)	3) Yüksek (50.001-100.000)	4) En Yüksek (100.000'den fazla)	
Ekstra bilgilendirme olanaklarının varlığı (yorumlama panelleri, ziyaretçi ve bilgi merkezleri, müzeler, sergiler)	1) Yok	2) Düşük	3) Orta	4) Yüksek	5) En Yüksek
Kültürel rota ile ilgili seyahat düzenlemelerinin varlığı (seyahat acentelerinde rota ile ilgili güzergahların bulunması)	1) Düşük ya da yok	2) Orta	3) Yüksek		
Otantik hediyelik eşyaların varlığı (rota temasıyla ilgili hediyelikler)	1) Yok	2) Düşük Kalite	3) Orta Kalite	4) Yüksek Kalite	

EK-2. Anket İzin Yazısı

EK-3. Etik Kurul Belgesi

Fiyak Tarih ve Sayısı: 28.04.2025-E-507646
Etik Kurul Tarih ve Sayısı: 11.04.2025-504333

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Toplantı Tarihi	: 28.03.2025
Toplantı Sayısı	: 2025/03-2
Toplantı Saati	: 10:00
Araştırmanın Başlığı	Türkçe : Aeneas Kültür Rotası'nın Kültür Rotası Değerlendirme Modeline Göre Turist Rehberleri Tarafından Değerlendirilmesi İngilizce : Evaluation of the Aeneas Cultural Route by Tourist Guides according to the Cultural Route Evaluation Model
SORUMLU ARAŞTIRMACI	
Ad Soyad	: Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU
Kurumu	: Balıkesir Üniversitesi/Turizm Fakültesi
YARDIMCI ARAŞTIRMACI/ARAŞTIRMACILAR	
Adı Soyadı	Kurumu
Ece Özge PAMUK	Balıkesir Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 28.03.2025 tarihinde Prof. Dr. Bayram ŞAHİN'in başkanlığında toplandı. Görüşme sonunda, yukarıda bilgileri yer alan araştırmanın Bilimsel Araştırma Etik Kurul Onay Belgesi talebi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunca değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur.

BAŞKAN
Prof. Dr. Bayram ŞAHİN

Prof. Dr. Sebahattin KARAMAN
Üye

Prof. Dr. Salim ÇONOĞLU
Üye

Prof. Dr. Uğur GÜRGAN
Üye

Prof. Dr. Selvihan KILIÇ ATEŞ
Üye

Doç. Dr. İbrahim Murat BİCİL
Üye

Doç. Dr. Nuri Bek GÜNGÖR
Üye

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.